

VAASAN YLIOPISTO
FILOSOFINEN TIEDEKUNTA

Laura Perttola

SAMAT SÄÄNNÖT KAIKILLE

Peruskoulujen järjestyksen- ja kurinpidon oikeudelliset edellytykset

Julkisoikeuden
pro gradu -tutkielma

VAASA 2013

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
KUVIOLUETTELO	3
LYHENTEET	4
TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	7
1.1. Tutkimusteema ja sen taustaa	7
1.1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen sijoittuminen oikeusjärjestykseen	7
1.1.2. Lainsäädännön muutokset ja yhteiskunnallinen keskustelu	9
1.1.3. Aiempi tutkimus	12
1.2. Tutkimusongelma ja -metodit	13
1.2.1. Tutkimuskysymykset ja käytetyt menetelmät	13
1.2.2. Tutkimuskohteen rajaus ja keskeiset käsitteet	16
1.2.3. Tutkimusaineisto	18
2. KOULUJEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT KURINPITOKEINOT	20
2.1. Kurinpidon oikeudelliset ja pedagogiset ulottuvuudet	20
2.2. Sallitut kurinpitokeinot	26
2.2.1. Kasvatukselliset puuttumiskeinot	26
2.2.2. Perusopetuslain mukaiset ojentamis- ja turvaamistoimenpiteet	28
2.2.3. Kurinpitorangaistukset	39
2.3. Sovittelu	44
2.4. Oppilashuollon tukitoimet ja lastensuojeluilmoitus	45
3. KOULUJEN VALVONTA- JA KURINPITOVALLAN ULOTTUVUUS	47
3.1. Valvontavastuun jakautuminen	47
3.1.1. Opetuksen järjestäjän vastuu turvallisesta opiskeluympäristöstä	47
3.1.2. Valvontavastuun toteuttaminen käytännössä	49
3.2. Koulun valvontavastuun ja kurinpitovallan rajat	52
4. KOULUJEN JÄRJESTYSSÄÄNNÖT	55

4.1. Koulujen järjestyssääntöjä koskeva lainsäädäntö	55
4.2. Aineiston järjestyssäännöissä ilmenevät sääntelystrategiat	57
4.3. Järjestyssäännöissä säännelty käyttäytyminen	63
4.3.1. Koulumatkat	64
4.3.2. Tavaroiden hallussapito ja takavarikointi	65
4.3.3. Kouluruokailu	67
4.3.4. Koulualueella oleskelu ja poistumiskiellot	68
4.3.5. Oppivelvollisuuden suorittaminen	69
4.3.6. Sananvapauden käyttäminen	70
4.4. Ojentamis- ja kurinpitokeinoja koskevat määräykset järjestyssäännöissä	71
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	76
LÄHDELUETTELO	81
LIITE 1. Aineistoon sisältyvät koulujen järjestyssäännöt	91

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Järjestyssäännöissä käytettyjen sääntelystrategioiden keskinäinen suhde

Kuvio 2. Käytetyt sääntelystrategiat koulujen järjestyssäännöissä

LYHENTEET

AOA	eduskunnan apulaisoikeusasiamies
AVI	aluehallintovirasto
EOA	eduskunnan oikeusasiamies
ESAVI	Etelä-Suomen aluehallintovirasto
ESLH	Etelä-Suomen lääninhallitus
dnro	diaarinumero
HAO	hallinto-oikeus
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
ISAVI	Itä-Suomen aluehallintovirasto
LOS	YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991)
LSL	lastensuojelulaki (417/2007)
LSAVI	Lounais-Suomen aluehallintovirasto
LSSAVI	Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
OAJ	Opetusalan ammattijärjestö
OKM	opetus- ja kulttuuriministeriö
OKV	oikeuskanslerinvirasto
OPH	opetushallitus
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
POL	perusopetuslaki (628/1998)
PSAVI	Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
SiVM	sivistysvaliokunnan mietintö
STM	sosiaali- ja terveysministeriö
vp	valtiopäivät
VKSV	valtakunnansyyttäjänvirasto
VTV	valtionalouden tarkastusvirasto

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Laura Perttola

Pro gradu -tutkielma:

Samat säännöt kaikille: Peruskoulujen järjestyksen- ja kurinpidon oikeudelliset edellytykset

Tutkinto:

Hallintotieteiden maisteri

Oppiaine:

Julkisoikeus: hallinnon juridiikan ohjelma

Työn ohjaaja:

Eija Mäkinen

Valmistumisvuosi:

2013

Sivumäärä: 92

TIIVISTELMÄ:

Peruskoulujen järjestyksen- ja kurinpidon normisääntely sisältyy perusopetuslakiin. Säännöksiä on muutettu viimeksi vuonna 2003, jolloin lakiin lisättiin mahdollisuus evätä oppilaalta opetus jäljellä olevan työpäivän ajaksi sekä velvoite laatia ja toimeenpanna suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Myös järjestyssääntöjen laatiminen ja niiden sisältö tulivat tuolloin ensimmäistä kertaa perusopetuslain sääntelyn piiriin. Nyt perusopetuslakia ollaan jälleen uudistamassa turvallista oppimisympäristöä ja kurinpitoa koskevien säädösten osalta, sillä oppilaiden hyvinvointi on heikentynyt eikä työrauhahäiriöihin ja koulukiusaamiseen ole pystytty puuttumaan riittävästi nykyisin keinoin.

Tutkimuksessa tarkastellaan perusopetuksen järjestäjän käytettävissä olevia kurinpitokeinoja, koulun valvontavastuun ja kurinpito-oikeuden ulottuvuutta sekä sitä, miten koulut soveltavat järjestyksen- ja kurinpitoa koskevaa lainsäädäntöä käytännön hallintotoiminnassa. Näkökulma painottuu oppilaan oikeuksiin sekä julkisen vallan käyttäjän velvollisuuteen turvata perusoikeuksien toteutuminen. Lainopillisen analyysin keinoin määritellään työrauhan ja oppilaan asiallisen käyttäytymisen merkitys lainsäädännössä sekä koulun toimivallan sisältö ja rajat. Oikeudellisen sääntelyn systematisointia ja tulkintaa on syvennetty tarkastelemalla aluehallintoviranomaisten ja ylimpien laillisuusvalvojen kurinpitoa koskeviin kanteluihin antamia ratkaisuja. Koulujen järjestyksenpidon tarkastelu perustuu julkaistujen järjestyssääntöjen analyysiin, jossa on käytetty oikeussosiologista kysymyksenasettelua ja tutkimusmenetelmiä. Järjestyssääntöjä tutkitaan lain vaikutusten ja määräysten noudattamisen näkökulmasta, jolloin oikeuden katsotaan muodostuvan lainsäätäjän ja viranomaisten välisen vuoropuhelun kautta.

Kurinpitoa koskevassa lainsäädännössä on tulkinnanvaraisia säännöksiä erityisesti koulun toimivallan ulottuvuudesta. Oppilaiden yhdenvertaisuuden kannalta on ongelmallista, että osa kouluista tulkitsee koulun valvonta- ja kurinpitovallan ulottuvan oppilaiden koulumatkoihin. Koulut ovat myös saaneet huomautuksia käytettyään kurinpitokeinoja, joita lainsäädäntö ei tunne. Lisäksi monien koulujen järjestyssäännöissä määrätään opettajien oikeudesta ottaa haltuun vaaralliset ja opetusta häiritsevät esineet, mikä jää ristiriidassa voimassaolevan lain kanssa. Perusopetuksen normiohjausta onkin täsmennettävä oppilaiden oikeuksien turvaamiseksi.

Tämän tutkimuksen perusteella lainsäätäjä on tuomassa lakisääntelyn piiriin useimmat niistä koulujen käyttämistä kurinpitomenettelyistä, joiden voidaan katsoa vaarantavan oppilaiden oikeuksien toteutumisen voimassaolevan lainsäädännön mukaan. Tämä vähentäisi vallitsevan oikeustilan ristiriitoja, mutta jää tulevan tutkimuksen arvioitavaksi, korjaako puuttumiskeinojen ja koulun toimivallan lisääminen oppimisympäristön ja kouluviihtyvyyden puutteita.

AVAINSANAT: perusopetuslaki, koulukuri, kurinpitomenettely, järjestyssäännöt, perusoikeudet, kouluviihtyvyys

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusteema ja sen taustaa

1.1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen sijoittuminen oikeusjärjestykseen

Tutkin pro gradu -tutkielmassani peruskoulujen järjestyksenpitoa sekä ojentamis- ja kurinpitokeinoja julkisoikeudellisesta näkökulmasta. Selvitän koulujen käytettävissä olevat kurinpitokeinot ja koulun toimivallan rajat nykyisen perusopetusta koskevan lainsäädännön sekä siihen liittyvän oikeuskäytännön kautta. Lisäksi tarkastelen peruskoulujen julkaisemia järjestyssääntöjä oikeussäätelyn noudattamisen ja lain vaikutusten näkökulmasta. Voimassaolevan lainsäädännön ja vallitsevan oikeustilan analyysin lisäksi pohdin lainsäädännön muutostarpeita, jotka kumpuavat oikeuskäytännön ja tutkimusaineiston osoittamista oikeudellisista ongelmista sekä aiheesta käydystä yhteiskunnallisesta keskustelusta. Empiirisellä aineistolla on tässä tutkimuksessa keskeinen rooli. Laajasti perustellut aluehallintoviranomaisten kanteluratkaisut luovat osaltaan oikeutta vahvistamalla ja tulkitsemalla oikeusnormeja konkreettisissa tilanteissa¹. Lisäksi tarkastelen koulujen järjestyssääntöjä oikeutta määrittävänä vuoropuheluna lainsäätäjän ja oikeusnormeja soveltavien viranomaisten välillä.

Tutkielman näkökulma painottuu oppilaan oikeuksiin ja ennakolliseen oikeusturvaan² sekä opetuksen järjestäjän velvollisuuteen turvata perusoikeuksien ja perusopetusta koskevassa lainsäädännössä turvattujen oikeuksien tehokas toteutuminen. Nämä oikeudet koskevat sekä kurinpitotoimenpiteen kohteeksi joutuvaa oppilasta että muita koulun oppilaita, ja näiden ryhmien välillä saattaa olla ristiriitaisia intressejä, jotka opetuksen järjestäjän on otettava huomioon. Tarkastelun keskiössä on julkisen vallan käyttäjän (eli opetuksen järjestäjän) ja lapsen (eli oppilaan) välinen oikeussuhde. Näin ollen tutkimusaihe kytkeytyy valtiosääntöoikeuteen ja kansainväliseen oikeuteen perus- ja ihmisoike-

---

¹ Oikeuskäytännön merkityksestä yleisesti ks. Tolonen 2005: 120.

² Ennakollisella oikeusturvalla tarkoitetaan mm. hallinnon toiminnan virheettömyyttä ja ensi asteen päätöksenteon oikeellisuutta ja legitimitettä. Tämä edellyttää sovellettavalta lainsäädännöltä selkeyttä ja laajaan yhteiskunnalliseen keskusteluun perustuvaa hyväksyttävyyttä. Lisäksi hallinnon menettelysääntösten tulee turvata ihmisten oikeudet ja osallistumismahdollisuudet. Ks. Pohjolainen & Tarukannel 2004: 1113.

uksien kautta. Tarkastelen oppilaiden oikeuksia perustuslain ja ihmisoikeussopimusten valossa, jolloin huomio kiinnittyy yksilön perusoikeuksiin, julkisen vallan käytön lainalaisuuteen sekä julkisen vallan käyttäjän velvollisuuteen turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Peruskoulujen kurinpitoa säätelevä perusopetuslaki (628/1998) on julkisoikeuden, tarkemmin erityishallinto-oikeuden, alaan kuuluva erityislaki, jolla on yhteyksiä valtiosääntöoikeuteen, sosiaaioikeuteen ja kunnallisoikeuteen. Perusopetuslakiin kohdistuvat perustuslailliset toimeksiannot koskevat Suomen perustuslain (731/1999) 16.1 §:ssä säädettyä oikeutta maksuttomaan perusopetukseen ja määräystä lailla säädettävästä oppivelvollisuudesta sekä 22 §:ssä säädettyä julkisen vallan velvollisuutta huolehtia perusoikeuksien toteutumisesta. Perustuslain 121.1 §:ssä säädetään kuntien itsehallinto-oikeudesta, joka antaa kunnille vapauden päättää perusopetuksen järjestämisen tavasta perusopetuslain asettamissa rajoissa.³

Olen työskennellyt tutkielman kirjoittamisen alkuvaiheessa tutkimusavustajana Vaasan yliopiston julkisoikeuden oppiaineessa Lasten oikeudet ja yhdenvertaisuus perusopetuksessa -hankkeessa. Olen saanut hyödyntää tässä tutkielmassa hanketta varten tilattuja aluehallintovirastojen ratkaisuja ja koulukiusaamista käsittelevää hankeraporttia⁴. Olen myös saanut hankejohtaja, HTT Niina Mäntylältä tukea ja arvokasta palautetta tutkielmanteossa, mistä kiitän häntä lämpimästi.

---

³ Tutkimuksessa sivutaan myös rikosoikeutta hyväksyttävän voimankäytön rajoja käsiteltäessä. Opettajien kurinpidosta on nostettu pahoinpitelysyytteitä kärkeäoikeuksissa ja muutamasta tapauksesta on myös hovioikeuden ratkaisu. Yleisissä tuomioistuimissa käsitellyissä kurinpitojutuissa on yleensä kyse myös opettajan virkavelvollisuuksien laiminlyönnistä tai rikkomisesta, joista on nostettu syyte rikoslain (39/1889) 40 luvun säännösten perusteella. Näissä oikeustapauksissa on käsitelty usein myös viranomaisen vahingonkorvausvastuuta, kun on pohdittu aiheutetun vahingon tuottamuksellisuutta. Tällöin kunta eli opetuksen järjestäjä voi olla vastuussa aiheutetusta vahingosta sekä julkista valtaa käyttävien opettajien tuotuksen perusteella (isännänvastuu) että oman tuotuksensa perusteella (organivastuu), ks. Hakalehto-Wainio 2008: 31. Vahingonkorvauskysymykset sijoittuvat julkis- ja yksityisoikeuden raja-alueelle ja ne rajautuvat tämän tutkielman tutkimusaiheen ulkopuolelle. Suvianna Hakalehto-Wainio on käsitellyt vahingonkorvauskysymyksiä julkisen vallan käytössä yleisesti sekä koulukiusaamistapauksissa, ks. Hakalehto-Wainio 2003, 2008, 2009 ja 2010a.

⁴ Mäntylä, Ollila, Kivelä & Perttola 2013.

1.1.2. Lainsäädännön muutokset ja yhteiskunnallinen keskustelu

Perusopetusta koskeva lainsäädäntö on kaiken oikeudellisen normisääntelyn tavoin muuttunut viime vuosina tiukasta lakisääntelystä kohti väljempää sääntelyä. Aiemmasta käyttäytymiseen ja vallanjakoon painottuvasta sääntelystä on siirrytty kohti tavoitesääntelyä, jotka ovat aiempaa väljempää, tulkinnanvaraisempia ja usein seurauksiltaan tai sitovuudeltaan epäselviä.⁵ Myös vuonna 1998 voimaan tullut perusopetuslaki (628/1998) sisältää tulkinnanvaraista sääntelyä, jonka noudattamista kunnissa hankaloittaa aluehallintoviranomaisten yleisen valvontavastuun muuttuminen kantelujen johdosta tehtäväksi jälkikäteisvalvonnaksi⁶.

Perusopetuslain kurinpitosäännöksiä muutettiin viimeksi vuonna 2003, kun lain 36 §:ään lisättiin mahdollisuus evätä oppilaalta opetus jäljellä olevan työpäivän ajaksi. Samalla kurinpitosäännöstä täydennettiin perusopetusasetuksesta (852/1998) lakiin siirrettyillä säännöksillä (36 a–c §), jotka koskevat kurinpitomenettelyä, rangaistusten täytäntöönpanoa, oppilaan kuulemistä ja toimenpiteiden kirjaamista. Oppilaan poistamista koskevassa 36 b §:ssä säädettiin opettajan ja rehtorin oikeudesta käyttää voimakeinoja viimesijaisena toimenpiteenä vastarintaa tekevää oppilasta kohtaan. Lisäksi turvallista opiskeluympäristöä koskevaan 29 §:ään lisättiin opetuksen järjestäjän velvoite laatia ja toimeenpanna suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Järjestyssääntöjen laatiminen ja niiden sisältö (29 § 3 ja 4 mom.) tulivat myös ensimmäistä kertaa perusopetuslain sääntelyn piiriin.⁷

---

⁵ Normisääntelyn yleisistä muutostrendeistä ks. Husa 1995: 23–24 ja Niemivuo 1991: 22–25.

⁶ Aluehallintovirastojen, aiemmin lääninhallitusten, tehtävien painottuminen valvonnasta peruspalvelujen arviointiin (ks. HE 155/1999 vp) perustuu kuntien itsehallinnollisen aseman korostamiseen kuntalain (365/1995) uudistuksessa. Valtion ja kunnan suhteesta säädetään kuntalain 8 §:ssä.

⁷ HE 205/2002 vp s. 24–26. Lakimuutoksen pohjana olivat opetusministeriön asettamien kolmen työryhmän laatimat muistiot siitä, kuinka perusopetuslain 29 §:n säännös opiskelijan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön voidaan turvata. Näistä turvatyöryhmän muistion mukaan koulutuksen järjestäjän tulee kyetä ehkäisemään oppilaiden häiriökäyttäytymisen seurauksena syntyvät ennakoitavissa olevat turvallisuusuhat. Tämä merkitsee työryhmän mukaan koulutuksen järjestäjälle myös lisääntyvää tarvetta voida puuttua välittömästi sellaiseen oppilaiden käyttäytymiseen, joka muodostaa turvallisuusriskin. Ks. OPM 2000: 22. Eduskunnan oikeusasiamies ilmaisi koulukiusaamista koskeneeseen kanteluun antamassaan ratkaisussa pitävänsä erityisen tärkeänä sitä, että lainvalmistelutyön tavoitteena on toteuttaa perusopetuslain 29 §:ssä säädetty oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Perustuslain 16 §:n perusoikeuden toteutuminen edellytti EOA:n näkemykseen mukaan tätä. Ks. EOA dnro 544/4/01.

Vuoden 2003 perusopetuslain muutosta valmisteltaessa lääninhallitukset tekivät toimialueillaan arvioinnin oppilashuollosta ja oppimisympäristön turvallisuudesta lukuvuonna 2000–2001. Hallituksen esityksessä koulujen turvallisuustilanteen kehityssuuntaa pidettiin huolestuttavana ja ongelmien katsottiin yleistyneen selvästi 1990-luvun aikana. Koulut olivat jo ryhtyneet toimiin varautuakseen kriisitilanteisiin ja ehkäistäkseen turvallisuushäiriöitä, mutta toimenpiteet vaihtelivat kouluittain ja alueittain. Eniten ennakkoivia toimenpiteitä oli tehty kaupungeissa, suurissa kouluissa, ylimmillä luokkasteilla sekä niissä kouluissa, joissa ongelmia oli esiintynyt eniten.⁸

Tämän tutkielman kirjoittamisen aikana, syksyllä 2013, eduskunnan sivistysvaliokunta käsittelee jälleen perusopetuslain muutosesitystä, jonka tavoitteena on lisätä opettajien keinoja puuttua kouluissa tapahtuvaan väkivaltaan ja uhkaaviin tilanteisiin sekä ennaltaehkäistä tällaisten tilanteiden syntyä. Hallitus esittää kasvatustieteellisiä ensisijaisiksi keinoksi puuttua oppilaan häiritsevään ja epäasialliseen käyttäytymiseen. Jälki-istunnon toteuttamistavasta säädettäisiin aiempaa tarkemmin, ja muun muassa kirjallisten ja suullisten tehtävien ja harjoitusten teettäminen tulisi mahdolliseksi. Vahingonkorvausvelvollisuuden ohella oppilas voitaisiin myös velvoittaa kasvatuksellisessa tarkoituksessa siistimään aiheuttamansa sotku. Opettajalle ja rehtorille esitetään toimivaltaa tarkastaa oppilaan tavarat ja ottaa haltuun vaaralliset esineet ja aineet, tarvittaessa myös voimakkeita käyttäen. Lakiesityksen tavoitteena on kehittää kurinpitoa kasvatuksen ehdoilla, jotta koulun työrauhaongelmia voitaisiin ratkoa samalla kun tartutaan oppilaiden ongelmakäyttäytymisen taustalla vaikuttaviin perhe- ja terveyssyihin tai oppimisvaikeuksiin. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2014.⁹ Lainmuutoksen taustalla on Opetushallituksen uusi koulujen hyvinvointia koskeva selvitys, jonka mukaan oppituntien vakavaa häirintää on jo 88 prosentissa kouluista (28 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuoden 2001 selvityksessä), oppilaiden välistä väkivaltaa 74 prosentissa (kasvua 24

---

⁸ HE 205/2002 vp s. 11–12. Arvioinnin mukaan noin 90 prosentissa kouluista esiintyi kiusaamista ja yli 60 prosentissa kouluista ilmeni vakavaa oppituntien häirintää. Oppilaiden keskinäistä väkivaltaa oli 50 prosentissa kouluista, opettajien uhkailua lähes 20 prosentissa ja teräseellä tai muulla aseella tehtyjä uhkauksia noin 5 prosentissa kouluista. Lisäksi lukuvuoden aikana 36 prosenttia kouluista ohjasi yhden tai useamman oppilaan hoitoon tai jatkotutkimuksiin mielenterveysongelmien vuoksi. Etelä-Suomen lääninhallituksen tekemässä arvioinnissa todettiin, että suunnittelusta ja varautumisesta huolimatta Uudenmaan läänissä turvallisuushäiriöt olivat selvästi yleisempiä kuin muualla maassa. Ks. ESLH 2002: 36.

⁹ HE 66/2013 vp s. 5–6, 31.

prosenttiyksikköä) ja koulukiusaamista 94 prosentissa kouluista (kasvua 4 prosenttiyksikköä).¹⁰

Keskustelu opettajien puuttumiskeinojen lisäämisestä ja koulun toimivallan rajoista on kiihtynyt koulujen työrauhaongelmien lisääntyessä. Kesällä 2012 Opetusalan ammattijärjestö OAJ yhdessä rehtoreiden, opetusalan asiantuntijoiden sekä vanhempien etujärjestöjen kanssa antoi opetusministeriölle ehdotuksen perusopetuslain kurinpitosäännösten muuttamisesta. Tärkeimpinä muutostarpeina pidettiin kasvatuksellisten eli ”yleishyödyllisten” tehtävien teettämistä jälki-istunnon aikana, opetuksen epäämisen pidentämistä kolmeen päivään sekä mahdollisuutta tarkastaa oppilaan tavarat ja ottaa haltuun häiritsevät ja vaaraa aiheuttavat esineet.¹¹ Pari kuukautta myöhemmin koulujen puuttumiskeinot ja toimivallan rajat nousivat keskusteluun, kun apulaisoikeuskansleri huomautti ratkaisussaan rehtorin virheellisestä menettelystä tämän määrättyä oppilaiden tupakoinnista rangaistukseksi tutkielman kirjoittamisen ja tupakoimattomuuslupauksen antamisen. Samalla rehtoria huomautettiin lainvastaisista järjestyssääntöjen määräyksistä, jotka antoivat kuvan koulun toimivallan ulottumisesta myös koulumatkoille.¹²

Opettajat, vanhemmat ja poliitikot ovat julkisessa keskustelussa olleet varsin yksimielisiä siitä, että lain sallimat kurinpitokeinot eivät täysin vastaa yleistä oikeustajua eivätkä varsinkaan kasvatuksellisia tavoitteita. Lakia tulisi siis muuttaa, mutta mihin suuntaan? Mitä vaikutuksia rangaistusten koventamisella, opettajien toimintavaltuuksien lisäämisellä tai kurinpitotoimenpiteiden muuttamisella ”kasvattaviksi” tai ”yleishyödyllisiksi” olisi oppilaiden oikeuksien toteutumisen kannalta? Näitä kysymyksiä sekä lainsäädäntötyön yhteyksiä koulujen arkeen, etujärjestöjen intresseihin ja oppilaiden oikeuksien turvaamiseen pohdin tarkemmin johtopäätelmien yhteydessä luvussa viisi.

---

¹⁰ Peltonen 2010: 206–207.

¹¹ OAJ 2012: 3–5.

¹² OKV/427/1/2011.

1.1.3. Aiempi tutkimus

Koulujen kurinpitoa on tutkittu oikeustieteessä osana laajempaa perusopetukseen ja oppilaiden oikeuksiin liittyvä tutkimusta. Suvianna Hakalehto-Wainio on julkaissut oppilaiden oikeuksista kattavan kokonaisuuden¹³ vuonna 2012 sekä artikkeleita perusopetuksen oikeudellisista erityiskysymyksistä¹⁴. Hän on perehtynyt syvällisesti myös opetuksen järjestäjän vahingonkorvausvastuuseen¹⁵. Oppilaiden perusoikeuksia ovat tutkineet Hakalehto-Wainion lisäksi Niina Mäntylä¹⁶, Liisa Nieminen¹⁷ sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle tehtyjen kantelujen näkökulmasta Kirsti Kurki-Suonio¹⁸ ja Riitta-Leena Paunio¹⁹. Kirsi Kuusikko on julkaissut koulujen järjestyssääntöjen ja oppilaiden perusoikeuksien välisiä jännitteitä kartoittavan artikkelin vuonna 2006.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologinen yksikkö on tehnyt nuorisoriikollisuuteen liittyviä kyselytutkimuksia vuodesta 1995. Janne Kivivuori julkaisi vuonna 2006 artikkelin nuorisoriikollisuustutkimuksen ohessa toteutetusta rehtorikyselystä, joka osoitti koulujen alttiuden ilmoittaa oppilaiden tekoja poliisille lisääntyneen 1990-luvulta alkaen.²⁰

Opetajiin kohdistunutta häirintää ja väkivaltaa on kartoitettu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen opettajauhritutkimuksissa vuosina 1997 ja 2009. Opetajiin kohdistuvien väkivallantekojen todettiin tutkimuksessa liittyvän erityisesti kurinpitotilanteisiin, joissa oppilas vastaa opettajan ohjeisiin tai oppilaan käytöksestä huomauttamiseen väkivaltaisesti. Myös oppilaiden välisten kiistojen selvittely tai oppilaan rauhoittaminen saattoi johtaa väkivallantilanteeseen.²¹ Koulukiusaamista on Suomessa tutkittu erityisesti psykologian piirissä, mutta osa kiusaamistutkimuksista sivuaa myös oikeussosiologiaa²².

---

¹³ Hakalehto-Wainio 2012a.

¹⁴ Hakalehto-Wainio 2010b, 2011 ja 2012b.

¹⁵ Hakalehto-Wainio 2003, 2008, 2009 ja 2010a.

¹⁶ Mäntylä 2012; Mäntylä ym. 2013

¹⁷ Nieminen 2004a ja 2004b.

¹⁸ Kurki-Suonio 2010.

¹⁹ Paunio 2001.

²⁰ Kivivuori 2009: 168.

²¹ Salmi & Kivivuori 2009

²² Toistaiseksi ainoa Suomessa ilmestynyt, koulukiusaamista oikeudellisesti tarkasteleva tutkimusraportti on Pelastakaa koulukiusattu!, Mäntylä ym. 2013. Koulukiusaamisen kriminalisoinnista valmistui ennen Mäntylän johtamaa tutkimushanketta opinnäytetyö Lapin yliopiston oikeustieteen laitokselta, ks. Vier-

1.2. Tutkimusongelma ja -menetelmät

1.2.1. Tutkimuskysymykset ja käytetyt menetelmät

Varsinaisia tutkimuskysymyksiä on kolme. Ensinnäkin, *mitkä kurinpitokeinot ovat perusopetuksen järjestäjän käytettävissä voimassaolevan lainsäädännön mukaan?* Lisäksi, *mihin koulun toimivalta eli valvontavastuu ja kurinpito-oikeus ulottuvat sekä miten koulut soveltavat järjestyksen- ja kurinpittoa koskevaa lainsäädäntöä käytännön hallinto-toiminnassa?*

Käsittelen ensimmäistä tutkimuskysymystä lainopillisen analyysin keinoin. Selvitän olemassa olevan lainsäädännön systematiikan sekä sen taustalla vaikuttavat periaatteet ja arvot lainvalmisteluaineiston ja oikeuskirjallisuuden valossa. Lisäksi tarkastelen voimassa olevan oikeuden sekä käytännössä toteutuvan oikeustilan välistä suhdetta tutkimusaineiston kautta. Toisen tutkimuskysymyksen tarkastelussa lainopilliseen analyysiin yhdistyy oikeussosiologinen tutkimusote. Tarkastelen koulun toimivallan ulottuvuutta lainsäädännön ja ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännön kautta, mutta laajennan näkökulmaa käytännön hallintotoiminnan tutkimukseen yhteiskunnallisessa kontekstissa, tarkastelemalla koulujen käyttämiä järjestyssääntöjä. Taustalla on näkemys oikeuden ja yhteiskunnan vuorovaikutussuhteesta, jonka merkitys korostuu tutkittavan lainsäädännön ollessa uudistusten kohteena.²³ Kolmas tutkimuskysymys on puhtaasti oikeussosiologinen, sillä se kohdistuu oikeusnormien sijasta viranomaisten tosiasialliseen käyttäytymiseen ja koulujen toimintakäytäntöihin. Analysoin empiirisenä tutkimusaineistona olevia järjestyssääntöjä sosiologian menetelmin, tavoitteenani selittää oikeussäänte-

---

maa 2012. Opinnäyte on julkaistu myös Edilex-verkkopalvelussa. Koulukiusaamista psykologisena ilmiönä tarkastelevan laajan suomalaisen seurantatutkimuksen mukaan 8-vuotiaina koulukiusaajiksi määritellyt pojat käyttäytyvät aikuisiällä vertailuryhmää aggressiivisemmin, käyttävät enemmän päihteitä ja tekevät selvästi muita enemmän rikoksia. Kiusaajat syyllistyivät yli kolme kertaa muita useammin väkivaltarikoksiin ja kaksi kertaa useammin omaisuus-, liikenne-, ja huumerikoksiin sekä rattijuopumukseen. Tutkimuksessa lasten käyttäytymistä koulukiusaajina tai kiusattuina kartoitettiin itsearvioinnin sekä vanhemmille ja opettajille suunnatun kyselyn avulla. Aikuisiän tiedot ovat peräisin puolustusvoimien kutsuntojen yhteydessä ja varusmiespalveluksen aikana kerätyistä terveystiedoista sekä poliisin rikosrekisteristä. Varhaisella puuttumisella ja oppilaiden tarpeiden mukaan suunnitelluilla tukitoimilla häiriökäyttäytymisen kierre voitaisiin tutkijoiden mukaan pysäyttää ennen kuin se johtaa syrjäytymiseen ja valtavien henkilökohtaisiin ja taloudellisiin menetyksiin. Ks. Sourander et al. 2007a: 548–549, 551; Sourander et al. 2007b: 400–401. Ks. myös kanadalaistutkimus Jiang et al. 2011: 134, jossa kiusaajien todettiin syyllistyvän rikoksiin ennen 18-vuotispäiväänsä lähes kaksi kertaa niin usein kuin ei-kiusaajien.

²³ Oikeussosiologian tehtävistä ja suhteesta perinteiseen oikeustieteeseen ks. Alvesalo & Ervasti 2006: 7.

lyn ja oikeustilan välisen jännitteen rakentumista. Kolmannen kysymyksen kohdalla tutkimukseen liittykin selvä oikeuspoliittinen intressi ja yhteiskunnallinen näkökulma; pyrkimys selvittää lainsäädännön muutostarve ja esittää perusteltuja muutosehdotuksia. Millaisia muutostarpeita koulujen kurinpitokeinoihin on yhteiskunnallisessa keskustelussa esitetty ja mitä erilaiset muutosehdotukset merkitsisivät oppilaiden perusoikeuksien kannalta *de lege ferenda*?

Valitsemani tutkimusmenetelmät sijoittavat tutkielmani oikeustieteen ydinalueen, oikeusdogmatiikan, ja yhteiskuntatieteisiin kiinnittyvän oikeussosiologian välimaastoon. Oikeusdogmatiikka ja oikeussosiologia nähdään usein vastakkaisina tutkimussuuntauksina, joiden lähtökohdat, menetelmät, tavoitteet ja käsitys oikeudesta poikkeavat toisistaan²⁴. Kuitenkin myös lainoppiin sisältyy käytännöllisiä tutkimustavoitteita: oikeusdogmatiikan yhtenä tarkoituksena on tuottaa systematisointiehdotuksia ja tulkintasuosituksia sekä oikeudellisille toimijoille että tavallisille kansalaisille²⁵. Käytännön tarve on tämänkin tutkimuksen tärkein lähtökohta ja tavoitteenani on etsiä ratkaisuja oikeudellisiin ongelmiin, joita tulee eteen oikeusnormien soveltamisessa arkisessa opetus- ja hallintotyössä. Itse näenkin lainopillisten ja sosiologisten tutkimusmenetelmien täydentävän toisiaan ja mahdollistavan monipuolisten tutkimuskysymysten asettamisen yhden tutkimuksen puitteissa. Erityisen hyvin tulkinnan ja kriittisen selittämisen yhdistäminen soveltuu opetustoimen juridiikan tapaiseen, laaja-alaiseen oikeudenalaan, jolla on tiiviit kytkökset yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Perinteisten tutkimussuuntausten rajojen ylittämisessä pidän esikuviani oikeusjuridiikan perusoikeuskytkentöihin perehtyneitä Liisa Niemistä, Suvianna Hakalehto-Wainiota ja Niina Mäntylää.

Yhteiskuntatieteiden tavoin myös tulkintatieteiden, kuten oikeusdogmatiikan, katsotaan nykyään edellyttävän avointa argumentointia eli tutkijan velvoitetta kertoa avoimesti niistä yhteiskunnallisista tai henkilökohtaisista arvostuksistaan, joilla voi olla vaikutusta tehdyn tutkimuksen johtopäätöksiin tai valittuihin tutkimusmenetelmiin²⁶. Tätä tutkielmaa tehdessäni näkökulmaani ovat vaikuttaneet erityisesti perus- ja ihmisoikeusmyön-

²⁴ Alvesalo & Ervasti 2006: 7.

²⁵ Husa 1995: 134–135. Lainopillinen tutkimus jaetaan usein kahteen osaan: systematisointia tekevään teoreettiseen lainoppiin ja tulkintaa suorittavaan käytännölliseen lainoppiin, jota ovat toisiinsa kiinteässä yhteydessä.

²⁶ Husa 1995: 164–165.

teiseen laintulkintaan liittyvät oikeusjärjestyksen lähtökohdat: *hallinto-oikeuden päätehtävänä on suojata yksityisiä julkisen vallan käytöltä*²⁷ ja *kaikissa julkisissa toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu*²⁸. Nämä lähtökohdat ovat osaltaan vaikuttaneet empiirisen tutkimusaineiston käyttöön ja ohjanneet myös tutkimuskohteen kriittiseen arviointiin. Oikeusdogmaattisessa tutkimuksessa kriittisyys on Tuorin²⁹ jaottelun mukaan perusluonteeltaan normatiivista, lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä kumpuavaa argumentointia. Toinen kritiikin muoto, paljastava kritiikki, paljastaa tai eksplikoi jonkin olemassa olevan asiantilan. Tässä tutkimuksessa paljastava kritiikki kohdistuu voimassaolevan lainsäädännön ja vallitsevan oikeustilan väliseen mahdolliseen ristiriitaan. Oikeussosiologinen tutkimusote puolestaan ohjaa kriittistä tutkijaa kysymään emansipatorisen tiedonintressin mukaisesti, voisivatko asiat olla toisin kuin ne nykyisellään ovat³⁰.

Koska tutkimuskohteitani ovat perusopetusta koskevan normiston lisäksi tuomioistuinten, valiokuntien ja aluehallintoviranomaisten dokumentoitu työskentely sekä käytännön hallintotoimintaan liittyvät koulujen järjestyssäännöt, myös oikeusdogmaattinen tutkimusmenetelmäni täydentyy empiirisellä metodilla³¹. Systematisoin oikeusnormeja, tulkitsen niitä muiden oikeuslähteiden valossa ja täydennän oikeussääntöjen tulkintaa reaalisuuteen todellisuuteen kohdistuvalla laadullisella analyysillä.³² Lisäksi analysoin järjestyssäännöistä muodostuvaa aineistoa rekonstruoimalla tyypittelyn avulla säännöissä käytettyjä sääntelystrategioita ja havainnollistamalla sekä laadullisen että määrällisen analyysin keinoin lain määräysten noudattamista yksittäisissä järjestyssäännöissä³³.

²⁷ Ks. Hakalehto-Wainio 2008: 15.

²⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991) 3.1 artikla.

²⁹ Tuori 1993: 733–734.

³⁰ Alvesalo & Ervasti 2006: 18.

³¹ Empiirisen metodin käyttö on Kultalahden mukaan oikeustieteessä perusteltua, sillä oikeustieteen on ensinnäkin tiedostettava ne yhteiskunnalliset ongelmat, joita lainsäätäjä on pyrkinyt ratkaisemaan. Lisäksi empiirisen lähestymistavan yhdistäminen oikeuslähteiden tulkintaan antaa normien merkityksistä monipuolisempaa ja kattavampaa tietoa kuin pitäytyminen pelkässä tekstihermeneutiikassa. Empiirinen havainnointi edellyttää metodilta kuitenkin järjestelmällisyyttä, pätevyyttä, yleistettävyyttä ja objektiivisuutta. Ks. Kultalahti 2010: 20–21.

³² Ks. Husa 1995: 193–195.

³³ Empiirisistä tutkimustavoista oikeussosiologiassa ks. Alvesalo & Ervasti 2006: 26.

1.2.2. Tutkimuskohteen rajausta ja keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kohteeksi on rajattu perusopetuslain järjestyksen- ja kurinpitoa koskeva sääntely, joten lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten kurinpitokeinoja ei käsitellä³⁴. Sisällöllisesti aihe on rajattu koskemaan koulujen järjestyksen- ja kurinpidon edellytyksiä: kurinpitokeinoja ja turvallista oppimisympäristöä koskevia säännöksiä, koulujen valvonta- ja kurinpitovallan ulottuvuutta sekä järjestyssääntöjen määräyksiä. Oppilashuoltoa ja koulun henkilökunnan velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus käsittelevä vain siltä osin kuin näillä on lakiin tai alemmanasteisiin säännöksiin perustuva rooli kurinpitoasiassa. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu kurinpidon seurauksia ja jälkikäteistä oikeusturvaa koskevat asiat: osapuolten virkavastuu, rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu sekä muutoksenhaku ja kantelumenettely³⁵.

Koulujen kurinpitoon liittyviä kysymyksiä pohtiessani selvitän käsitteellisiä eroja kurinpitokeinon ja kurinpitorangeistuksen välillä. Kurinpito on perusopetuslain 36 §:ssä määritelty ja säännelty koulun toiminnan muoto, joka voidaan kohdistaa oppilaaseen, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti (36.1 §). Kaikki laissa mainitut kurinpidon muodot ovat lain esitöiden mukaan rangaistuksia³⁶, mutta lainmuutoksessa 477/2003 rangaistukset porrastettiin aiempaa selvemmin. Varsinaisia kurinpitorangeistuksia ovat lain mukaan kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen. Muut toimenpiteet – jälki-istunto, luokasta tai koulun tilaisuudesta poistaminen, opetuksen epääminen ja tekemättä jääneiden kotitehtävien teettäminen valvonnan alaisena – on nimetty sivistysvaliokunnan mietinnössä kurinpitotoimenpiteiksi ja opetushallituksen ohjeissa ojentamis- ja turvaamistoimenpiteiksi, mutta laissa niille ei ole yhteistä nimitystä.³⁷

³⁴ Myös esiopetus on rajattu tutkimuskohteen ulkopuolelle. Esiopetus on koulujen kurinpidon kannalta raja-aluetta, sillä vaikka esiopetuksen järjestämisestä säädetään perusopetuslaissa, sitä ei välttämättä toteuteta kouluissa eikä esiopetuksen henkilökunnalla (lastentarhanopettajilla) ole perusopetuslain mukaista kurinpito-oikeutta. Oppilashuolto koskee kuitenkin myös esiopetusta.

³⁵ Vastuu- ja oikeusturvakysymyksiä ovat käsitelleet laajasti Hakalehto-Wainio 2012a ja Lahtinen 2011. Koulukiusaamisen osalta vastuukysymyksiä ovat käsitelleet mm. Hakalehto-Wainio 2003 sekä Mäntylä 2012 ja Mäntylä ym. 2013.

³⁶ HE 205/2002 vp s. 16; eriväistävistä näkemyksistä toimenpiteiden rangaistusluonteesta ks. tarkemmin luku 2.2.2.

³⁷ Ks. SiVM 18/2002 vp s. 5; OPH 2013. Myöskään perusopetusasetuksessa (852/1998) ei ole mainittu yhteistä nimitystä kurinpitotoimenpiteille. Perusopetuslakia edeltäneessä peruskoululaissa (476/1983, 42 §) ja peruskouluasetuksessa (718/1984, 58 §) puhuttiin *kurinpitokeinoista*.

Tärkeä käsitteellinen ero on tehtävä myös kurinpitokeinojen ja muiden puuttumiskeinojen välille. Perusopetuslaissa on säädetty ojentamis-, turvaamis- ja kurinpitotoimista, jotka ovat yksi tapa puuttua oppilaiden sääntöjen vastaiseen tai moitittavaan käytökseen. Muita kuin lakiin perustuvia kurinpitokeinoja ei saa kouluissa käyttää, mutta näiden keinojen lisäksi oppilaita voidaan nuhdella ja puhutella sellaisen moitittavan käyttäytymisen perusteella, joka ei edellytä varsinaista kurinpitoa tai ojentamista. Nämä lievimmät puuttumiskeinot ovat luonteeltaan kasvatuksellisia ja niiden käyttö on ongelmallanteissa aina ensisijaista³⁸.

Lisäksi tarkastelen työrauhan käsitettä kurinpidon tavoitteisiin liitettynä argumenttina. Työrauha on 1970-luvulla suomalaiseseen kasvatustieteeseen ja pedagogiikkaan tullut käsite, joka tarkoittaa kuria tai kurinpitoa, mutta tarkastelee asiaa oppilaskeskeisemmin³⁹. Kasvatustieteessä koulukuria pidetään opettajalähtöisen ja autoritäärisen kasvatuskulttuurin ilmentymänä, kun taas työrauha on sekä opettajan että oppilaan näkökulmasta positiivinen asia – oppimisen mahdollistaja⁴⁰. Hirsjärven⁴¹ mukaan työrauha on ”luokassa vallitseva rauhallinen ja häiriötön tila, joka edellyttää kaikilta yhteisön jäseniltä sisäistettyä kurinalaista toimintaa ja yhteisön laatimien sopimusten noudattamista”. Oikeudellisesti työrauhan käsitteellä ei ole toistaiseksi erityistä painoarvoa, sillä laki tuntee vain kurinpidon oppilaiden kontrollin, ojentamisen ja rankaisemisen perusteena. Kotimaisessa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa työrauhahäiriöitä tai -ongelmia on pidetty pääasiassa oppimisen häiriintymisenä tai oppimistavoitteiden saavuttamisen estymisenä⁴², mutta muualla on esitetty myös oikeudelliseen tarkasteluun paremmin soveltuvia määritelmiä. Esimerkiksi Levinin ja Nolanin⁴³ mukaan työrauhaongelma on käyttäytymistä, joka 1) häiritsee opettamista, 2) loukkaa toisten oikeutta opiskella, 3) aiheuttaa psykologista tai fyysistä uhkaa tai 4) tuhoaa ympäristöä. Tämä työrauhan kuvaus tavoittaa hyvin perusopetuslaissa määritellyn kurinpitoon johtavan toiminnan, minkä lisäksi se sisältää perusopetuslain tulkinnan kannalta keskeisen määritelmän toisten oppilaiden

³⁸ OPH 2013; kasvatuksellisten keinojen ensisijaisuudesta ks. esim. ESAVI-2010-04918/Op-13.

³⁹ Holopainen, Järvinen, Kuusela & Packalen 2009: 9.

⁴⁰ Holopainen ym. 2009: 9.

⁴¹ Kasvatustieteen käsitteistö 1983: 196.

⁴² Holopainen ym. 2009: 11.

⁴³ Levin & Nolan 2007: 21.

oikeuksien loukkaamisesta. Normikeskeinen työrauhan määritelmä ei kuitenkaan kata laiskottelua, joka uhkaa ainoastaan oppilaan omaa oppimista. Perusopetuslaissa (36.4 §) laiskottelukin on kotitehtävien laiminlyönnin muodossa sanktioitu.

Lopuksi käsittelen järjestyssääntöjä kurinpidon ja turvallisen opiskeluympäristön edistämisen välineenä. Järjestyssäännöt ovat olleet koulujen kurinpidossa keskeisessä roolissa jo kansakouluaikana⁴⁴, mutta vasta perusopetuslain muutoksella 477/2003 määrättiin järjestyssäännöt tai muut sovellettavat järjestysmääräykset pakollisiksi kaikkiin kouluihin. Lainmuutos juontuu perustuslakiuudistuksen jälkeen todetusta puutteesta järjestyssääntöjen lainmukaisuudessa, sillä yksilön vapauksien rajoittaminen edellyttää aina erikseen säädettyä perustetta⁴⁵. Perusopetuslain 29 §:n 3 momentin mukaan järjestyssääntöjen tavoitteena on edistää koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. 29 §:n 4 momentin mukaan järjestyssäännöt voivat sisältää määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asiamukaisesta käytäytymisestä sekä koulun omaisuuden käsittelystä ja liikkumisesta koulurakennuksessa ja koulun alueella. Sen sijaan järjestyssäännöt eivät saa sisältää määräyksiä, jotka ovat ristiriidassa lakien tai niiden nojalla annettujen säännösten kanssa⁴⁶.

1.2.3. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu tavanomaisen lainopillisen aineiston, kuten lainvalmisteluasiakirjojen ja oikeuskäytännön lisäksi ylimpien laillisuusvalvojen sekä aluehallintoviranomaisten kanteluihin antamista ratkaisuista sekä koulujen internetissä julkaistuista järjestyssäännöistä. Käytettävissäni ovat olleet Suomen kuuden aluehallintoviraston kaikki perusopetusta koskevat päätökset vuosilta 2010 ja 2011. Näistä kurinpitoon liittyviä ratkaisuja on yhteensä 63. Aluehallintoviranomaisten ratkaisut avaavat laajasti perusopetuslain säännösten tulkintaperiaatteita käytännön kurinpitotilanteissa. Ne ovat myös erinomaisia lähteitä perus- ja ihmisoikeuskysymysten tarkastelussa sekä lapsen edun merkityksen pohdinnassa, joihin tuomioistuinratkaisuissa ei ole otettu kovin usein

⁴⁴ Ks. Halila 1949a: 299–300.

⁴⁵ Ks. OPM 2000: 22.

⁴⁶ OKV/427/1/2011.

kantaa. Koulujen kurinpitokeinoja koskevaa oikeuskäytäntöä ei ole juurikaan hallinto-oikeuksista, sillä vain kirjallisista varoituksista ja oppilaan määräaikaisesta erottamisesta annetaan valituskelpoinen päätös (POL 42.1 §). Ensimmäinen valitusviranomaisena on aluehallintovirasto, jonka antamasta päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden antamasta päätöksestä ei ole enää jatkovalitusoikeutta. (POL 42 § 3–5 momentit.) Käsittelen tutkielmassa kahta hallinto-oikeuden päätöstä, jotka koskevat kirjallisen varoituksen antamista.⁴⁷

Koulujen internetissä julkaisemista järjestyssäännöistä koostuva tutkimusaineisto on muodostettu yksinkertaisella satunnaisotannalla⁴⁸. Otos perustuu Google-hakukoneella 19.9.2013 tehdyn haun ”koulun järjestyssäännöt” 50 ensimmäiseen osumaan ja se sisältää erikokoisia vuosiluokkien 1–6 ja 7–9 kouluja eri puolilta Suomea. Joukossa on kaksi valtion ylläpitämää opetusharjoittelukoulua ja kaksi yksityistä peruskoulua. Otoksen määräksi on valikoitunut 50, koska tämän jälkeen uudet tapaukset eivät enää antaneet merkittävää lisätietoa tutkituista sääntelystrategioista tai koulujen valvonta- ja kurinpitovallan ulottuvuuden määrittelyistä järjestyssäännöissä⁴⁹.

---

⁴⁷ Yksittäisten opettajien kurinpidosta on nostettu jonkin verran syytteitä käräjäoikeudessa. Liiallisia voimakeinoja käyttäneitä opettajia on syytetty virkavelvollisuuksien rikkomisesta ja pahoinpitelystä, ja näistä rikoksista on annettu myös langettavia tuomioita. Opettajien oikeudellinen vastuu kurinpidossa rajautuu kuitenkin tutkimusaiheen ulkopuolelle, joten tutkimusaineistoon ei sisälly yleisten tuomioistuinten ratkaisuja.

⁴⁸ Kvantitatiivisen tutkimuksen aineiston keräämisestä ks. Alvesalo & Ervasti 2006: 24.

⁴⁹ Kuusikko on artikkeliaan varten tutkinut koulujen järjestyssääntöjä oppilaiden perusoikeuksien näkökulmasta ja käyttänyt tutkimuksessaan yli sadan järjestyssäännön otosta. Kuusikon tavoitteena oli selvittää, toteuttavatko järjestyssäännöt lainsäädäntövaiheessa niille asetetut tavoitteet ja kuinka ne ottavat huomioon lasten perusoikeudet. Ks. Kuusikko 2006: 3–4..

2. KOULUJEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT KURINPITOKEINOT

2.1. Kurinpidon oikeudelliset ja pedagogiset ulottuvuudet

Mikä on koulussa oppilailta kiellettyä toimintaa, johon opettajat voivat puuttua? Kansakoulun alkuaikoina opettaja saattoi koulun järjestyssäännön nojalla puuttua esimerkiksi oppilaan siisteyteen, pulpetissa vääntelehtimiseen ja meluamiseen taikka kohteliain käytöstapojen puutteeseen häpeärangaistuksilla ja jopa fyysisellä kurittamisella⁵⁰. Nykyään kurinpitotoimiin voidaan ryhtyä vain perusopetuslaissa mainituilla edellytyksillä ja vain laissa mainituin keinoin. POL 36 §:n 1 momentin mukaan kurinpitotoimiin voidaan ryhtyä, mikäli oppilas häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti. Lisäksi 36 §:ssä on määräykset kurinpitokeinoista oppilaan käyttäytyessä uhkaavasti ja väkivaltaisesti sekä oppilaan laiminlyödessä kotitehtävänsä. Muissa kuin POL 36 §:ssä mainituissa tilanteissa oppilaisiin ei saa kohdistaa varsinaisia kurinpitotoimia.

Toisaalta oikeus kurinpitokeinojen käyttöön voidaan johtaa käänteisesti oppilaan velvollisuuksista: oppilaan on POL 35 §:n mukaan osallistuttava opetukseen, suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäydyttävä asiallisesti. Hakalehto-Wainion mukaan oppilaaseen voidaan kohdistaa kurinpitotoimia, mikäli hän laiminlyö perusopetuslain mukaisen velvollisuksiensa asianmukaisen noudattamisen⁵¹. Oppilaan velvollisuuksista johdettava kurinpito-oikeus on kuitenkin lain sanamuodon vuoksi ongelmallinen, sillä esimerkiksi toistuvat luvattomat poissaolot ja epäasiallinen käytös eivät muodosta 36 §:n mukaista perustetta kurinpitotoimille, elleivät ne häiritse opetusta tai riko koulun järjes-

---

⁵⁰ Ennen kansakoulujen perustamista erityisesti poikakouluissa käytettiin laajaa häpeärangaistusten kirjoa, kuten puhuttelua luokan tai koko koulun läsnä ollessa sekä oppilaiden asemaan perustuvassa istumajärjestyksessä alimmaksi siirtämistä. Kansakouluissa luovuttiin joistakin nöyryyttävistä rangaistusmuodoista, mutta ruumiilliset rangaistukset kiellettiin kansakouluissa pitkän kiistelystä jälkeen asetuksella vasta vuonna 1914. Oppikouluissa vastaava kielto oli astunut voimaan jo vuonna 1832. Ks. Halila 1949a: 299 ja 1949b: 182. Yleisesti väkivallan käyttö lasten kasvatukseen kriminalisoitiin rikoslainsäädännössä vuonna 1979, mutta vasta vuonna 1984 säädetty laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) muutti tuomioistuinkäytännön tosiasiallisesti ja rikoslakia ryhdyttiin soveltamaan myös vanhempien syyllistyessä lastensa pahoinpitelyyn. Ks. Ojakangas 1998: 18; STM 2010: 29–30. Rikoslain soveltamisen ongelmat tunnistettiin myös peruskoululakia laadittaessa vuonna 1982, jolloin hallituksen esityksessä (HE 30/1982 vp, s. 28) todettiin: ”Koska voimassa olevaan rikoslakiin ei riidattomasti sisälly ruumiillisen kurituksen ehdotonta kieltoa, on lakiehdotukseen sisällytetty nykyisen kansakoululain säännöstä vastaava säännös, jolla ruumiillinen kuritus nimenomaisesti kielletään.”

⁵¹ Hakalehto-Wainio 2012a: 187.

tystä. Perusopetuslain esitöistäkään ei tällaista tulkintaa voida tehdä, mutta vanhan peruskoululain esitöissä oppilaan velvollisuuksien ja koulun kurinpito-oikeuden suhde esitettiin juuri Hakalehto-Wainion ymmärtämällä tavalla:

[Oppilaan velvollisuuksia koskeva] ”Säännös asettaa oppilaan käyttäytymiselle normit, joiden sisältö muotoutuu kulloinkin vallitsevien käsitysten mukaisesti. Normien rikkomisen seurauksena annettavista kurinpitorangaistuksista ja muista toimenpiteistä säädetään asetuksella.” HE 30/1982 vp, s. 27.

Oppilaan velvollisuuksien laiminlyönti, kuten luvattomat poissaolot, kohdistuu usein pääasiassa oppilaaseen itseensä. Tämän vuoksi jälki-istunnon kaltaiset kurinpitotoimet voivat olla näissä tilanteissa paitsi perusteettomia, myös kasvatuksellisesti tehottomia. Koulut puuttuvatkin lintsuamiseen muilla keinoin, pääasiassa keskusteluilla ja tukiopeuksella.⁵² Vaikka luvattomia poissaoloja koulusta ei ole perusopetuslaissa sanktioitu, se on kuitenkin kiistatta lain 35 §:n vastainen kielletty teko, jonka yleisyyttä on tutkittu esimerkiksi oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisoriikollisuuskyselyissä vuodesta 1995. Kyselyiden mukaan hieman yli puolet nuorista on ollut joskus luvatta poissa koulusta. Luvattomia poissaoloja ei kuitenkaan tutkimuksissa pidetä varsinaisena rikostekona.⁵³ Muutamissa käräjäoikeuteen edenneissä tapauksissa oppilaan huoltajat on sen sijaan tuomittu jatkuvien luvattomien poissaolojen vuoksi sakkoihin oppivelvollisen valvonnan laiminlyönnistä POL 45 §:n nojalla⁵⁴.

Koulujen arkinen kurinpito ei pääasiassa ole varsinaisten kurinpitokeinojen ja -rangaistusten käyttämistä vaan lievempää oppilaan moitittavaan käytökseen puuttumista. Oppilasta voidaan nuhdella ja puhutella sellaisen moitittavan käyttäytymisen perusteella, joka ei edellytä kurinpidollista rankaisemista tai oppilaan ojentamista.⁵⁵ Oppilaan puhuttelu on osa koulun tehtäviin kuuluvaa kasvatuksellista ohjausta ja se on aluehallintoviranomaisten ratkaisukäytännön mukaan ensisijainen puuttumiskeino kurinpitoasiassa jo siksi, että tosiseikkojen selvittäminen edellyttää osallisten kanssa keskustelusta.⁵⁶ Kurinpitorangaistusten ja niiden uhan voidaan nähdä tähtäävän koulun järjes-

⁵² Koulujen suhtautumisesta luvattomiin poissaoloihin ks. esim. HS 8.1.2013 A9.

⁵³ Ks. Salmi 2009: 1–3. Kouluissa tapahtuvaan rikoskäyttäytymiseen kuuluvat sen sijaan esimerkiksi sellaiset rikosteot kuin vahingonteko (19 % nuorista syyllistynyt ainakin kerran elämässään), varastaminen (35 %) ja koulukiusaaminen (49 %). Emt. 4.

⁵⁴ Tapauksia on käsitelty käräjäoikeuksissa 12 kertaa vuosina 2005–2011, ks. Tilastokeskus 2013a ja 2013b.

⁵⁵ OPH 2013; Lahtinen & Lankinen 2010: 316.

⁵⁶ Ks. esim. ESAVI-2010-04918/Op-13.

tyksen ylläpitämiseen, kun taas kasvatuksellisilla keinoilla ylläpidetään työrauhaa, jonka tarkoituksena on turvata oppiminen ja kehittää oppilaiden sosiaalisia taitoja sekä kykyä noudattaa yhteisiä sopimuksia⁵⁷.

Perusopetuslaissa tai sen esitöissä ei asetettu koulujen kurinpidolle yleisiä tavoitteita tai ilmaistu kurinpidon merkitystä oppilaan kannalta⁵⁸. Koska perusopetuslakiuudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä kuitenkin mainittiin rangaistusten ja ojentamiskeinojen olevan samat kuin aiemmassa koululainsäädännössä⁵⁹, myös kurinpidon tavoitteiden voitaneen katsoa olevan yhä samat kuin vuonna 1983 voimaan tulleessa peruskoululaissa (476/1983). Peruskoululain perustelujen mukaan oppilaan rankaiseminen on osa kasvatusta ja opetusta, jotka kuuluvat molemmat koulun tehtäviin. Koulun käyttämien rangaistusten tehtävänä on toisaalta kehittää oppilaan persoonallisuutta ja toisaalta taata koulutyölle riittävän häiriöttömät olosuhteet. Rangaistuksia koskevien säännösten tehtävänä on puolestaan rajata tarkasti kasvattajan kasvatettaviaan kohtaan käyttämä valta.⁶⁰ Käsiteltävänä olevassa perusopetuslain muutosesityksessä kurinpidon yleisistä tavoitteista todetaan, että työrauhan turvaamiseksi ja turvallisen oppimisympäristön takaamiseksi tarvitaan keinoja puuttua oppilaan epäasialliseen käyttäytymiseen⁶¹.

Nykyisen perusopetuslain aikana kurinpidossa korostuu kasvatustavoitteiden lisäksi perusoikeusnäkökulma, jota erityisesti Hakalehto-Wainio on tutkinut. Hän pitää kurinpitokeinojen käytön ensisijaisena perusteena oppilaan omien, toisen oppilaan tai opettajan perus- ja ihmisoikeuksien kohtuutonta vaarantumista. Yleensä kyse on turvallisuudesta tai oikeudesta opetukseen, joita oppilaan käyttäytyminen vaarantaa. Kurinpitokeinojen käyttö puolestaan usein puuttuu oppilaan oikeuteen saada opetusta.⁶² Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma nostaa selvästi kynnystä varsinaisten rangaistusten käyttöön ja korostaa kasvatuksellisten puuttumiskeinojen ensisijaisuutta. Oppilasta ei tule rangaista normien vastaisesta käytöksestä, joka ei vaaranna hänen omiaan tai toisten oikeuksia. Tällaisia

⁵⁷ Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 157–158; Holopainen ym. 2009: 9, 17.

⁵⁸ Vrt. Hakalehto-Wainio 2012a: 188, jossa kirjoittaja viittaa kasvatustieteessä esitettyyn kurinpidon kolmijakoon: preventiiviseen (ennaltaehkäisevään), korrektiiviseen (puuttuvaan) ja oppilasta tukevaan kurinpitoon.

⁵⁹ HE 86/1997 vp s. 66.

⁶⁰ HE 30/1982 vp s. 27.

⁶¹ HE 66/2013 vp s. 11.

⁶² Hakalehto-Wainio 2012a: 208–209.

tekoja ovat esimerkiksi satunnaiset luvattomat poissaolot, kiukunpuuskat, huonot käytöt tai koulutehtävien suorittaminen opettajan ohjeista poiketen. Tällainen käytös on osa nuoren kasvuprosessia ja sitä voi ohjata kasvatuksellisin keinoin, ei rankaisemalla.

Kurinpitomenettelyä ja päätösten toimeenpanoa koskevat säännökset suojaavat oppilaan perus- ja ihmisoikeuksia. Keskeisin sivistyksellinen perusoikeus on PL 16 §:ssä sekä LOS 28 artiklassa turvattu oikeus perusopetukseen. Lisäksi kurinpitomenettelyssä on otettava huomioon myös lapsia koskeva oikeusturva eli PL 21 §:ssä säädetty oikeus itseä koskevan asian asianmukaiseen käsittelyyn laissa määrättyssä viranomaisessa. Oppilaan perus- ja ihmisoikeussuojasta ei pitäisi luopua esimerkiksi päätöksentekomenettelyn nopeuttamiseksi edes huoltajan suostumuksella. Kun erityisestä päätöksentekomenettelystä on säädetty lailla esimerkiksi määräaikaisen erottamisen osalta, menettelyn sivuuttaminen jopa huoltajan suostumuksella vaarantaa oppilaan oikeusturvan.⁶³ Ensimmäisenä perusteena kasvatuksellisia ohjaintekijöitä tai kurinpitotoimia harkittaessa on oltava oppilaan etu, johon velvoittaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 (1) artikla⁶⁴. Kurinpidon on tapahduttava lapsen ihmisarvon mukaisesti (LOS 27 artikla) eikä oppilaita saa kohdella julmasti, epäinhimillisesti tai halventavasti (28 artikla). Nöyryyttävänä ja lakiin perustumattomina kurinpidon muotoina on eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä pidetty esimerkiksi oppilaan seisottamista luokan seinustalla ja jälkistunnon suorittamista käytävällä rehtorin kanslian edessä⁶⁵.

Lisäksi kurinpidossa on noudatettava hallintolain (434/2003) säännöksiä hyvästä hallinnosta. HL 6 §:ssä on yleiset määräykset viranomaisten toimintaa säätelevistä oikeusperiaatteista, jotka perustuvat kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Suomen perustuslakiin. *Objektiviteettiperiaate* edellyttää, että rankaiseminen perustuu asiallisiin, yleis-

---

⁶³ AOA dnro 2541/4/08.

⁶⁴ LOS 3 (1) artikla kuuluu kokonaisuudessaan: ”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” Ks. Hakalehto-Wainio 2012a: 188–190. Perusopetuslaissa, sen esitöissä tai lakia koskevissa perustuslakivaliokunnan kannanotoissa ei aiemmin mainittu YK:n lapsen oikeuksien sopimusta, mutta viimeisimmässä hallituksen esityksessä nykyisen lainsäädännön arviointiin on sisällytetty myös ihmisoikeussopimusten velvoitteet, ks. HE 66/2013 vp s. 4–5.

⁶⁵ AOA dnro 3010/4/11 ja dnro 2479/4/02

sesti hyväksytyihin ja objektiivisiin syihin⁶⁶. *Yhdenvertaisuusperiaate* edellyttää oppilaiden tasapuolista kohtelua niin yhden opettajan osalta kuin koulun ja kunnankin tasolla⁶⁷. Kurinpitösäännösten tulkinnasta ja järjestyksenpidosta annetaan myös valtakunnallista ohjeistusta, jota kaikkien Suomen peruskoulujen on noudatettava oppilaiden alueellisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. *Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen* mukaan kurinpitokeinoja voi käyttää ainoastaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Hakalehto-Wainion mukaan esimerkiksi kasvatuksellisia ojentamiskeinoja ei voi käyttää rangaistukseen vaan tällöin on otettava käyttöön lain mukaiset kurinpitokeino⁶⁸. Vastaavasti rutiininomaiseen oppilaan ojentamiseen ei voi käyttää laissa määriteltyjä kurinpitokeinoja, kuten turvaamistoimenpiteeksi tarkoitettua opetuksen epäämistä⁶⁹. *Suhteellisuusperiaatteen* mukaan kurinpitotoimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden ja ankaruudeltaan oikeassa suhteessa perusteena olevan teon moitittavuuteen nähden⁷⁰. Lisäksi viranomaisen on haasteellisissakin vuorovaikutustilanteissa käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Keskusteluissa koulun oppilaiden kanssa tulee käyttäytyä tavalla, joka on omiaan luomaan turvallisen ja avoimen ilmapiirin keskusteluun osallistujien kesken.⁷¹

Koulujen kurinpito on myös osa nuorisoriikollisuuden torjuntaa. Perusopetuslain kurinpitösäännösten muutos vuonna 2003 oli tarkoitettu osaltaan ”kansallisen rikosentorjuntaohjelman paikallistason toimeenpanoksi nuorisoriikollisuuden ja muun lasten ja nuorten norminvastaisen käyttäytymisen ehkäisemisessä”⁷². Suurin osa oppilaiden kouluissa tekemistä rikkomuksista käsitellään kouluissa perusopetuslain mukaisina kurinpitoasioina, mutta poliisille ilmoitettujen tekojen määrä on kasvanut erityisesti perusopetuslain tultua voimaan vuoden 1999 alusta⁷³. Tuolloin lakiin kirjattiin ensimmäistä kertaa oppilaan oikeus turvalliseen opiskelu-ympäristöön (POL 29.1 §) ja lain perusteluissa todettiin säännöksen velvoittavan koulutuksen järjestäjää huolehtimaan siitä, etteivät oppilaat

---

⁶⁶ Lahtinen & Lankinen 2010: 318.

⁶⁷ Hakalehto-Wainio 2012a: 190.

⁶⁸ Hakalehto-Wainio 2012a: 191.

⁶⁹ HE 205/2002 vp s. 25.

⁷⁰ Lahtinen & Lankinen 2010: 318.

⁷¹ LSAVI-2010-0013/Op-13.

⁷² HE 205/2002 vp s. 13.

⁷³ Kivivuori 2006: 165.

joudu väkivallan tai muun kiusaamisen kohteiksi⁷⁴. Koulut ovat tehneet entistä enemmän ilmoituksia poliisille täyttääkseen lain asettamat velvoitteensa. Ilmoituskynnystä ovat madaltaneet myös käsitys nuorten rikollisuuden yleisestä kasvusta sekä oppilaiden häiriökäyttäytymisen tosiasiallinen lisääntyminen tietyissä kouluissa.⁷⁵ Yhteiskuntapoliitiikan tavoitteena on kuitenkin pitää rikosoikeus viimesijaisena keinona (*ultima ratio*-periaate). Rikosoikeuteen tulisi turvautua siis vain silloin, kun millään muulla keinolla ei päästä tavoitteeseen⁷⁶. Madaltunut kynnyks ilmoittaa oppilaiden tekoja poliisille saattaa johtaa rikostilastojen perusteettomaan kasvuun ja tätä kautta yhä kasvavan ilmoitusherkyyden kehään. Toisaalta nuoren tulo poliisin tietoon saattaa katkaista alkavan rikoskierteen tai toimia pelotteena muille nuorille, mikä tosiasiallisesti vähentää nuorten rikoskäyttäytymistä, kuten 2000-luvulla on tutkimuksissakin havaittu.⁷⁷

Kurinpitorangaistusten määrääminen on julkisen vallan käyttöä, johon kouluissa on oikeus vain rehtorilla ja opettajilla⁷⁸. Menettelystä kurinpitorangaistuksia määrättäessä ja oppilasta poistettaessa säädetään perusopetuslain 36 a–c §:issä ja päätösvallan jakautumisesta rehtorin ja opettajan kesken muissa kurinpitoasioissa perusopetusasetuksen 18 §:ssä. Rangaistukset kohdistuvat oppilaan käyttäytymiseen, jonka arvioiminen on vaativa tehtävä ja edellyttää opettajalta sekä koulutukseen että kokemukseen perustuvaa asiantuntemusta⁷⁹. Perusopetuslaki jättää opettajille laajan harkintavallan rangaistavan käyttäytymisen määrittämisessä. Päätöksenteko perustuu toisaalta pedagogiseen harkintaan eli sen arvioimiseen, saavutetaanko kurinpidolla toivotut tavoitteet, toisaalta hallinnollista harkintaa oikeusnormien ja periaatteiden oikeasta soveltamisesta. Lisäksi harkinta on usein tehtävä ongelmatilanteissa hyvin nopeasti.⁸⁰

Opettajien on tutkimuksissa todettu puuttuvan oppilaiden norminvastaiseen käyttäytymiseen herkästi, vaikkakaan ei täysin säännönmukaisesti. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen opettajauhrikyselyssä puuttumisalttiutta mitattiin kuuden esimerkkitapauksen

⁷⁴ HE 86/1997 vp s. 64.

⁷⁵ Kivivuori 2006: 169.

⁷⁶ Koskinen 2008: 13.

⁷⁷ Kivivuori 2006: 174; Salmi 2009: 39–40. Salmen mukaan nuorten rikoskäyttäytymisessä omaisuusrikokset ovat vähentyneet jatkuvasti vuodesta 1995 ja väkivalta- ja huumausainerikokset pysyneet vakaalla tasolla. Koulukiusaaminen on kuitenkin lisääntynyt vuoden 2004 jälkeen.

⁷⁸ Hirvonen & Mäkinen 2006: 21.

⁷⁹ HE 30/1982 vp s. 27.

⁸⁰ Hakalehto-Wainio 2012a: 190.

avulla, joissa ilmeni koulualueella tupakointia, koulukiusaamista, koulussa tappelemista sekä koulun alueen tai kouluajan ulkopuolella tappelemista.⁸¹ Tutkimuksessa 90 prosenttia opettajista ilmoitti menevänsä aina väliin, jos he havaitsivat oppilaiden tappelevan koulualueella. Oppilaiden tupakointiin kouluajalla ilmoitti puuttuvansa 87 prosenttia opettajista.⁸² Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n teettämässä kyselyssä opettajista kuitenkin vain noin 25 prosenttia katsoi, että kaikkeen häiriöön on puututtava. Puolet opettajista ilmoitti jättäneensä joskus puuttumatta oppituntia häiritsevään keskusteluun ja noin kolmannes ei ollut puuttunut kännykän käyttöön tai musiikin kuunteluun oppitunnilla. Tärkein syy puuttumatta jättämiseen oli opettajien mukaan häiriökäyttäytymisen yleisyys: 75 prosenttia opettajista ilmoitti opetusta häiritsevää keskustelua esiintyvän päivittäin. Viidennes opettajista kokee häirintää esiintyvän jokaisella oppitunnilla.⁸³

Myös oppilaiden kokemuksia opettajien kurinpidosta on jonkin verran tutkittu esimerkiksi kouluviihtyvyysskyselyissä. Oppilaista alle viidesosa kokee, että heitä kohdeltaisiin koulussa liian ankarasti – vahvimmin tätä mieltä ovat yläluokkien pojat. Oikeudenmukaista kohtelua kokevat saavansa erityisesti alaluokkien oppilaat (yli 70 %) ja heidän oikeudenmukaisuuden kokemuksensa on 2000-luvulla vahvistunut, kun taas yläluokilla oppilaiden kokemus oikeudenmukaisesta kohtelusta on vähentynyt viimevuosina.⁸⁴ Suomessa oppilaat myös kokevat olonsa turvalliseksi ollessaan koulussa: kolme neljäsosaa oppilaista pitää koulua turvallisenä paikkana ja alle kymmenen prosenttia turvatomana.⁸⁵

2.2. Sallitut kurinpitokeinot

2.2.1. Kasvatukselliset puuttumiskeinot

Koulujen kurinpidon tärkeimmät keinot ovat muita kuin varsinaisia kurinpitokeinoja: oppilaiden kanssa keskustelu, puhuttelut ja nuhtelut sekä sosiaalisten taitojen, kuten an-

---

⁸¹ Salmi & Kivivuori 2009: 3.

⁸² Salmi & Kivivuori 2009: 3.

⁸³ Lahtinen 2011: 267.

⁸⁴ Kämppi ym. 2012: 58–59.

⁸⁵ Emt. 85.

teeksi pyytämisen harjoittelu ovat osa jokaisen luokan arkea. Perusopetuslaissa ei ole säännöksiä oppilaan puhuttelemisesta, mutta tämä katsotaan paitsi opettajien käytössä olevaksi keinoksi, myös heidän velvollisuudekseen ammattikasvattajina⁸⁶. Aluehallintoviranomaiset ovat todenneet ratkaisukäytännössään, että oppilaita tulee koulussa ohjata ensisijaisesti kasvatuksellisten menetelmien avulla. Jos oppilas kuitenkin kasvatuksellisesti ohjauksesta huolimatta toistuvasti rikkoo koulun järjestystä, on syytä käyttää perusopetuslain sallimia kurinpidollisia toimia ja viime kädessä kurinpitorangeistuksia – laissa tarkoitetulla tavalla porrastetusti.⁸⁷ Kasvatuksellisten keskustelujen suhteesta perusopetuslain mukaisiin kurinpitomenettelyihin ja -rangeistuksiin aluehallintovirastot ovat linjanneet, että keskusteluilla pyritään siihen, ettei kurinpitomenettelyihin tarvitsisi ryhtyä⁸⁸.

Koulukiusaamista koskevassa ratkaisussa ESAVI-2010-03629/Op-13 aluehallintovirasto on todennut, että koulun on konkreettisesti ja välittömästi osoitettava kiusaajalle, millaista toimintaa ei hyväksytä. Käytettävissä ovat perusopetuslain sallimat kurinpitokeinot. Pelkät keskustelut eivät AVI:n mukaan ole kurinpitotoimia, vaikka ne yksittäisissä tapauksissa saattavat olla riittävä keino kiusaamisen lopettamiseksi. AVI:n mukaan ”kokemus on osoittanut, että kiusaajien rankaiseminen antaa kiusatuksi joutuneelle kokemuksen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta sekä koulun aikuisten luotettavuudesta kaikkien oppilaitten oikeuksien puolustajina.”

Kasvatuksellisen puuttumisen voidaan katsoa perustuvan perusopetuslain 2 §:ssä ilmaistuihin opetuksen tavoitteisiin: opetuksen on tuettava oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä annettava heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Tärkeää on huomioida myös POL 3 §:ssä mainittu määräys opetuksen järjestämisestä oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Lisäksi kasvatuksellisissa keskusteluissa, kuten muussakin opetustyössä, on POL 3.3 §:n mukaan oltava yhteistyössä kotien kanssa.

Opettajan on kasvatuksellisia ojentamiskeinoja käyttäessään varmistuttava siitä, ettei oppilaiden yhdenvertaisuus vaarannu ja ettei oppilaiden perus- ja ihmisoikeuksia rajoi-

⁸⁶ Ks. esim. Lahtinen 2011: 270; Lahtinen & Lankinen 2010: 316. Nuhtelu ja puhuttelu kurinpidon lievimpänä muotona mainitaan opetushallituksen Oppilas- ja opiskelijahuollon oppaassa, ks. OPH 2013.

⁸⁷ Ks. esim. ESAVI-2010-03575/Op-13; ESAVI-2010-03573/Op-13.

⁸⁸ ESAVI-2010-03668/Op-13.

teta⁸⁹. Hakalehto-Wainio on todennut perusopetuslakiin sisällyttämättömien ojentamiskeinojen käytössä olevan erityisen tärkeää huolehtia siitä, että oppilasta ei nolata⁹⁰. Tähän velvoittaa YK: lapsen oikeuksien sopimus, jonka 28 (2) artiklan mukaan koulujen kurinpidon on tapahduttava lapsen ihmisarvon mukaisesti ja sopusoinnussa lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. LOS 27 artiklassa kielletään lisäksi lasten julma, epäinhimillinen tai halventava kohtelu. Ojentaminen on tehtävä siten, ettei se leimaa oppilasta julkisesti tai vaaranna hänen sosiaalista asemaansa tai oikeusturvaansa.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto (ESAVI-2010-03573/Op-13) on käsitellyt kantelun, joka koski koulumatkalla tapahtunutta välikohtausta. Kyseisessä tapauksessa asiaa selvittämään oli kutsuttu opettajan ja rehtorin lisäksi terveydenhoitaja, koulukuraattori ja erityisopettaja. Myös oppilaan huoltajaa oli yritetty tavoittaa, mutta palaveri pidettiin ilman hänen läsnäoloaan. Aluehallintovirasto totesi päätöksessään, että keskustelu- ja puhuttelutilanteet, joissa oppilas on yksin usean aikuisen kuultavana, ovat oppilaan kannalta painostuksen kaltaisia. Tällaista puhuttelua voidaan pitää epäasiallisena ja oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun periaatteen vastaisena.

Apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan (dnro 2277/4/10) pitänyt oppilaalta edellytettyä julkista anteeksipyyntöä koulun keskusradiossa perusopetuslain tavoitteiden vastaisena, vaikka kyseessä oli vakavana pidetty uhkaustilanne. Opettajan ei olisi myöskään tullut käsitellä kriisiä muiden oppilaiden kanssa kirjoittamalla luokassa kirjoitelmaa aiheesta ”Miltä minusta tuntuu, kun poika tulee kouluun”. Apulaisoikeusasiamies epäili tällaisen menettelytapojen saattaneen leimata kohteena olleen pojan pysyvästi muiden oppilaiden keskuudessa.⁹¹

2.2.2. Perusopetuslain mukaiset ojentamis- ja turvaamistoimenpiteet

Perusopetuslain 36 §:ssä säädetään opettajan ja rehtorin käytettävissä olevista kurinpidollisista toimenpiteistä, joita voidaan käyttää oppilaan häiritessä opetusta, rikkoessa koulun järjestystä tai menetellessä vilpillisesti. Lisäksi 36.3. §:ssä säädetään turvaamistoimenpiteenä käytettävästä opetuksen epäämisestä ja 36.4 §:ssä kotitehtävien laiminlyönnin seurauksista. Vuoden 2003 lainmuutoksessa (477/2003) kurinpitokeinojen käyttäminen porrastettiin epäasiallisen käyttäytymisen mukaan menettelytapojen yhtenäistämiseksi kaikissa Suomen kouluissa, sillä aiemmin rangaistusten porrastaminen ei il-

⁸⁹ Hakalehto-Wainio 2012a: 188.

⁹⁰ Emt. 2012a: 188.

⁹¹ Vrt. Nieminen 2004a: 285–286, jossa kurinpidon aiheuttaman leimautumisen vaara nähdään korostuvan erityisesti pienissä kouluissa. Kun kaikki oppilaat tuntevat toisensa, oppilas voi leimautua sellaisistakin toimenpiteistä, jotka suuremmassa koulussa voitaisiin hyväksyä.

mennyt säännöksen sanamuodosta.⁹² Kaikki perusopetuslaissa mainitut ojentamis-, turvaamis- ja kurinpitokeinot on rajattu vain opettajien ja rehtorin käyttöön. Koulun muun henkilökunnan, esimerkiksi kouluavustajien, toimenkuvaan ei kuulu oppilaan ojentaminen⁹³. Lahtinen toteaa esimerkiksi kouluavustajan olevan velvollinen kutsumaan toimivaltaisen henkilön paikalle, jos hän on ainoana aikuisena paikalla tilanteessa, jossa hänen arvionsa mukaan tulisi oppilasta ojentaa tai käyttää kurinpitotoimia. Päätös oppilaan ojentamisesta tehdään vasta toimivaltaisen henkilön kuultua asianosaisia, sillä vain tosiasiat selvittämällä kurinpitotoimet voidaan perustella ja osoittaa niiden olevan koulun käytäntöjen mukaisia⁹⁴.

Käsittelen tässä luvussa perusopetuslain mukaiset oppilaan ojentamisen keinot lievimmästä ankarimpaan edeten. Aloitan kotitehtävien laiminlyönnin seurauksista, sillä oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia näkemyksiä siitä, onko kyseessä lainkaan kurinpitokeino⁹⁵. Lopuksi käsittelen turvaamistoimenpiteeksi tarkoitettua opetuksen epäämistä.

Kotitehtävien suorittaminen valvonnan alaisena

POL 36.4 §:n mukaan kotitehtävänsä laiminlyönyt oppilas voidaan määrätä työpäivän päätyttyä enintään tunniksi kerrallaan valvonnan alaisena suorittamaan tehtäviään. Perusopetusasetuksen 18 §:n nojalla päätöksen asiasta tekee asianomainen opettaja. Läksyjen tekeminen on POL 35.2 §:n mukaan oppilaan velvollisuus. Huoltajan puolestaan tulee valvoa tehtävien tekemistä osana oppivelvollisuuden suorittamista (POL 26.2 §). Koska läksyjen tekemistä kuitenkin valvotaan koulussa ja tekemättä jääneet tehtävät

⁹² HE 205/2002 vp s. 16. Termiä *oppilaan ojentaminen* käytettiin peruskoululain (476/1983) 42 §:ssä, peruskouluasetuksen (718/1984) 58 §:ssä sekä perusopetusasetukseen (852/1998) vuoteen 2003 asti sisältyneessä 17 §:ssä. Perusopetuslakia koskevassa hallituksen esityksessä mainitaan POL 36 §:n määräävän ”oppilaan kurinpidollisesta rankaisemisesta ja oppilaan ojentamisesta”, ks. HE 86/1997 vp s. 66. Tämä vaihtui lakimuutoksen 477/2003 perusteluissa muotoon ”pykälässä säädetään kurinpidosta”, ks. HE 205/2002 vp s. 24. Perusopetuslaissa ojentamiskeinoiksi katsottavia menettelyjä nimitetään vain ”muiksi toimenpiteiksi” (36 a §).

⁹³ Hakalehto-Wainio 2012a: 188; ESAVI-2010-03573/Op-13. Hakalehto-Wainio käyttää *ojentamista* myös kasvatuksellisten keskustelujen merkityksessä ja hänen voi katsoa tarkoittavan, ettei kouluavustajien pitäisi edes puhutella tai nuhdella oppilaita. Lahtinen tulkitsee rajoituksen koskevan kuitenkin vain perusopetuslain ojentamis- ja kurinpitokeinoja, ks. Lahtinen 2011: 271. Nähdäkseni koulun kaikilla aikuisilla toimenkuvasta riippumatta on lupa keskustella oppilaiden kanssa käyttäytymisestä – onhan oppilailakin oikeus ilmaista mielipiteensä aikuisten toiminnasta. Tähän keskusteluun ei kuitenkaan tule sisältyä vallankäyttöä vaan puhuttelun on oltava luonteeltaan informatiivista.

⁹⁴ Lahtinen 2011: 271–272.

⁹⁵ Ks. Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 162; Hakalehto-Wainio 2012a: 202–203; Lahtinen 2011: 274.

voidaan teettää koulussa 36.4 §:n mukaisesti, vastuun kotitehtävien tekemisen valvon-
nasta voidaan katsoa jakaantuvan huoltajien ja opettajan kesken⁹⁶. Opetushallitus päät-
tää opetussuunnitelman perusteissa myös kodin ja koulun yhteistyöstä sekä vastuunjaos-
ta oppilaan kasvattamisessa (POL 14.2 § ja 3 §). Huoltajilla on määräysten mukaan en-
sisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksesta. Koulu puolestaan tukee kotien kasva-
tustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä.⁹⁷
Jotta koulu voisi tukea oppilaita oppimisessa lain edellyttämällä tavalla, huoltajien on
annettava opettajalle tietoa myös kotitehtävien suorittamisesta. Tämä on edellytyksenä
myös tukitoimien aloittamiselle riittävän varhaisessa vaiheessa oppimisvaikeuksien il-
mettyä⁹⁸.

Jotta oppilas voitaisiin määrätä suorittamaan kotitehtävänsä koulupäivän päätyttyä, teh-
tävien laiminlyönnin on oltava tahallista tai johduttava unohtuksesta. Jos oppilas ei ole
osannut tehdä tehtäviään, hän tarvitsee tukea ja ohjausta kurinpidon sijaan. Jotta opetta-
ja ei käytä kurinpitokeinoja väärin perustein, huoltajien tulee kertoa opettajalle tilanteis-
ta, joissa oppilas ei ole osannut tehdä hänelle annettuja kotitehtäviä.⁹⁹ Opettajan tulee
puolestaan POL 36 a §:n 1 momentin perusteella ilmoittaa kotitehtävien tekemisestä
koulussa oppilaan huoltajalle.

Kotitehtävien teettämistä valvonnan alaisena voidaan perustellusti pitää kurinpitokeino-
na, sillä se rinnastuu jälki-istuntoon oppilaan vapaa-ajan menetyksen osalta¹⁰⁰. Menette-
lyllä ei myöskään ole tarkoitus tukea oppilaan oppimista eli antaa laiminlyönnin perus-
teella tukiopetusta. Lain sanamuotokin osoittaa, että oppilas tekee tehtävät itsenäisesti
valvonnan alaisena, ei siis ohjatusti. Arajärvi ja Aalto-Setälä ovat sen sijaan esittäneet,
ettei kyse olisi varsinaisesta ojentamisesta, sillä tarkoituksena on saada oppilas suorit-
tamaan tehtävänsä tunnollisesti eikä oppilasta saa erikseen rangaista tästä toimenpitees-

---

⁹⁶ Näin Lahtinen 2011: 274.

⁹⁷ OPH 2004: 22.

⁹⁸ Ks. OPH 2004: 24.

⁹⁹ Lahtinen 2011: 273.

¹⁰⁰ Näin Hakalehto-Wainio 2012a: 203. Lahtinen on huomauttanut lain kirjaimellisen tulkinnan myös
edellyttävän tehtävien teettämistä nimenomaan työpäivän päätyttyä, ei siis esimerkiksi työpäivän alkaessa
tai välituntien aikana. Joissakin kouluissa toimitaan näin koulukuljetusten huomioimiseksi, mutta tällai-
nen järjestely on perusteltava koulun säännöissä huolellisesti, jotta oppilaiden yhdenvertainen kohtelu
turvataan. Sen sijaan laki mahdollistaa tehtävien teettämisen minkä tahansa koulupäivän päätyttyä, ei siis
välttämättä samana päivänä kuin laiminlyönti on tapahtunut. Ks. Lahtinen 2011: 273–274

tä¹⁰¹. Samalla perusteella voitaisiin kyseenalaistaa kaiken koulujen kurinpidon rangaistuksellinen luonne, sillä tavoitteena on aina paitsi ojentaa myös kasvattaa oppilasta normien sisäistämiseen ja yhteisesti sovittujen sääntöjen kunnioittamiseen. Koska menettely on esimerkiksi puhuttelua voimakkaampi puuttuminen oppilaan itsenäiseen määräysvaltaan omasta ajankäytöstään ja koska siitä on katsottu tarpeelliseksi säätää lailla, voitaneen kotitehtävien teettämistä valvonnan alaisena pitää kurinpitotoimenpiteenä.

Laiminlyötyjen kotitehtävien teettämisen rangaistusluonteisuutta on käsitelty aluehallintoviraston päätöksessä LSSAVI-2010-00594/Op-13, jossa kantelija moitti opettajan toimintaa koulun ”läksypajassa”. Kerran viikossa toteutettava läksypaja on koulun rehtorin mukaan yläluokilla käytössä oleva toimintamalli, johon määrätään toistuvien tekemättömien kotitehtävien vuoksi. Menettelyllä on haluttu korvata ”hyödytön paikallaan istuminen jälki-istunnossa”, mutta oppilaat voivat käyttää läksypajaa myös vapaaehtoisesti tukiopetuksen saamiseksi. Rehtori ilmoitti selvityksessään sanoneensa aineenopettajalle, että tekemättömistä tehtävistä annettu jälki-istunto olisi varmasti palvelut oppilasta huonommin kuin tehtävien tekeminen opettajan johdolla. Kantelijan oppilas oli tehnyt läksypajassa määrättyt tehtävät ja tarkistuttanut ne, minkä jälkeen valvova opettaja oli kehottanut häntä tekemään aineenopettajan määräyksestä seuraavaksi päiväksi annetun kotitehtävän. Opettaja oli määrännyt ylimääräisen tehtävän, koska edellisen päivän läksyt oli jo käyty tunnilla läpi eikä hän ”halunnut päästää oppilasta ilman seuraamuksia”. Tämän tehtävän tehtyään oppilas oli myöhästynyt harrastukseen sovitusta kuljetuksesta, mitä huoltaja piti ”simputuksena”. Aluehallintovirasto katsoi, että koulu oli rikkonut ainoastaan POL 36 a §:n 1 momentin mukaista velvoitettaan ilmoittaa toimenpiteestä oppilaan huoltajalle. Opettajan menettelyä tai läksypajan tarkoituksia AVI ei pidä perusopetuslain vastaisina. Näin siitä huolimatta, että päätöksessä viitataan Arajärvi & Aalto-Setälän¹⁰² tulkintaan läksyjen teettämisen puhtaasti kasvatuksellisesta luonteesta ja selvityksessään rehtori on ilmaissut tarkoituksena olleen oppilaan ojentaminen jälki-istuntoon verrattavalla tavalla.

Luokasta poistaminen

Opetusta häiritsevä oppilas voidaan POL 36.2 §:n nojalla määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokkahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan. Nykyisen säännöksen (477/2003) mukaan oppilas voidaan poistaa myös koulun järjestämästä tilaisuudesta, joka voi olla luonteeltaan muukin kuin opetuksellinen. Säännöksessä on keskeisintä *häirinnän* edellytys: muu norminvastainen tai epäasiallinen käyttäytyminen ei voi olla luokasta poistamisen syynä¹⁰³. Muissa tapauksissa voidaan käyttää kasvatuksellista ojentamista tai jälki-istuntoa; esimerkiksi jos oppilas elehtii, esiin-

¹⁰¹ Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 162. Saman kannan ovat omaksuneet myös aluehallintovirastot, ks. LSSAVI-2010-00594/Op-13.

¹⁰² 2004: 162–163.

¹⁰³ Ks. Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 161–162.

tyy tai pukeutuu toisia loukkaavalla tavalla. Päätösvalta oppilaan määräämisessä poistumaan luokasta tai opetustilasta on oppilaan opettajalla, koulun järjestämässä tilaisuudessa päätöksen tekee opettaja tai rehtori (perusopetusasetus 18 §). Toimenpide on kirjattava ja huoltajalle on ilmoitettava oppilaan poistamisesta, joskaan lain sanamuodon mukaan ei välttämättä välittömästi toimenpiteen jälkeen (POL 36 a §)¹⁰⁴.

Mikäli oppilas ei noudata hänelle POL 36.2 §:n nojalla annettua poistumismääräystä, opettajalla ja rehtorilla on oikeus poistaa oppilas opetustilasta tai koulun tilaisuudesta 36 b §:n nojalla. Jos poistettava oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, opettajalla ja rehtorilla on oikeus käyttää oppilaan poistamisessa sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolusteltavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Tarpeellisiksi keinoiksi on lain perusteluissa katsottu esimerkiksi oppilaan rauhoittaminen kiinni pitämällä ja taluttaminen pois tilanteesta. Väkivallan käyttö on sen sijaan ehdottomasti lain vastaista.¹⁰⁵ Opettaja ja rehtori voivat toimia tilanteessa yhdessä tai erikseen, muulla koulun henkilökunnalla ei ole valtuuksia osallistua poistamiseen¹⁰⁶. Tilanteessa ei saa käyttää mitään voimankäyttövälineitä. (POL 36 b § 3 momentti.) Jos joku läsnäolijoista saa tilanteessa vammoja, hänet on toimitettava viipymättä lääkärin hoitoon. Ennen oppilaan toimittamista lääkäriin on kuitenkin oltava yhteydessä huoltajiin, ellei tilanteen kiireellisyys tätä estä.¹⁰⁷

Perusopetuslain kurinpitosäännösten uudistusta valmisteltaessa vuonna 2002 kiinnitettiin erityistä huomiota liiallisten voimakeinojen käytön sääntelyyn, joka oli samanaikaisesti vireillä rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamishankkees-

---

¹⁰⁴ Lahtinen 2011: 277 katsoo, että ilmoitus huoltajalle voidaan tehdä esimerkiksi samana päivänä. Selvityksissä on kuitenkin tullut ilmi, että vain puolet kouluista ilmoittaa oppilaan poistamisesta samana päivänä. Yli kolmannes tekee ilmoituksen myöhemmin ja yli kymmenen prosenttia ei ilmoita lainkaan. Ks. ESLH 2005: 30.

¹⁰⁵ HE 205/2002 vp s. 26.

¹⁰⁶ Lahtinen kuitenkin huomauttaa, että opettajan ja rehtorin tulisi aina pyrkiä saamaan tilanteeseen mukaan muita aikuisia, jotta tapauksella olisi silminnäkijöitä ja jotta usean aikuisen läsnäolo voisi laukaista tilanteen. Muiden aikuisten tulisi myös kirjata heti näkemänsä ja luovuttaa selontekonsa rehtorille. Ks. Lahtinen 2011: 282. Myös eduskunnan sivistysvaliokunta on huomauttanut mietinnössään pitävänsä välttämättömänä sitä, että koulut pyrkivät saamaan poistamistilanteisiin paikalle kaksi aikuista, joista toinen ei ole ollut osapuolena toimenpiteiden tarpeellisuuden arvioinnissa ja päätöksenteossa. Ks. SiVM 18/2002 vp s. 8.

¹⁰⁷ Lahtinen 2011: 283.

sa. Järjestyksenvalvontaa koskevien lakien voimankäyttöä koskevia säännöksiä muutettiin ja niihin lisättiin viittaus rikoslain kohtiin 4:6.3 ja 4:6.7, joissa voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään. Sama viittaus rikoslakiin lisättiin myös perusopetuslain oppilaan poistamista koskevaan säännökseen.¹⁰⁸ Perustuslakivaliokunta piti ongelmallisena voimankäyttövaltuuksien myöntämistä opettajille, joilta ei voida edellyttää voimakeinojen käytön osaamista tai tilanteissa huomioitavien oikeudellisten seikkojen tuntemusta. Jotta voimakeinojen käytön poikkeuksellisuus kävisi laista selvästi ilmi, perustuslakivaliokunta toivoi lakiin säännöstä koulun oikeudesta saada poliisilta virka-apua vastarintaa tekevän oppilaan poistamisessa. Tätä säännöstä laki ei sisällä, mutta valiokunnan vaatimus oikeusturvan kannalta keskeisestä voimankäyttötilanteiden raportoinnista opetuksen järjestäjille lisättiin 36 b §:n 3 momenttiin. Perustuslakivaliokunta tähdensi myös säännökseen kirjatun suhteellisuusperiaatteen käytön suurta merkitystä voimankäyttötilanteissa. Oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua enempää kuin kussakin tilanteessa on oppilaan poistamiseksi välttämätöntä.¹⁰⁹ Voimakeinojen käyttäminen on aina viimesijainen keino, johon on turvauduttava vain muiden toimenpiteiden osoittauduttua tehottomiksi ja muiden oppilaiden oikeuksien edellyttäessä nopeita toimenpiteitä¹¹⁰.

Opetustilasta tai tilaisuudesta poistettua oppilasta ei POL 31 a §:n 5 momentin nojalla saa jättää ilman valvontaa, mikä osaltaan aiheuttaa toimenpiteen käytölle koulun resursseista johtuvia rajoituksia¹¹¹. Valvonta voidaan järjestää koulussa parhaaksi katsotulla tavalla, esimerkiksi rehtorin tai toisen opettajan oman työn ohella tekemänä taikka erityisessä ”parkkiluokassa”, johon on nimetty vastuuopettaja tätä tarkoitusta varten¹¹². Oppilaan vapauden riistäminen sulkemalla hänet yksin lukittuun tilaan luokasta poista-

¹⁰⁸ HE 205/2002 vp s. 18.

¹⁰⁹ PeVL 70/2002 vp s. 3–4.

¹¹⁰ HE 205/2002 vp s. 26. Voimakeinoja käytetään keskimäärin viidessä prosentissa Suomen peruskouluista; eniten Etelä-Suomen alueella, yläluokilla ja erityiskouluissa. Ks. ESLH 2005: 33–34.

¹¹¹ Tämä saattaa olla syynä siihen, että luokasta poistaminen on yleisintä suurissa kouluissa. Ks. Peltonen & Sarpolahti 2010: 213–214. Etelä-Suomen lääninhallituksen selvityksessä puolet kouluista ilmoitti, että oppilaan poistanut opettaja valvoi itse poistettua oppilasta, ks. ESLH 2005: 32. Tämä on kyseenalaista poistetun oppilaan oikeuksien kannalta, jos valvonta on puutteellista, mutta järjestely loukkaa myös muiden oppilaiden oikeutta opetukseen, jos opettaja ei voi keskittyä opettamiseen. Hakalehto-Wainion mukaan kunnalla on velvollisuus huolehtia siitä, että jokaisessa koulussa on resursseja luokasta poistettujen oppilaiden valvontaan, jotta tämä kurinpitokeino on myös tosiasiallisesti opettajien käytettävissä. Ks. Hakalehto-Wainio 2012a: 193.

¹¹² Ks. ESLH 2005: 32.

misen jälkeen on sen sijaan lainvastaista ja oppilaan perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ongelmallista¹¹³.

Aluehallintovirasto on ottanut kantaa oppilaan valvontaan luokasta poistamisen jälkeen päätöksessä ISAVI/250/06.06.01/2011. Tapauksessa koulun käytäntönä oli edellyttää käytävälle siirretyn oppilaan pitävän luokan ovenkahvaa alas painettuna, jotta opettaja tietää hänen olevan paikalla. Aluehallintovirasto piti käytäntöä perusopetuslain vastaisen ja epäasiallisena, koska oppilaalla ei ollut jatkuvaa vuorovaikutusmahdollisuutta valvojan kanssa.

Luokasta poistaminen on voimakeinojen käytön mahdollisuudesta huolimatta lievin perusopetuslaissa mainituista ojentamiskeinoista. Se on myös toiseksi yleisimmin käytetty toimenpide jälki-istuntojen ja niitä korvaavien kasvatustilanteiden jälkeen¹¹⁴. Luokasta poistamiset on POL 36 a §:n mukaan kirjattava ja kirjauksia on syytä seurata kouluissa huolellisesti, sillä toistuva luokasta poistuminen vaarantaa oppilaan oikeuden opetukseen. Ennen oppilaan poistamista on normaalikäytäntönä huomauttaa suullisesti häiritsevistä käytöksistä¹¹⁵. Poistaminen on pääasiassa työrauhan palauttamiseen soveltuva toimenpide, joka ei välttämättä vaikuta toivotulla tavalla oppilaan häiriökäyttäytymiseen. Tämän vuoksi toimenpidettä ei pidä kohdistaa toistuvasti samaan oppilaaseen ilman oppilashuollollisen tuen tarjoamista, jotta oppilas saa ongelmiinsa apua ja pystyy palaamaan opetuksen pariin¹¹⁶.

Erityiskouluissa ja -luokilla voimakeinojen käytön sääntelyä pidetään osin epäonnistuneena ja epäkäytännönmukaisena, sillä erityisesti nuorimpia erityisoppilaita joudutaan päivittäin pitelemään kiinni ja kantamaan pois uhkaavista tilanteista heidän turvallisuutensa takaamiseksi. Näistä tilanteista ei voida tehdä kattavasti raportteja eivätkä ne välttämättä edes sisälly lain mukaan hyväksyttävien poistamistilanteiden piiriin.¹¹⁷ Aluehallintovirastojen ratkaisukäytännössä on todettu, että opettaja voi ”ohjata oppilasta kädestä pitäen toimimaan annettujen ohjeiden mukaisesti”¹¹⁸.

¹¹³ Apulaisoikeusasiamies on huomauttanut oppilaan poistanutta rehtoria virheellisestä toiminnasta, kun tämä oli sulkenut oppilaan arkistokaappiin rauhoittumaan. Ks. AOA dnro 1788/4/07.

¹¹⁴ Peltonen & Sarpolahti 2010: 213; ESLH 2005: 29. Vuosiluokilla 7–9 oppilaita poistettiin oppitunneilta lähes 90 prosentissa peruskouluista. Alaluokilla luokasta poistamista käytetään molempien selvitysten mukaan selvästi vähemmän kuin yläluokilla.

¹¹⁵ Lahtinen 2011: 276.

¹¹⁶ Ks. Hakalehto-Wainio 2012a: 194.

¹¹⁷ Ks. ESLH 2005: 33–34.

¹¹⁸ Ks. ESAVI/2590/06.06.01/2011.

Päätöksessä ESAVI-2010-03675/Op-13 aluehallintovirasto ottaa kantaa opetuksen järjestäjän tulkintaan kurinpitomenettelyjen käytöstä erityisluokilla. Päätöksen mukaan kunnan opetus- ja kasvatustalouden ilmoittaa lausunnossaan, että erityisluokilla kiinnipitoa ja luokasta poistamista avustajan kanssa käytetään ennen muuta pedagogisena ratkaisuna tilanteen rauhoittamiseksi ja oppimisen varmistamiseksi. Huoltajille ei ilmoiteta luokasta poistamisista, sillä vanhempien katsotaan olevan tietoisia niiden kuulumisesta erityisluokan arkipäivään. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan jokainen oppilaan luokasta poistaminen on myös perusopetuslain mukainen kurinpitotoimi, ei pelkkä pedagoginen menettely, ja ilmoitusvelvollisuus koskee myös jokaista poistamistilannetta. Oppilaiden kiinnipitämisestä aluehallintovirasto huomauttaa, ettei oppilasta vastaan kohdistettua kiinnipitoa voida pitää lapsen edun mukaisena. Kiinnipitotilanteissa ei tule toimia lasta vastaan vaan lapsen tukena, sillä kyseessä on – kuten opetuksen järjestäjänkin toteaa – pedagoginen menettely lapsen auttamiseksi.

Perusopetuslaissa ei ole säännöksiä opettajien toimivaltuuksista tilanteissa, joissa oppilas poistuu luvatta oppitunnilta tai koulun alueelta. Vaikka laki ei säädi oikeutta estää oppilaan poistumista, se on oikeuskirjallisuudessa katsottu mahdolliseksi oppilaiden turvallisuuden niin vaatiessa. Voimakeinojen käyttämiseen ei ole lain mukaan mahdollisuutta näissä tilanteissa, mutta koulun on kaikin käytettävissä olevin keinoin huolehdittava oppilaiden turvallisuudesta. Tärkeintä on ilmoittaa oppilaan poistumisesta välittömästi huoltajille sekä tarpeen vaatiessa viranomaisille.¹¹⁹

Jälki-istunto

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti, voidaan POL 36.1 §:n nojalla määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi. Jälki-istunto on yleisin kouluissa käytettävä kurinpitokeino; sitä käyttävät lähes kaikki yläkoulut ja yli 70 prosenttia alakouluista¹²⁰. Perusopetuslain mukaan jälki-istunto on oppitunnilta poistamista ankarampi rangaistus ja se edellyttää 36 a §:n mukaista kurinpitomenettelyä¹²¹. Ennen jälki-istuntoon määräämistä on yksilöitävä toimenpiteeseen johtava teko tai laiminlyönti, kuultava oppilasta ja hankittava muu tar-

¹¹⁹ Ks. Lahtinen 2011: 281–282.

¹²⁰ ESLH 2005: 29; Peltonen & Sarpolahti 2010: 212–213.

¹²¹ Hakalehto-Wainio on esittänyt, ettei jälki-istuntoa tulisi nimittää rangaistukseksi, sillä se ei ole perusopetuslain mukainen *kurinpitorangeistus*. Kyseessä on hänen mukaansa oppilaan vapaa-aikaan kohdistuva seuraamus, johon ei voi yhdistää muita rasitteita, kuten ilman oppilaan suostumusta teetettäviä lisätehtäviä. Ks. Hakalehto-Wainio 2012a: 197–198. Samoin eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan dnro 2479/4/02 huomauttanut, että jälki-istunnon korvaavaa menettely ei ole ”rangaistus” (lainausmerkit AOA:n päätöksessä) vaan kurinpidossa ja ojentamisessa käytettävä toimenpide tai seuraamus. Kuitenkin kurinpitosäännösten perusteluissa todetaan, että POL 36.1 §:n mukaan oppilasta *rangaistaan* enintään kahden tunnin jälki-istunnolla ja että kurinpitorangeistuksia voidaan käyttää, mikäli oppilas lievemmän *rangaistuksen* saatuaan on jatkanut epäasiallista käyttäytymistä. Ks. HE 205/2002 vp s. 24.

peellinen selvitys. Oppilaan huoltajalle on ilmoitettava jälki-istunnon määräämisestä ja toimenpide tulee kirjata. (POL 36 a § 1 momentti.) Jälki-istunnon myöntämisestä päättää oppilaan opettaja (perusopetusasetus 18 §)¹²². Koulun järjestyssäännöissä tai muissa määräyksissä tulisi määritellä, millaisesta käytöksestä määrätään jälki-istuntoa, jotta lain edellyttämä porrastus oppitunnilta poistamisen, jälki-istunnon ja ankarampien kurinpitorangeaistusten välillä toteutuu myös käytännössä¹²³.

Jälki-istunnon järjestämistavasta ei ole tarkempia määräyksiä lainsäädännössä, mutta kuten kaikessa kurinpidossa, myös jälki-istuntojen määräämisessä ja toteuttamisessa on noudatettava hallintolain säännöksiä sovellettavista oikeusturvaperiaatteista sekä huolehdittava perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta¹²⁴.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa dnro 2479/4/02 käsiteltiin tapausta, jossa pienessä koulussa määrättiin oppilaita suorittamaan jälki-istuntonsa rehtorin huoneen edessä istuen. Rehtori oli määrännyt kantelijan lapsen istumaan oven edessä neljän viikon ajan ruokavälitunteina rangaistuksena huolimattomuudesta. AOA piti rangaistusta voimassa-olevan lain vastaisena ja osin häpeärangaistuksen luonteisena, sillä koko koulu saattoi nähdä kyseisen oppilaan olevan kurinpitotoimien kohteena. Hakalehto-Wainio on pitänyt tapausta esimerkkinä oppilasta halventavasta kurinpidosta ja yksityisyyden suojan kannalta ongelmallisesta toiminnasta¹²⁵.

Suhteellisuusperiaatteen nojalla jälki-istuntoon ei tulisi liittää lisäseuraamuksia, kuten ylimääräisiä kirjoitustehtäviä tai uhkaa koulun tilaisuuteen tai retkeen osallistumisen epäamisestä. Pelkkä jälki-istunto on perusopetuslain mukainen ojentamiskeino; siihen liitetyt lisäseuraamukset puolestaan eivät perustu lakiin ja ovat siten menettelynä virheellisiä.¹²⁶

Koulut käyttävät varsin yleisesti erilaisia kasvatuksellisia keskusteluja jälki-istunnon korvaavana toimenpiteenä¹²⁷. Oppilaiden puhuttelu on normaalia koulun kurinpitoa,

¹²² Myös rehtori voi määrätä jälki-istuntoa toimiessaan opettajana, samoin opettajan sijaisena palvelussuhteen nojalla toimivat henkilöt. Ks. Lahtinen 2011: 285.

¹²³ Lahtinen 2011: 285. Hakalehto-Wainio katsoo, ettei jälki-istuntoa voi käyttää, ellei ennakolta ole määritely riittävän tarkasti, milloin jälki-istunto on mahdollinen. Ks. Hakalehto-Wainio 2012a: 194.

¹²⁴ Mäenpää 2008: 74; Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 163. Sovellettavista oikeusperiaatteista ks. tarkemmin luku 2.1.

¹²⁵ Hakalehto-Wainio 2012a: 196.

¹²⁶ Ks. Hakalehto-Wainio 2010a: 45; Hakalehto-Wainio 2012a: 197–198; AOA dnro 3826/4/05; OKV/427/1/2011.

¹²⁷ Peltonen & Sarpolahti 2010: 213. Yli puolet kouluista ilmoitti käyttävänsä tällaista menettelyä jälki-istuntojen sijaan. Erityisen yleistä menettely on alaluokilla. Arajärvi & Aalto-Setälä huomauttavat, että

mutta jälki-istunnon ”korvaamista” perusopetuslaki ei tunne. Tällaista lainsäädännön ulottumattomissa olevan menettelyn käyttämistä laissa säädetyissä tilanteissa voidaan pitää oppilaiden oikeusturvan kannalta ongelmallisina, sillä koulut laiminlyövät tällaisten keskustelujen kirjaamisen ja niistä ilmoittamisen varsin usein. Opetushallituksen selvityksessä 46 prosenttia kouluista ilmoitti, ettei heillä ole tietoa tällaisen korvaavan kurinpitotoimenpiteen käyttämisestä. 18 prosenttia puolestaan ilmoitti, että menettelyä on käytetty, mutta tapausten lukumäärä ei ole tiedossa¹²⁸. Vuoden 2005 lääninhallitusten selvityksessä koulut sen sijaan kertoivat ilmoittavansa jälki-istunnoista huoltajille lähes poikkeuksetta ja kirjaavansa toimenpiteet yli 95 prosentissa kouluista¹²⁹. Lainmukaisen ja sääntelemättömän kurinpitotoimen käytössä on siis oleellinen menettelyn huolellisuuden liittyvä ero, joka saattaa vaarantaa oppilaiden oikeusturvan. Riskinä on erityisesti oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun vaarantuminen, mikäli jälki-istuntoja ei korvata keskusteluilla yhtenäisten periaatteiden mukaisesti luokan, koulun, kunnan ja valtakunnan tasolla.

Opetuksen epääminen

Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä POL 36.3 §:n nojalla enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi. Perusteena voi olla joko toisen oppilaan tai koulun työntekijän turvallisuuden kärsiminen oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetuksen vaikeutuminen kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi. Toimenpiteestä päättää koulun rehtori perusopetusasetuksen 18 §:n nojalla. Oppilasta on kuultava ennen toimenpiteestä päättämistä, mutta huoltajan kuulemista ei edellytetä, sillä opetuksen epäämiseen johtavat tilanteet vaativat usein nopeita toimenpiteitä¹³⁰. Opetuksen epäämisestä on ilmoitettava oppilaan huoltajalle ja tarvittaessa kunnan sosiaaliviranomaisille, ja toimenpide tulee kirjata (POL 36 a §). Opetuksen järjestäjän on myös huolehdittava tarvittavan oppilashuollon järjestämisestä toimenpiteen kohteeksi joutuneelle oppilaalle (31 a § 5 momentti).

---

kasvatuksellisilla keskusteluilla pyritään löytämään positiivisia keinoja oppilaan käyttäytymisen parantamiseksi eivätkä ne saa saada rangaistuksen antamisen piirteitä. Ks. Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 159.

¹²⁸ Peltonen & Sarpolahti 2010: 213.

¹²⁹ ESLH 2005: 30–31.

¹³⁰ HE 205/2002 vp s. 25. Oppilaan kuuleminen ei käy ilmi perusopetuslain säädöstekstistä, mutta hallituksen esityksen mukaan kuulemista on ”syytä edellyttää”.

Mikäli oppilas ei poistu epäämispäätöksen saatuaan koulun alueelta, rehtorilla ja opettajalla on oikeus poistaa hänet koulun alueelta 36 b §:n 1 momentin nojalla. Jos oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää poistamisessa vastaavia välttämättömäksi katsottavia ja puolustettavia voimakeinoja kuin edellä käsitellyn oppitunnilta poistamisen yhteydessä (POL 36 b § 2 momentti). On huomattava, että voimakeinojen käyttäminen muissa kuin laissa mainituissa tilanteissa voi vaarantaa toimenpiteiden kohteeksi joutuvan oppilaan oikeuden turvalliseen oppimisympäristöön. Oppilaan fyysiseen koskemattomuuteen puuttuminen ei ole sallittua oppilaan käyttäytyessä koulun sääntöjen vastaisesti, ellei hän samalla vaaranna muiden oppilaiden turvallisuutta.¹³¹

Tämä perusopetuksen säännös tuli voimaan lakimuutoksessa 477/2003 ja se on tarkoitettu äärimmäisen poikkeuksellisia tilanteita varten¹³². Kyseessä on lain perustelujen mukaan turvaamistoimenpide eikä sitä ole tarkoitettu käytettäväksi tavanomaisena ojentamiskeinona¹³³. Sivistysvaliokunnan mukaan koulun omien kurinpitotoimenpiteiden lisääminen loi säännellyn välimuodon puuttumattomuuden ja poliisille ilmoittamisen välille¹³⁴. Koska oppitunnilta poistaminen on aiemminkin ollut mahdollista, säännös on tosiasiassa luonut säännellyn välimuodon luokasta poistamisen ja poliisille ilmoittamisen välille. Opetusta häiritseviä oppilaita on aiemmin lähetetty rehtorin puhutteluun, jotta opetusta on voitu jatkaa. Nyt koululla on vakavimmissa tapauksissa oikeus lähettää oppilas kotiin kesken päivän, mikä ei ollut aiemmin mahdollista. Tämä merkitsee perusoikeusrajoitusta eli puuttumista oppilaan oikeuteen saada opetusta, minkä vuoksi rajoituksen on oltava lakiin kirjattu ja tarkasti rajattu. Tilanteet, joissa opetuksen epääminen on mahdollista, edellyttävät muiden oppilaiden tai koulun henkilökunnan perusoikeuksien turvaamista. Jos oppilaan käytös vaarantaa toisten turvallisuuden tai muiden oppilaiden oikeuden opetukseen, koululla on velvollisuus ryhtyä laissa määrättyihin ku-

¹³¹ Ks. LSAVI-2010-701/Op-13.

¹³² Tavoitteena lainmuutoksessa oli turvata käytännössä POL 29 §:ssä säädetty oppilaan oikeus turvalliseen opiskelu-ympäristöön, joka on edellytyksenä sille, että oikeus opetukseen voi toteutua. Ks. HE 205/2002 vp s. 14; EOA dnro 544/4/01.

¹³³ HE 205/2002 vp s. 25.

¹³⁴ SiVM 18/2002 vp s. 5.

rinpitoimiin¹³⁵. Lääninhallituksen selvityksessä vuonna 2005 noin viidennes yläkouluista ja alle 10 prosenttia alakouluista ilmoitti käyttäneensä opetuksen epäämistä kurinpitokeinona¹³⁶.

Oppilasta, jolta on evätty opetus POL 36.3 §:n nojalla, ei saa jättää ilman valvontaa (31 a § 5 momentti). Kun opetuksen epäämisestä ilmoitetaan huoltajalle, hänen kanssaan on sovittava oppilaan noutamisesta kotiin. Jos huoltajaa ei tavoiteta tai hän ei nouda oppilasta, koululla tulisi olla ennalta sovitut toimintaperiaatteet tilanteen hoitamiseksi. Oppilasta ei voida lähettää yksin kotiin, jos hän on sekavassa mielentilassa tai saattaa aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.¹³⁷

Aluehallintovirasto on katsonut päätöksessään (ISAVI-2010-00275/Op-13) rehtorin toimineen lain edellyttämällä tavalla, kun hän on pyytänyt huoltajia hakemaan lapsensa koulusta tämän heiteltä kivillä ja yritettyä lyödä laudan pätkällä muita oppilaita. Rehtorilla oli tähän oikeus POL 36.3 §:n ja 31 a § 5 momentin nojalla, mutta aluehallintovirasto on tulkinnut menettelyn perustuneen oppilaalle kriisitilanteen perusteella myönnettyyn sairauslomaa, jonka aikana koulu ei ole velvollinen tarjoamaan oppilaalle opetusta. Ratkaisussa mainitaan myös, että sairauslomaa ei ole käytetty rangaistuksena. Tällaista rehtorin oppilaalle myöntämää sairauslomaa perusopetuslaki ei kuitenkaan tunne ojentamis- tai turvaamistoimenpiteenä.

Toisessa aluehallintoviraston käsittelemässä kantelussa (ESAVI/5223/06.06.01/2010) oli kyse oppilaan lähettämisestä kotiin kesken koulupäivän ilman rehtorin päätöstä. Sijaisopettaja oli lähettänyt lapsen kesken oppitunnin kotiin ja ilmoittanut tästä huoltajalle lapsen jo lähdettyä yksin kotimatalle. Aluehallintovirasto katsoi, että sijaisopettaja oli rikkonut POL 36 a §:ää ja perusopetusasetuksen 18 §:ää toimiessaan rehtorin tietämättä ja ilmoittamatta huoltajille opetuksen epäämisestä. Rehtorin todettiin olevan vastuussa alaiensa ohjeistamisesta myös silloin, kun kyseessä ovat lyhytaikaiset sijaiset.

2.2.3. Kurinpitörangaistukset

Perusopetuslain mukaisia kurinpitörangaistuksia ovat kirjallinen varoitus ja määräaikaisten erottaminen. Rangaistukset on porrastettu siten, että oppilas voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi, jos rikkomus on vakava tai jos oppilas jatkaa epäasiallista käyttäytymistä jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen saatuaan. (POL 36.1 §.)

¹³⁵ Hakalehto-Wainio 2010a: 46.

¹³⁶ ESLH 2005: 29.

¹³⁷ Lahtinen 2011: 292.

Kirjallinen varoitus

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti, voidaan POL 36.1 §:n nojalla joko määrätä jälki-istuntoon tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Kirjallinen varoitus on jälki-istunnosta poiketen viranomaispäätöstä edellyttävä kurinpitorangaistus, joten sen antaminen edellyttää vakavampaa rikkomusta tai teon toistumista. Ennen kirjallisen varoituksen antamista oppilaalle on yksilöitävä toimenpiteeseen johtava teko tai laiminlyönti, kuultava oppilasta ja harkittava muu tarpeellinen selvitys sekä varattava oppilaan huoltajalle tilaisuus tulla kuuluksi. (POL 36 a §.) Kirjallisen varoituksen saaneelle oppilaalle on järjestettävä tarvittava oppilashuolto (POL 31 a §)¹³⁸. Kirjallinen varoitus edellyttää viranomaispäätöksen tekemistä ja opetuksen järjestäjä päättää, kenellä on oikeus sen antamiseen¹³⁹. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi koulun rehtori, hänen esimiehensä tai monijäseninen toimielin. Selvitysten mukaan lukuvuonna 2003–2004 annettiin kirjallisia varoituksia noin kolmanneksessa kaikista kouluista, lukuvuonna 2008–2008 alle viidesosassa¹⁴⁰.

Menettely kirjallisen varoituksen antamisen yhteydessä on säädelty tarkoin, ja hallinto-oikeudet ovatkin kumonnet varoituspäätöksiä kuulemista koskevien muotovirheiden perusteella¹⁴¹. Asian selvittämisessä, asianosaisten kuulemisessa ja päätöksen perustelamisessa ja tiedoksi antamisessa on noudatettava hallintolain määräyksiä. Kirjallisen varoituksen antamista on harkittava tarkoin myös hallinnon oikeusperiaatteiden valossa ja varmistuttava siitä, että toimenpide on oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden eikä sitä käytetä muuhun kuin laissa mainittuun tarkoitukseen.

Helsingin hallinto-oikeus (dnro 11/1191/2) on kumonnut rehtorin antaman kirjallisen varoituksen tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastaisena, kun varoitus oli annettu 8-vuotiaalle oppilaalle vanhempien kieltäytyttyä yhteistyöstä koulun kanssa väkivaltaisesti käyttäytyneen lapsen tukitoimien järjestämisessä. Hallinto-oikeus katsoi, ettei op-

¹³⁸ Hallituksen esityksen mukaan kurinpitorangaistuksen antaminen edellyttää aina sosiaaliviranomaisten kuulemista, mutta tämä ei käy perusopetuslain sanamuodosta ilmi. Ks. HE 205/2002 vp s. 25. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan opetustoimen palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia ilmoittamaan viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lahtisen mukaan oppilashuollollisen tuen tarve on syytä arvioida jo kirjallisen varoituksen antamisen yhteydessä tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä, ks. Lahtinen 2011: 293.

¹³⁹ Lahtinen 2011: 294.

¹⁴⁰ ESLH 2005: 29; Peltonen & Sarpolahti 2010: 213.

¹⁴¹ Ks. Helsingin HAO dnro 06/0123/2 ja dnro 11/0784/2.

pilas kyennyt ymmärtämään varoituksen merkitystä ja tarkoitusta rangaistuskeinona. Selvityksen mukaan varoituksella ei voitu myöskään vaikuttaa oppilaan käyttäytymiseen. Koska varoituksen kohteena voi olla vain oppilas, eivät siis esimerkiksi huoltajat, ja koska varoitus voidaan antaa vain rankaisemistarkoituksessa, hallinto-oikeus kumosi rehtorin päätöksen.

Määräaikainen erottaminen

Jos oppilas jatkaa epäasiallista käyttäytymistä saatuaan jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen, hänet voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. Määräaikaiseen erottamiseen voidaan ryhtyä myös ilman edeltäviä kurinpitotoimia, jos rikkomus on vakava. (POL 36.1 §). Ennen päätöksentekoa on yksilöitävä toimenpiteeseen johtava teko tai laiminlyönti, kuultava oppilasta ja hankittava muu tarpeellinen selvitys. Myös oppilaan huoltajalle on varattava hallintolain säännösten mukaan tilaisuus tulla kuulluksi (36 a § 1 momentti). Lastensuojelulain 25 §:n mukaan opetustoimen palveluksessa olevat henkilöt ovat lisäksi velvollisia ilmoittamaan viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on linjattu, että koulun tulisi aina tehdä lastensuojeluilmoitus ennen viimesijaisen kurinpitokeinon eli määräaikaisen erottamisen käyttämistä¹⁴². Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee LSL 24.2§:n nojalla olla edustettuna käsiteltäessä oppivelvollisen lapsen koulusta erottamista koskevaa asiaa opetustoimesta vastaavassa toimielimessä, jollei sosiaalihuollosta vastaava toimielin arvioi läsnäolon olevan ilmeisen tarpeetonta. Päätösvalta oppilaan määräaikaisessa erottamisessa on kuntalain (365/1995) 14.3 §:n nojalla kunnan johtosäännössä määrättyllä monijäsenisellä toimielimellä, sillä koulusta erottaminen katsotaan hallinnollisen pakon käyttämiseksi¹⁴³.

Aluehallintoviraston päätös ESAVI/8474/06.06.01/2010 koskee tapausta, jossa oppilas erotettiin kahdeksi päiväksi ilman muita kurinpitotoimenpiteitä hänen oltuaan päihtyneenä liikuntatunnilla. AVI:n mukaan päätös perustui sääntöjen vastaiseen käytökseen ja riittävään selvitykseen tapahtumien kulusta, eikä koulua ollut syytä epäillä tältä osin lain vastaisesta toiminnasta. Koulu oli kuitenkin toiminut vastoin menettelysäännöksiä päätöksen tiedoksi antamisessa ja muutoksenhaun ohjauksessa sekä päätöksen välittömän toimeenpanon perustelussa. Siihen aluehallintovirasto ei ota lainkaan kantaa, että

¹⁴² AOA dnro 2541/4/08. Lain sanamuodosta määräaikaisen erottamisen viimesijaisuus ei käy selvästi ilmi, mutta lain perusteluissa mainittu rangaistusten porrastaminen ja sosiaaliviranomaisille ilmoittaminen viittaavat tähän. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa kynnystä määräaikaiseen erottamiseen on pidetty yleisesti varsin korkeana, ks. esim. Hakalehto-Wainio 2012a: 207–208; Lahtinen & Lankinen 2010: 315.

¹⁴³ Lahtinen & Lankinen 2010: 317; HE 205/2002 vp s. 9.

oppilas erotettiin määräajaksi rehtorin päätöksellä oppilashuoltoryhmän keskustelun jälkeen, eikä asiaa käsitelty opetustoimen monijäsenisessä toimielimessä. Sekin jää päätöksessä huomiotta, että erottamisen toimeenpanon aikana koulu huolehti opetuksen järjestämisestä velvoittamalla oppilaan tulemaan kouluun tekemään tehtäviä kello 15 jälkeen, mitä voidaan pitää poikkeuksellisenä menettelynä. Aluehallintovirasto huomauttaa päätöksessään lisäksi yleisellä tasolla, että epäiltäessä todennäköisin syin peruskouluikäisen oppilaan esiintyvän oppitunnilla päihtyneenä hänet tulisi aina ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen vastaanotolle mahdollisen päihdeongelman kartoittamiseksi ja edelleen hoitoon ohjaamiseksi.

Määräaikaisesta erottamisesta tulee kuulemismenettelyn jälkeen antaa kirjallinen perusteltu päätös muutoksenhakuohjeineen. Tiedoksisaannin jälkeen huoltajalla on 14 päivää aikaa hakea päätökseen muutosta hallinto-oikeudelta. Pääsääntöisesti päätöstä ei voida panna täytäntöön ennen kuin se on lainvoimainen, mutta määräaikaisen erottamisen täytäntöönpanosta on perusopetuslaissa säädetty poikkeus tähän pääsääntöön. Päätös voidaan panna täytäntöön lain voimaa vailla olevana, jos oppilas on käyttäytynyt niin väkivaltaisesti tai uhkaavasti, että toisen oppilaan tai koulussa työskentelevän henkilön turvallisuus on kärsinyt tai vakavasti vaarantunut ja on olemassa ilmeinen vaara, että väkivaltainen tai uhkaava käytös toistuu. Täytäntöönpanosta lainvoimaa vailla olevana on päätettävä samalla kun määräaikaisesta erottamisesta päätetään. (POL 36 a § 4–5 mom.) Täytäntöönpanon ehtojen ja aikataulun on siis käytävä ilmi jo huoltajan saamasta erottamispäätöksestä. Opetuksen järjestäjän eli kunnan tulee POL 36 a §:n 2 momentin nojalla järjestää määräajaksi erotetulle oppilaalle opetus, joka estää häntä jäämästä jälkeen vuosiluokkansa ja opetusryhmänsä edistymisestä. Erotetulle oppilaalle on myös laadittava henkilökohtainen opetussuunnitelma, jonka mukaan opetus toteutetaan ja oppimista seurataan. Lisäksi erotetulle oppilaalle on järjestettävä tarvittava oppilashuolto 31 a § 5 momentin nojalla.

Määräaikaista erottamista käytetään vuosittain vain noin viidessä prosentissa peruskouluista¹⁴⁴. Menettelyä voidaan pitää hitaana ja hankalana menettelysäännösten vuoksi, mikä on ollut lainsäätäjän tarkoituskin säädettäessä ankarimmasta puuttumisesta oppilaan perusoikeuksiin. Määräaikainen erottaminen on aina viimesijainen toimenpide, jonka käyttöä tulee tarkoin harkita. Toisaalta lainmukaisten edellytysten täytyessä erottamiseen tulisi ryhtyä, jotta muiden oppilaiden ja koulun henkilökunnan turvallisuus voidaan taata ja perusoikeudet turvata. Tällöin ei voida käyttää kanteluista ilmi tulleita

¹⁴⁴ Peltonen & Sarpolahti 2010: 213; ESLH 2005: 29.

menettelyjä, joissa oppilaan ilmoitetaan koulun arvion perusteella olevan terveydentilaltaan kykenemätön osallistumaan opetukseen tai oppilaan huoltajia pyydetään anomaan oppilaalle sairauslomaa käytöshäiriöiden perusteella. Myös lääninhallituksen vuoden 2005 kyselyssä koulut ilmoittivat varsin yleisesti käyttävänsä määräaikaisen erottamisen sijaan huoltajan hakemuksesta myönnettyä poissaoloa koulusta (keskimäärin 26 % kouluista, Etelä-Suomessa jopa 40 %) tai lääkärintodistuksen perusteella myönnettyä sairauslomaa (15 % kouluista)¹⁴⁵. Näissä tapauksissa koulu on katsonut, ettei sillä ole POL 30.1 §:n mukaan velvollisuutta tarjota opetusta sairauslomalla olevalle oppilaalle.

Päätöksessään PSAVI-2010-01003/Op-13 aluehallintovirasto on pitänyt lainmukaisena koulun menettelyä huoltajan ohjeistamisessa hakemaan lapselleen sairauslomaa. Tapauksessa oli kyse vaikeasti kasvatettavan lapsen opetusjärjestelyjen suunnittelusta, jossa koulun arvion mukaan tarvittiin erikoislääkärin lausuntoa. Lääkärin vastaanottoaikaa odottaessa huoltajaa kehoitettiin hakemaan sekä itselleen että lapselleen sairauslomaa neljäksi arkipäiväksi, jotta oppilas voisi jäädä kotiin. Aluehallintoviraston mukaan koulun käytettävissä olevat keinot eivät ole olleet riittäviä lapsen koulunkäyntivaikeuksien ratkaisemiseksi, joten koululla on ollut oikeus rauhoittaa tilanne lähettämällä oppilas kotiin lääketieteellisen tutkimuksen hankkimisen ajaksi.

Toisaalta aluehallintovirasto on pitänyt lain vastaisena menettelyä, jossa lapsen huoltajalle ehdotettiin ”kotikoulun” järjestämistä 2,5 viikon ajan ennen koulun syyslomaa. Ehdotus oli alkujaan tullut lasta hoitavalta lääkäriltä, joka oli esittänyt muitakin vaihtoehtoisia toimenpiteitä terveydentilansa ja koulukiusaamisen vuoksi stressaantuneen lapsen tilanteen helpottamiseksi. Vanhemmat olivat valinneet moniammatillisessa palaverissa kotiopetuksen, josta ei kuitenkaan tehty erillistä päätöstä. Aluehallintovirasto huomautti, että menettely ei ollut perusopetuslain mukainen eikä sitä ollut kirjattu myöskään kunnan kiusaamisen vastaiseen toimintasuunnitelmaan. Ks. ESAVI-2010-03675/Op-13

Päätöksessä ISAVI-2010-00364/Op-13 aluehallintovirasto on arvioinut tapausta, jossa koulun ja huoltajien välillä oli erimielisyyttä siitä, onko oppilas erotettu koulusta. Asiakirjojen mukaan oppilas oli oppilashuoltoryhmän päätöksellä siirretty kotiopetukseen muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi, kun vanhemmat olivat kieltäytyneet hakemasta lapselleen sairauslomaa. Tämä oli aluehallintoviraston mukaan lainmukaista, mutta koulu oli laiminlyönyt hallintolain 34 §:n mukaisen velvoitteensa kuulla oppilaan huoltajia ennen päätöksen tekemistä. Lisäksi koulu oli laiminlyönyt viiden työpäivän ajan opetuksen järjestämisen oppilaalle ja jättänyt opetuksen huoltajien vastuulle.

---

¹⁴⁵ ESLH 2005: 33.

2.3. Sovittelu

Opetusalan ammattijärjestön ohjeissa esitetään, että lievissä väkivaltatapauksissa koulu voi yrittää selvittää tapahtumien kulun ja syylliset ja pyrkiä saavuttamaan osapuolten välille sovinnon ilman kurinpitomenettelyä. Tämä edellyttää tapahtumiltaan riidattoman tilanteen jälkeen suoritettavaa oppilaiden kuulemista ja huoltajien kutsumista keskustelemaan asiasta. Ohjeissa korostetaan ”lievän väkivallan” tarkoittavan oppilaiden välistä nahistelua, ei siis pahoinpitelyä tai fyysistä kiusaamista.¹⁴⁶ Kahden oppilaan välille äkillisesti puhjennut ja nahisteluun johtanut riita on hyvä esimerkki ongelmatilanteesta, johon voidaan saada sovittelun keinoin kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Kaitueen ym. mukaan neuvottelun ideaan perustuvassa sovittelussa pyritään saamaan uhri ja tekijä kohtaamaan toisensa, käsitellään haittoja ja sovitaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi¹⁴⁷. Kun konflikti on syntynyt äkkipikaistuksissa ja johtuu lähinnä sosiaalisten taitojen puutteista, kurinpitomenettely ei välttämättä johtaisi yhtä hyvää lopputulokseen.

Sovittelu edellyttää kuitenkin tasavertaista ilmapiiriä eikä se siksi sovellu esimerkiksi pitkään jatkuneiden kiusaamistapausten käsittelyyn, koska näissä teoissa uhri ja tekijä eivät ole tasavertaisessa asemassa¹⁴⁸. Tapani ja Tolvanen ovat kritisoineet sovittelun käyttöä parisuhdeväkivallassa, jota voidaan verrata valta-asetelmiltaan pitkäaikaiseen koulukiusaamiseen. Kun kyseessä ei ole kahden ihmisen välinen konflikti vaan yksipuolinen vallankäyttö ja siihen yhdistyvä väkivalta, alistetulla osapuolella on vaikea nähdä olevan tilanteessa mitään soviteltavaa.¹⁴⁹

Aluehallintoviraston päätöksessä LSSAVI/340/06.06.01/2010 on otettu kantaa koulun käyttämään menettelyyn kiusaamistapauksissa. Kyseessä oli kouluajan ulkopuolella tapahtunut uhkailutilanne, joka oli johtunut oppilaan pyörän rikkomisesta. Koulussa poliisin ja vanhempien läsnä ollessa käydyn keskustelun päätteeksi riidan molemmat osapuolet olivat pyytäneet toisiltaan anteeksi. AVI:n mukaan oppilailta edellytetyt anteeksi-pyyntöjä on pidettävä eräänlaisena sovittelumenettelynä. Menettelyn käyttäminen edellyttää, että kiusaajalle ja kiusatulle tehdään selväksi, miksi ja minä osapuolina he ovat sovintoa tekemässä. Koulun tulee myös seurata, millaisiin tuloksiin menettelyllä on kiusaamisen ehkäisyssä ja ongelmien ratkaisussa päästy.

---

¹⁴⁶ OAJ 2006.

¹⁴⁷ Kaitue, Noponen & Släen 2007: 51–52.

¹⁴⁸ Ks. HE 109/1996 vp s. 22–23.

¹⁴⁹ Tapani & Tolvanen 2008: 76–78.

Aluehallintoviraston ratkaisussa ESAVI/9690/06.06.01/2011 käsitellään pitkään jatkuneen väkivaltaisen ja epäasiallisen käyttäytymisen perusteella määrättyjä kurinpitotoimenpiteitä. Väkivallan ja häirinnän kohteeksi olivat joutuneet sekä muut oppilaat että opettajat. Aluehallintovirasto toteaa, ettei koulu voi lieventää epäasialliseen ja koulun sääntöjen vastaiseen käyttäytymiseen perustuvaa kurinpitorangeistusta sillä perusteella, että häirinnän kohteeksi joutunut oppilas on rangaistavan oppilaan kaveri. Myöskään uhrin vanhempien sovinnollinen suhtautuminen asiaan ei poista rangaistuksen tarvetta.

Vapaaehtoisuuteen perustuvaa sovittelua on pidetty vaihtoehtona viralliselle, lakiin perustuvalle ja viranomaisten hallinnoimalle kontrollijärjestelmälle, mutta sillä on myös selvä yhteys rikosoikeusjärjestelmään toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten kautta. Sovittelu voidaan huomioida rikosprosessissa syyttämättäjäättämispäätöksenä tai rangaistuksen lieventämisenä, mikä on usein etu vain tekijälle.¹⁵⁰

2.4. Oppilashuollon tukitoimet ja lastensuojeluilmoitus

POL 31 a §:n mukaan opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaalle, jonka käyttäytyminen on aiheuttanut kurinpitorangeistuksen tai jolta opetus on evätty jäljellä olevan työpäivän ajaksi 36.2 §:n tai 36.3 §:n nojalla, järjestetään tarvittava oppilashuolto¹⁵¹. Eduskunnan sivistysvaliokunta totesi kurinpitösäännöksiä muuttaessa pitävänsä välttämättömänä sitä, että oppilashuollolliset toimenpiteet aloitetaan kurinpitomenettelyn yhteydessä välittömästi¹⁵². Valiokunnan voi jopa tulkita tarkoittaneen, että opetustilasta tai koulusta poistettu oppilas ohjattaisiin suoraan esimerkiksi koulukuraattorin tai koulupsykologin luokse, mikä tosin edellyttäisi koululta erinomaisia oppilashuollon resursseja.

Voimassaolevaa lastensuojelulakia edeltäneessä laissa säädettiin koulutoimen palveluksessa olevien henkilöiden velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus, jos he ovat työssään saaneet tietää lapsesta, joka on ilmeisesti perhe- tai yksilökohtaisen lastensuojelun

¹⁵⁰ HE 109/1996 vp s. 22–23; Kaitue ym. 2007: 51–52.

¹⁵¹ Säännös kohdistuu tosiasiallisesti vain 36.3 §:n mukaiseen opetuksen epäämiseen, joka oli hallituksen esityksessä sijoitettu samaan momenttiin luokasta poistamisen kanssa, ks HE 205/2002 s. 52. Säännös jaettiin kahdeksi eri momentiksi sivistysvaliokunnan huomautettua siitä, että häiritsevä ja turvallisuutta vaarantava käytös on eriasteisina käyttäytymismuotoina käsiteltävä erillisinä, ks. SiVM 18/2002 vp s. 7. Luokasta poistamista koskevassa 2 momentissa määritellään myös opetuksen epäämistä koskeva opetustila, joten opetuksen epääminen tapahtuu molempien momenttien nojalla.

¹⁵² SiVM 18/2002 vp s. 5.

tarpeessa. Säännöksen vaikeaselkoisen sanamuodon katsottiin nostaneen ilmoituksen tekemisen kynnyksen liian korkeaksi, joten uuteen lakiin säännös muotoiltiin seuraavasti: mm. opetustoimen henkilöstö on velvollinen ”salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä” (LSL 25 §). Lain perusteluissa mainittiin esimerkkeinä ilmoituskynnyksen ylittymiseen mm. rikoksilla oireilu ja jatkuva koulunkäynnin laiminlyöminen¹⁵³. Ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa myös tekemällä yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi (LSL 25 a §). Oikeusasiamies on huomauttanut, että lastensuojeluilmoituksen tekemällä ilmoitusvelvollinen voi varmistua siitä, että hän voi laillisesti antaa oppilasta koskevat tiedot sosiaaliviranomaiselle salassapitosäännösten estämättä¹⁵⁴.

---

¹⁵³ HE 252/2006 vp s. 139.

¹⁵⁴ AOA dnro 2541/4/08.

3. KOULUJEN VALVONTA- JA KURINPITOVALLAN ULOTTUVUUS

3.1. Valvontavastuun jakautuminen

3.1.1. Opetuksen järjestäjän vastuu turvallisesta opiskeluympäristöstä

Uuteen perusopetuslakiin kirjattiin vuonna 1998 säännös, jonka mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (POL 29.1 §). Hallituksen esityksen perustelujen mukaan säännös edellytti toisaalta opetukseen tarkoitettujen tilojen ja välineiden turvallisuutta, toisaalta se velvoitti opetuksen järjestäjän huolehtimaan siitä, etteivät oppilaat joudu kouluaikana kiusaamisen tai väkivallan kohteiksi¹⁵⁵. Lääninhallitusten 2000-luvun alussa tekemän valtakunnallisen oppilaitosten turvallisuusarvioinnin mukaan koulujen turvallisuudessa oli kuitenkin yhä vakavia puutteita, joten perusopetuslain turvallisuuspykälään lisättiin vuonna 2003 uudet lainkohdat, joissa säännöksen tarkoitus kirjattiin varsinaiseen lakitekstiin.¹⁵⁶

POL 29.2 § velvoittaa opetuksen järjestäjän laatimaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanemaan suunnitelman ja valvomaan sen toteutumista¹⁵⁷. POL 29.3 §:ssä säädetään lisäksi, että opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset.¹⁵⁸ Järjestyssäännöissä annettavien määräysten alaa ja sisältöä täsmennetään neljännessä momentissa, eivätkä järjestyssäännöt saa sisältää laajemmalle ulottuvia tai muun lainsäädännön vastaisia määräyksiä.

¹⁵⁵ HE 86/1997 vp s. 64.

¹⁵⁶ HE 205/2002 vp s. 16, 24; ESLH 2002: 36–38.

¹⁵⁷ Aluehallintoviranomaisten tulkinnan mukaan tämä tarkoittaa käytännössä opetussuunnitelmaan kuuluvan kriisisuunnitelman toimivuuden valvontaa, kiusaamisen ennaltaehkäisevää työtä, kiusaamisen säännöllistä seurantaa kouluissa ja mahdollisimman varhaista ja välitöntä puuttumista kiusaamiseen. Oppilaiden aiheuttama väkivallan uhka tai väkivalta on ilmoitettava aluehallintoviraston näkemyksen mukaan aina poliisille. Ks LSSAVI/340/06.06.01/2010.

¹⁵⁸ Valtuuksista laatia koululle järjestyssäännöt säädettiin aiemmin peruskouluasetuksessa, jonka 41 §:n mukaan koulun johtokunnan tulee antaa järjestyssäännöt kuultuaan koulun opettajakuntaa ja muuta henkilökuntaa. Peruskoululaissa järjestyssääntöihin viitattiin vain 41 §:n määräyksessä, joka säati oppilaan velvollisuudeksi noudattaa koulun järjestyssääntöjä. Vuoden 1998 perusopetuslakiin tai -asetukseen ei kirjattu mitään viittausta järjestyssääntöihin. Järjestyssääntöjen sisällyttämistä perusopetuslakiin esitettiin vuosituhannen vaihteen perustuslakiuudistuksen jälkeen laaditussa Opetusministeriön työryhmämuistiossa. Siinä todettiin, että koska perustuslain mukaan yksilön vapautta ei voida rajoittaa muuten kuin erikseen säädetyllä perusteella, tulisi opetustoimen lainsäädännössä säätää koulutuksen järjestäjän mahdollisuudesta laatia järjestyssääntö. Ks. OPM 2000: 27.

Oppilaiden turvallisuuteen liittyvissä perusopetuslain säännöksissä ei ole vastaavaa tehokasta ohjaus- ja valvontajärjestelmää kuin opetuksen sisällön arviointia koskevassa POL 21 §:ssä on säädetty. Turvallista oppimisympäristöä koskevien suunnitelmien valvonta on säädetty POL 29.2 §:ssä toimeenpanevan tahon eli opetuksen järjestäjän itsensä vastuulle¹⁵⁹. Kuten Hakalehto-Wainio¹⁶⁰ ja Lahtinen¹⁶¹ ovat huomauttaneet, opetuksen järjestäjälle määrätty oman toimintansa valvontavelvoite on ongelmallista oppilaiden tehokkaan oikeusturvan kannalta. Opetusasioissa aluehallintovirastoilla ei ole yleistä toimivaltaa valvoa koulujen toimintaa eivätkä tarkastajat tee enää tarkastuskäyntejä kouluille, mikä on heikentänyt oleellisesti perusopetuksen ennakkollista valvontaa¹⁶². Takautuva laillisuusvalvonta puolestaan toteutuu siten, että valvontaviranomainen ottaa kantaa yksittäistapauksista tehtyihin valituksiin ja kanteluihin, ja tiedottaa päätöksestään asianosaisille¹⁶³. Opetuksen järjestäjien toiminnan lainmukaisuus onkin paljolti riippuvainen valtion säädös- ja informaatio-ohjauksen tehokkuudesta¹⁶⁴. Normi- eli säädösohjausta joudutaan tehostamaan tarkentamalla esimerkiksi kurinpitösäännöksiä ja lisäämällä opettajien valtuuksia, kun informaatio-ohjaus ei riitä turvallisen oppimisympäristön takaamiseen nykyisen sääntelyn puitteissa. Informaatio-ohjauksella tarkoitetaan kaikkea sitä perusopetuksen kehittämiseen tähtäävää tiedon jakamista, jota opetusministeriö ja opetushallitus, Kuntaliitto sekä aluehallintovirastot kohdistavat opetuksen järjestäjiin¹⁶⁵.

Perusopetuslain säännökset oppilaiden turvallisuudesta eivät tarkoita vain suunnitelmien ja sääntöjen laatimista ja seurantaa, vaan turvallisen oppimisympäristön järjestämisen

---

¹⁵⁹ Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) säädetään, että kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus on tarkastettava yhteistyössä oppilaitoksen ja sen oppilaiden tai opiskelijoiden, koulu- tai opiskeluterveydenhuollon, terveystarkastajan, henkilöstön työterveyshuollon, työsuojeluhenkilöstön ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kesken. Tarkastuksessa todettujen puutteiden korjaamista on seurattava vuosittain. (12§.) Aiemmin tarkastus oli säädetty tehtäväksi joka kolmas vuosi, mutta nykyisessä asetuksessa ei enää mainita määräaikoja.

¹⁶⁰ Hakalehto-Wainio 2012b: 249, 255.

¹⁶¹ Lahtinen 2011: 27.

¹⁶² Sisäasiainministeriö 2005: 19–20.

¹⁶³ Sisäasiainministeriö 2005: 6.

¹⁶⁴ VTV 2009: 29, 67, 73–74.

¹⁶⁵ VTV 2009: 74. Myös ylimpien laillisuusvalvojen kannanotoilla voidaan pitää informaatio-ohjauksena, kun perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi pyritään saamaan kannanotot mahdollisimman laajasti viranomaisten tietoisuuteen, ks. Sisäasiainministeriö 2005: 33.

olisi oltava kaiken koulujen toimintaa koskevan päätöksenteon taustalla – opetusryhmi-
en muodostamisesta koulukuljetusten organisointiin¹⁶⁶. Opetussuunnitelman perusteissa
ohjeistetaan opetuksen järjestäjää puuttumaan oppimisympäristön turvallisuutta tai ter-
veyttä vaarantaviin tekijöihin heti¹⁶⁷. Turvallisen oppimisympäristön käsitettä ei ole py-
rity tyhjentävästi määrittelemään perusopetuslain esitöissä, mutta turvallisuuspykälän
on katsottu rinnastuvan velvoittavuudeltaan työturvallisuussäännöksiin¹⁶⁸. Turvallisen
oppimisympäristön laatusuositukset on sisällytetty perusopetuksen laatukriteereihin,
mutta vain fyysisen turvallisuuden osalta¹⁶⁹. Hakalehto-Wainio huomauttaa turvallisen
oppimisympäristön ulottuvan lisäksi oppilaiden psyykkisen, sosiaalisen ja pedagogisen
turvallisuuden alueille. Psyykkistä turvallisuutta heikentää erityisesti kiusaaminen, sosi-
aalista turvallisuutta vuorovaikutuksen ongelmat ja pedagogista turvallisuutta työrauha-
häiriöt sekä kurinpidon ongelmat.¹⁷⁰

3.1.2. Valvontavastuun toteuttaminen käytännössä

Valtakunnallisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan väkivallan,
kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille kouluyhteis-
össä työskenteleville¹⁷¹. Työnantajan roolissa kunnan ja koulun johdon on valvottava
jatkuvasti työympäristön turvallisuutta¹⁷². Virkasuhteessa toimivat opetuksen järjestäjän
edustajat, kuten rehtorit ja opettajat, ovat virkavastuunsa perusteella velvollisia toimi-
maan turvallisuutta vaarantavien tekijöiden poistamiseksi¹⁷³. Muu koulun henkilökunta
on velvollinen ilmoittamaan turvallisuusriskeistä ensi tilassa esimiehelleen¹⁷⁴.

Oppilaiden valvonta on opetuksen järjestäjän ja tämän virkasuhteessa toimivien edusta-
jien vastuulla, mutta sen toteuttamisessa voidaan käyttää apuna koulun muuta henkilö-
kuntaa, kuten tunti- ja sijaisopettajia tai koulunkäyntiavustajia. Koulun järjestämällä ret-

---

¹⁶⁶ Lahtinen 2011: 248.

¹⁶⁷ OPH 2010: 6.

¹⁶⁸ HE 86/1997 s. 64.

¹⁶⁹ OKM 2012a: 54.

¹⁷⁰ Hakalehto-Wainio 2012b: 242–243.

¹⁷¹ OPH 2010: 46.

¹⁷² Hakalehto-Wainio 2012b: 249.

¹⁷³ Lahtinen & Lankinen 2010: 294.

¹⁷⁴ Hakalehto-Wainio 2012b: 249.

killä ja leirikouluissa on vakiintunut käytännöksi käyttää valvonnan apuna oppilaiden vanhempia, jotta kouluun jäävien oppilaiden turvallisuus ja opetuksen järjestäminen eivät vaarantuisi.¹⁷⁵ Lainsäädännössä oppilaiden valvonnan käytännön toteutus ja valvonnan taso on jätetty opetuksen järjestäjän harkintavaltaan. Opetustoimen valvontaviranomaisten ratkaisuisaan määrittelemä riittävä valvonnan taso perustuu Suopohjan & Liusvaaran määritelmään, jonka mukaan valvonnan tulisi olla sellaista, ettei vahinkojen syntyminen ole kyseisissä olosuhteissa ennakolta odotettavissa yleisen elämäkokemuksen mukaan¹⁷⁶.

Aluehallintovirasto on päätöksessään ESAVI-2010-04918/Op-13 ottanut kantaa siihen, voiko opettajan edellyttää valvovan oppilaitaan joka tilanteessa. Päätöksen mukaan oppilaiden valvonnan järjestäminen välitunneilla, ruokailussa ja siirtymätilanteissa vaikuttaa oleellisesti heidän turvallisuuteensa. Aluehallintovirasto toteaa, että koska opettajalle ei ole perusopetuslaissa asetettu velvollisuutta olla luokkansa kanssa tauotta koko koulupäivän ajan, koulussa on myös tilanteita, joissa opettaja ei ole läsnä. Koulu on toteuttanut valvontavastuunsa, kun se on opettajan poissaolon varalta ohjeistanut oppilaita luokan yhteisillä säännöillä ja koulun järjestyssäännöillä.

Valvontavastuun toteuttaminen käytännössä on osoittautunut keskeiseksi tekijäksi myös määriteltäessä hyväksyttäviä ja lainvastaisia opettajien lomautusjärjestelyjä. Opettajat voidaan korvata epäpätevällä henkilöstöllä esimerkiksi ennakoimattomien sairauspoissaolojen aikana, mutta huolellista ennakkosuunnittelua edellyttävissä lomautustilanteissa on vaadittu lain ja määräysten noudattamista tarkemmin kuin äkillisissä sijaisjärjestelyissä. Oikeuskäytännössä on todettu, että koulunkäyntiavustajilla ei voi lomautusten aikana korvata opettajia edes valvontatehtävissä, jotta erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden oikeudet eivät vaarannu. Myöskään liikunnan, teknisen käsityön ja fysiikan tunteja ei voi valvoa epäpätevä henkilö tai edes toisen oppiaineen opettaja, jotta oppilaiden turvallisuus ei vaarannu.¹⁷⁷

Vertaisvalvontaa eli oppilaiden toisiinsa kohdistamaa valvontaa on käytetty kouluissa kansakoulujen perustamisesta lähtien, sillä jokaisen oppilaan edellytettiin toimivan vuorollaan järjestäjänä ja vastaavan tällöin yleisen siisteyden lisäksi myös koulun sääntöjen

¹⁷⁵ KHO 18.2.2008 T 272.

¹⁷⁶ Suopohja & Liusvaara 2009: 326; ESAVI-2010-04918/Op-13.

¹⁷⁷ Rovaniemen HAO 15.10.2009 T 09/0499/1.

noudattamisesta¹⁷⁸. Vertaisvalvontaan saatetaan yhä turvautua opettajien poissa ollessa esimerkiksi äkillisten sairauspoissaolojen tai lomautusten aikana. Apulaisoikeusasiamies on kuitenkin pitänyt käytäntöä, jossa oppilaat valvovat toisiaan opettajan poissa ollessa, perusopetuslain 2 §:n mukaisten opetuksen tavoitteita koskevien periaatteiden vastaisena¹⁷⁹. Vertaisvalvonta on noussut keskeiseen rooliin koulukiusaamisen vastaisessa toiminnassa, ja tutkimusaineiston järjestyssäännöistä 14 prosentissa veloitettiin koulun oppilaat ilmoittamaan opettajille havaitsemastaan kiusaamisesta. Toisinaan määräys ulottuu myös koulumatkoihin, joissa kouluilla ei ole valvonta- eikä kurinpitovaltaa.

”Toisten kiusaaminen on kielletty koulussa ja koulumatkoilla. Jokaisella on velvollisuus ilmoittaa havaitusta kiusaamisesta opettajille.”

”Oppilastoverin kiusaaminen on ehdottomasti kielletty ja opettajan tulee puuttua asiaan välittömästi tällaista huomattaessaan ja epäilyttävässä tilanteessa selvitettävä onko kysymys leikistä vai kiusaamisesta. Kiusaamista huomattaessaan oppilas on velvollinen ilmoittamaan siitä opettajalle.”

Kiusaamisen ehkäisy, varhainen puuttuminen ja ilmoittamiskynnyksen madaltaminen kuuluvat opetuksen järjestäjän velvollisuuksiin POL 29.2 §:n säännösten perusteella, mutta järjestyssääntöihin sisältyvää ilmoittamisvelvoitetta voidaan pitää oikeudellisesti ongelmallisena. Kurinpitotoimien kohdistaminen oppilaaseen, joka ei ole ilmoittanut havaitsemastaan kiusaamisesta, vaatisi erittäin painavat perusteet ja vahvan näytön. Näin siksi, että koulukiusaaminen on psykologisesti monimutkainen ryhmäkäyttäytymisilmiö, jossa passiivisia sivullisia saattaa olla paljon, esimerkiksi luokan kaikki muut oppilaat kiusaajaa ja kiusattua lukuun ottamatta¹⁸⁰. Kiusaamisesta kertomiseen liittyy myös pelkoja ja todellisia riskejä itsekkin kiusatuksi joutumisesta. Lisäksi ilmoitettuun kiusaamiseen ei tutkimusten mukaan suinkaan aina puututa, eikä kiusaaminen puuttumisen jälkeen aina lopu.¹⁸¹ Tämän vuoksi kiusaamisesta ilmoittamisen ei tulisi olla sanktioitua, vaan siihen tulisi kannustaa myönteisin keinoin koulun yhteisesti sovituissa käyt-

¹⁷⁸ Halila 1949a: 303. Järjestäjäkäytäntö on tämän tutkielman aineistoon sisältyvien järjestyssääntöjen perusteella edelleen käytössä monissa peruskouluissa, mutta järjestäjiltä ei enää edellytetä toisten valvontaa.

¹⁷⁹ AOA dnro 3131/4/09.

¹⁸⁰ Salmivalli 2010: 13.

¹⁸¹ Kiusaamiseen puuttumisesta ja kiusaamisen loppumisesta tarkemmin Mäntylä ym. 2013: 52–59; 104.

tännöissä. Kiusaamisen sen sijaan on perusteltua olla kiellettyä ja sanktioitua myös koulun järjestyssäännöissä.

3.2. Koulun valvontavastuun ja kurinpitovallan rajat

Koulun kurinpitovalta rajoittuu vain koulunkäyntiin ja siihen välittömästi liittyviin olosuhteisiin. Oppilaiden käyttäytymistä voidaan säädellä vain *kouluaikana koulussa* tai *koulun järjestämissä tilaisuuksissa koulun ulkopuolella kuten matkoilla, retkillä tai leirikouluissa*.¹⁸² Koulujen järjestyssäännöissä tulee rajata se fyysinen alue, jonka sisällä sääntöjä on noudatettava¹⁸³. Oppilaiden koulumatkat eivät kuulu koulun valvontavastuun eivätkä järjestyssäännön piiriin, eivätkä myöskään koulun tiloissa järjestettävät kerhot tai tilaisuudet silloin, kun ne tapahtuvat kouluajan ulkopuolella – vaikka ne olisivat koulun järjestämiä. Sen sijaan välitunnit lukeutuvat kouluaikana tapahtuvaan järjestettyyn toimintaan, samoin kouluaikana toteutettavat kerhot ja muu harrastustoiminta, joihin oppilaat osallistuvat vapaaehtoisesti.¹⁸⁴

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa dnro 544/4/01 otetaan kantaa kesälomalla tapahtuneeseen oppilaan pahoinpitelyyn. Tapauksessa oli asian tultua koulun tietoon otettu yhteyttä lasten perheisiin, lastensuojeluviranomaisiin ja poliisiin sekä järjestetty tiedotustilaisuuksia ja vanhempainiltoja koulussa. Opetushallituksen asiassa antaman selvityksen mukaan koululla ei ole lakiin perustuvaa oikeutta ryhtyä kurinpitotoimiin sellaista oppilasta kohtaan, joka on osallistunut pahoinpitelyyn koulun loma-aikana. Koulun kurinpitovalta rajoittuu vain koulunkäyntiin ja siihen välittömästi liittyviin olosuhteisiin.

Aluehallintovirasto on todennut päätöksessään LSSAVI/340/06.06.01/2010, että vaikka koululla ei olekaan koulun ulkopuolisista tapahtumista juridista vastuuta, voidaan koulun silti edellyttää toimivaltansa rajoissa olevan tarvittaessa aktiivisessa yhteistyössä eri viranomaisiin ja oppilaan huoltajiin.

Kouluaika voidaan jakaa koulupäivään ja koulumatkaan, joita koskevat erilaiset valvonta- ja vastuusäännökset. Koulupäivän aikana opetuksen järjestäjällä on oppilaisiin nähden POL 29 ja 36 §:iin perustuva valvonta- ja kurinpitovalta sekä vastuu heidän turvallisuudestaan. Oppilaiden koulupäivä alkaa kunkin oppilaan kohdalla koulun työpäivä-

¹⁸² OPM 2000: 27.

¹⁸³ OPM 2000: 27.

¹⁸⁴ Suopohja & Liusvaara 2009: 324.

tyksen mukaisen ensimmäisen oppitunnin alkaessa ja päättyy viimeisen oppitunnin päättyessä. Koulupäivää ei edellä välitunti eikä välituntivalvontaa koskevia sääntöjä siis sovelleta koulun alkua odottaviin oppilaisiin.¹⁸⁵

Opetuksen järjestäjän valvontavastuun katsotaan ulottuvan myös kuljetukseen kodin ja koulun välillä, mikäli oppilaille on järjestetty POL 32 §:n mukainen koulukuljetus¹⁸⁶. Käytännössä vastuu oppilaiden turvallisuudesta on kuljetuksen suorittajalla, joten koulun valvontavastuu koulukuljetuksissa rajoittuu kuljetusten laadukkaaseen järjestämiseen, jossa on otettava huomioon kohtuulliset odotusajat, tieliikennelain koulukuljetuksia koskevat säännöt sekä oppilaiden, huoltajien ja kuljetusyrityksen kanssa sovittavat toimintaohjeet¹⁸⁷. Mikäli kuljetusta ei ole järjestetty, opetuksen järjestäjällä on koulumatkan aikana vain POL 34 §:ään perustuva velvollisuus järjestää sattuneiden tapaturmien maksuton hoito, joka toteutetaan käytännössä henkilövakuutuksen avulla. Valvontaa on käytännössä mahdotonta järjestää koulumatkoille, joten koululla ei ole järjestys-sääntöjen rangaistusuhantukemaa valvontavaltaa oppilaisiin nähden heidän koulumatkoillaan¹⁸⁸. Koulumatkat on jätetty koulujen valvonta- ja kurinpitovallan ulkopuolelle jo perusopetuslain valmisteluvaiheessa, mutta tuolloin kirjaus ei siirtynyt opetusministeriön työryhmämuistiosta edes hallituksen esitykseen¹⁸⁹. Epäselvä oikeustila on aiheuttanut opetuksen järjestäjien keskuudessa ristiriitaisia tulkintoja koulumatkoilla tapahtuneista järjestyssääntörikkomuksista, mikä on heikentänyt oppilaiden yhdenvertaisuutta.

Eniten julkisuutta saaneessa koulujen valvonta- ja kurinpitovallan ulottuvuutta koskeneessa apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa, OKV/427/1/2011, ei ollut itse asiassa lainkaan kyse koulumatkoihin kohdistuneesta kurinpitotilanteesta. Tapauksessa koulun rehtori oli maininnut oppilaiden koteihin lähettämässään tiedotteessa, että koulumatkoilla tapahtuva kiusaaminen ja ilkivalta käsitellään aina koulussa. Tämä antoi väärän kuvan

¹⁸⁵ OPM dnro 12/59/2006 s. 2–3. OPM katsoo koulun alkua odottavien oppilaiden valvonnan olevan käytännössä mahdotonta toteuttaa, ellei säädetä tarkasti siitä, kuinka aikaisin oppilaat saavat saapua koulun alueelle ennen oppitunnin alkamista. Myös ennen koulupäivän alkua toteutettava kuljetusoppilaiden valvonta on OPM:n mukaan käytännössä mahdotonta toteuttaa, lisäksi oppilaiden erilainen valvonta koulumatkan suorittamistavasta riippuen asettaisi oppilaat perusteetta eriarvoiseen asemaan. Ks. toisin Suopohja & Liusvaara 2009: 325, jotka katsovat oppilaan siirtyneen koulun piiriin silloin, kun hän tulee koulurakennukseen tai siihen liittyvälle koulun alueelle, sekä OPH 2013, jossa Opetushallitus ohjeistaa koulun olevan valvontavastuussa kuljetusoppilaista myös ennen koulutyön alkua.

¹⁸⁶ Suopohja & Liusvaara 2009: 325. POL 32 §:n mukaan oppilaalle on järjestettävä maksuton kuljetus yli viiden kilometrin koulumatkoille sekä järjestettävä mahdollisuus ohjattuun toimintaan koululla kuljetusta odotettaessa.

¹⁸⁷ Lahtinen 2011: 119; OPM dnro 12/59/2006 s. 2–3.

¹⁸⁸ OKV/427/1/2011.

¹⁸⁹ OPM 2000: 27.

koulun toimivallasta. Lisäksi koulun järjestyssäännöissä todettiin tupakoinnin olevan kielletty kouluaikana ja koulumatkoilla, mikä antaa virheellisen vaikutelman siitä, että koululla olisi järjestyssääntöjen rangaistusuhan tukemaa valvontavalta oppilaisiin nähdessä heidän koulumatkoillaan. Apulaisoikeuskansleri huomautti rehtoria tämän virheellisestä menettelystä sekä kaupunginhallitusta virheellisten järjestysmääräysten vahvistamisesta ja rehtorin toiminnan puutteellisesta valvonnasta.

Uusimmassa hallituksen esityksessä perusopetuslain muutoksesta huomautetaan koulumatkojen olleen järjestyssääntöjen vaikutuspiirin ulkopuolella perusopetuslain voimaantulosta asti, eikä asiasta olla säätämästä aiemmasta poiketen¹⁹⁰. Sen sijaan edellä käsitelty apulaisoikeuskanslerin ratkaisu, johon hallituksen esityksessäkin viitataan, on ollut pontimena ehdottaa POL 29.6 §:ssä säädettäväksi opettajan tai rehtorin velvollisuudesta ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle. Tässä lainsäätäjän tavoitteena on parantaa oppilaiden turvallisuutta ja tehostaa kodin ja koulun kasvatuksellista yhteistyötä.¹⁹¹

---

¹⁹⁰ HE 66/2013 vp s.11.

¹⁹¹ HE 66/2013 vp s. 31, 65.

4. KOULUJEN JÄRJESTYSSÄÄNNÖT

4.1. Koulujen järjestyssääntöjä koskeva lainsäädäntö

Koulut ovat aina käyttäneet järjestyksenpidossa sääntöjä tai määräyksiä, joiden tavoitteena on ollut turvata opiskeluympäristö ja opintojen sujuminen. Määräämällä jokin toiminta koulun säännöissä kielletyksi se on saatu perustellusti kurinpitomenettelyn piiriin.¹⁹² Vakiintuneen käytännön mukaan suurimmassa osassa peruskouluista on ollut käytössä järjestyssäännöt, jotka johtokunta tai perusopetuksesta vastaava lautakunta on vahvistanut, vaikka järjestyssäännöistä ei ole ollut laintasoisia määräyksiä.¹⁹³ Perustuslakiuudistuksen jälkeen laaditussa Opetusministeriön työryhmämuistiossa todettiin, että koska perustuslain mukaan yksilön vapautta ei voida rajoittaa muuten kuin erikseen säädetyllä perusteella, tulisi opetustoimen lainsäädännössä säätää koulutuksen järjestyksen mahdollisuudesta laatia järjestyssääntö¹⁹⁴. Nykyisen perusopetuslain (477/2003) 29.3 §:n mukaan opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Perusopetuslain muutosta valmisteltaessa perustuslakivaliokunta huomautti lausunnossaan, että sinänsä koulu- ja oppilaitoskohtaisten järjestyssääntöjen antaminen ei ole perustuslain kannalta ongelmallista, sillä kyse ei ole lainsäädäntövallan delegoinnista vaan oikeudesta tehdä alueellisesti rajattuja yleisluontoisia hallintopäätöksiä. Julkisen vallan käytön laillisuusvaatimuksen vuoksi valiokunta kuitenkin edellytti lakiin täsmennyksiä järjestyssäännöillä määrättävissä olevista asioista tai asiatyypeistä.¹⁹⁵ Perusopetuslain 29.4 § täsmentääkin järjestyssääntöjen käyttöalaa. Järjestyssääntöjen määräykset voivat lain mukaan sisältää kouluyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä sekä koulun omaisuuden käsittelystä ja liikkumisesta koulurakennuksessa tai koulun alueella.

---

¹⁹² HE 205/2002 vp s. 8.

¹⁹³ OPM 2000: 27.

¹⁹⁴ OPM 2000: 27.

¹⁹⁵ PeVL 70/2002 vp s. 5.

Koulut eivät voi järjestyssäännöissään antaa määräyksiä, jotka ovat perusopetuslain tai muun lainsäädännön vastaisia¹⁹⁶. Vaikka säännöt laadittaisiin yhteistyössä oppilaiden huoltajien kanssa, niissä ei voida sopia ojentamis- ja kurinpitokeinoista, joita laki ei tunne.¹⁹⁷ Erityisesti on huolehdittava siitä, etteivät järjestyssääntöjen määräykset rajoita perusoikeuksia ilman lakiin perustuvaa, täsmällistä, tarkkarajaista ja hyväksyttävää perustetta¹⁹⁸. Pääsääntönä voidaan pitää, että järjestyssäännöillä voidaan puuttua oppilaiden toimintaan varsin rajoitetusti. Jos järjestyssääntöihin on kirjattu määräys, joka on ristiriidassa yksilölle lainsäädännössä turvattujen oikeuksien ja vapauksien kanssa, sitä ei saa soveltaa eikä se sido oppilaita.¹⁹⁹

Koulujen järjestyssääntöihin on kiinnitetty yhä enemmän huomiota 2000-luvulla ja sääntöjen muodostumisen prosessi on entistä avoimempi: yhteistyö, tiedottaminen ja sääntöjen perustelevuus oppilaille ja heidän vanhemmilleen ovat lisääntyneet²⁰⁰. Tämä näkyy oppilaiden oikeudenmukaisuuden kokemuksen vahvistumisena. Vuosina 1994–2010 toteutetuissa kouluviihtyvyysselvityksissä erityisesti alaluokkien oppilaiden kokemus koulunsa sääntöjen oikeudenmukaisuudesta yleistyi. Yläluokilla oppilaiden oikeudenmukaisuuden kokemus oli vahvasti sidoksissa koulumenestykseen: heikommin menestyvät oppilaat pitivät sääntöjä muita useammin epäoikeudenmukaisina.²⁰¹

¹⁹⁶ Esimerkiksi vahingonkorvauslain (412/1974) mukaista korvausvelvollisuutta ei voida laajentaa, ks. HE 205/2002 vp s. 8.

¹⁹⁷ AOA dnro 2479/4/02.

¹⁹⁸ Ks. perusoikeuksien yleisten rajoitusperusteiden luettelo PeVM 25/1994 vp s. 4–5.

¹⁹⁹ Lahtinen & Lankinen 2010: 313. Selvästi lainvastaisten määräysten lisäksi ongelmallisina voidaan pitää järjestyssääntöjen määräyksiä *asiallisesta käyttäytymisestä*, joka on perusopetuslain 35 §:ään kirjattu oppilaan velvollisuus. POL 29.4 §:n mukaan järjestyssäännöissä voidaan määrätä asianmukaisesta käyttäytymisestä, kun se on tarpeen kouluyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta. Asiallista tai asianmukaista käyttäytymistä ei ole määritelty lain perusteluissa, mutta opetusministeriön turvallisuusmuistiossa siihen voidaan katsoa sisältyvän koulun järjestyssääntöjen noudattaminen ja koulun omaisuuden huolellinen käsittely, ks. OPM 2000: 27. Tästä kehämääritelmästä huolimatta lain sanamuoto kuitenkin ohjaa sääntelemään oppilaiden asianmukaista käyttäytymistä vain niissä tapauksissa, joissa on kyse koulun turvallisuuden ja viihtyisyyden sanelemasta tarpeesta. *Tarpeellisuuden* vaatimus liittyy järjestyssääntöjen määräyksiin lisäksi *suhteellisuusperiaatteen*, joten aivan mistä tahansa ei voida antaa määräyksiä asiallisen käyttäytymisen nimissä. Koulut kuitenkin ymmärtävät järjestyssäännöt perustuslakivaliokunnan käsittelemää turvallisuusnäkökulmaa laajemmin, välineenä kasvatustehtävänsä toteuttamiseen. Ks. Kuusikko 2006: 6.

²⁰⁰ OPH:n selvityksen mukaan oppilaat ovat osallistuneet järjestyssääntöjen laatimiseen 71 %:ssa koulusta, vanhemmat puolestaan 44 %:ssa. Ks. Fröjd & Kaihari-Salminen 2010: 131; Fröjd & Peltonen 2010: 140. Arajärvi & Aalto-Setälä huomauttavat, että säännöt on tarkoituksenmukaista laatia koko kouluyhteisön yhteistyönä ja uusia tiuhaan, jotta eri oppilaspolvet pääsevät mukaan yhteisten määräysten pohdintaan. Ks. Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 110.

²⁰¹ Kämppe ym. 2012: 55–57.

Koulujen järjestyssääntöjen lainmukaisuudesta on tehty suppea selvitys viimeksi vuonna 2006, kun professori Kirsi Kuusikko kävi läpi yli sadan koulun järjestyssäännöt internetin hakukoneella tehdyllä satunnaisotannalla. Perusoikeuksien kannalta ongelmallisia määräyksiä ilmeni Kuusikon tutkimuksessa erityisesti polkupyöräilyn rajoittamisesta koulumatkoilla, tietynlaisten tavaroiden hallussapidosta ja niiden takavarikoinnista, liikuntavälineistä, pukeutumisesta, mielipiteiden ilmaisemisesta ja kouluruokailusta.²⁰²

4.2. Aineiston järjestyssäännöissä ilmenevät sääntelystrategiat

Olen tätä tutkielmaa varten verrannut tällä hetkellä käytössä olevia koulujen järjestyssääntöjä Kuusikon vuonna 2006 tekemiin havaintoihin²⁰³. Tutkimusaineistooni sisältyvät 50 peruskoulun internetissä julkaisemat järjestyssäännöt liitteineen. Otos perustuu Google-hakukoneella 19.9.2013 tehdyn haun ”koulun järjestyssäännöt” 50 ensimmäiseen osumaan ja se sisältää erikokoisia vuosiluokkien 1–6 ja 7–9 kouluja eri puolilta Suomea. Joukossa on kaksi valtion ylläpitämää opetusharjoittelukoulua ja kaksi yksityistä peruskoulua. Kaikki jäljempänä siteeratut esimerkit ovat peräisin liitteessä 1 mainituista järjestyssäännöistä, mutta yksittäisiä esimerkkejä ei ole yksilöity lähdeviittein²⁰⁴. Aineistosta tehtyjen poimintojen tarkoituksena ei ole kiinnittää huomiota tiettyjen koulujen antamien määräysten lainmukaisuuteen vaan ilmentää ongelmallisten järjestysmääräysten yleisyyttä.

Olen jaotellut aineiston kolmeen ryhmään järjestyssäännöistä havaittavissa olevan *sääntelystrategian*²⁰⁵ mukaan. Sääntelystrategiat ovat suuntaa-antavia ja ne on muodostettu tämän tutkielman aineistona olevien 50 koulun julkaistun järjestyssäännön perusteella.

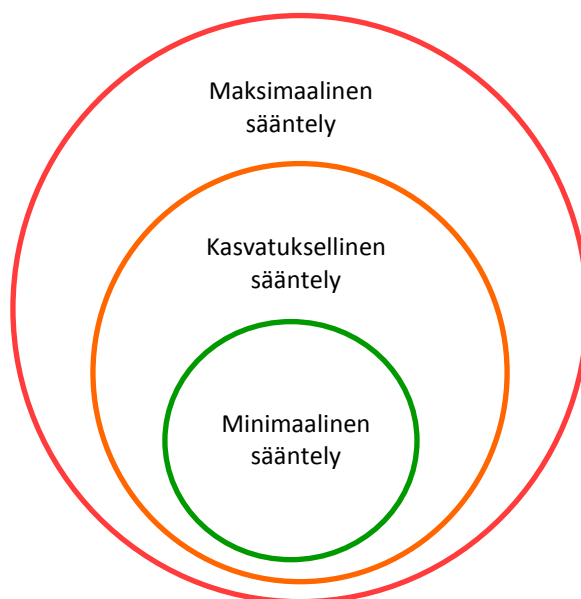
²⁰² Kuusikko 2006: 10–26.

²⁰³ Tarkastellut järjestyssäännöt on lueteltu koulujen nimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä liitteessä 1.

²⁰⁴ Kuusikko 2006 käyttää artikkelissaan samaa anonyymia siteeraustapaa.

²⁰⁵ Sääntelystrategian käsite on tässä mukailtu oikeussosiologisessa tutkimuksessa käytetystä vastaavasta käsitteestä, jolla tarkoitetaan lakisääntelyn yleistä tyyppiä, keskeisiä välineitä ja toteutustapoja koskevaa perusratkaisua lakiuudistuksessa, ks. Tala 2001: 57. Tala on määritellyt erilaisia sääntelystrategioita sen perusteella, millaiseen oikeuden perustekniikkaan ne nojautuvat, mikä on sääntelyn kohdeala, mikä on sen perussisältö ja millaisiin keskeisiin toimijoihin sääntely kohdistuu, ks. emt. 174.

Olen muodostanut sääntelystrategiat tyypittelyn²⁰⁶ avulla eli ryhmittelemällä aineistosta samankaltaisia piirteitä koskien erityisesti yksittäisten sääntöjen lukumäärää, sääntelyjen tekojen aihepiiriä, määräysten yksityiskohtaisuutta ja yleisyyttä, tekojen vakavuutta sekä mahdollisuutta määrätä sääntörikkomuksista lainmukainen seuraamus. Muodostamani kolme sääntelystrategiaa – *minimaalinen*, *kasvatuksellinen* ja *maksimaalinen sääntely* – ovat laajuudeltaan hierarkkisia siten, että alaltaan laajempaan sääntelyyn sisältyy myös suppeamman sääntelyn ominaispiirteet:

Kuvio 1. Järjestyssäännöissä käytettyjen sääntelystrategioiden keskinäinen suhde.

Ensimmäinen ryhmä edustaa *minimaalista sääntelyä*: järjestyssäännöt koskevat vain POL 29.4 §:ssä mainittuja asioita, joiden rikkomisesta voi tosiasiallisesti seurata oppilaan puhuttelu tai kurinpitoseuraamus: oppilaiden asianmukaista käyttäytymistä, koulun omaisuuden käsittelyä ja liikkumista koulurakennuksessa tai koulun alueella. Minimaa-lista sääntelyä edustaa aineistossa yhdeksän koulun säännöt eli 18 prosenttia koko 50 koulun otoksesta. Tutkittavassa aineistossa tähän ryhmään kuuluvissa järjestyssäännöissä on noin kymmenen alakohtaa ja määräysten sisältö on muotoiltu tiiviisti. Näissä esimerkeissä määräykset ovat tyypillisesti sisällöltään yleisiä ja tulkinnanvaraisia, joten

²⁰⁶ Tyypittelystä oikeussosiologisessa tutkimuksessa ks. Alvesalo & Ervasti 2006: 26.

minimaalinen sääntely ei välttämättä liity oppilaiden vähäiseen kontrolliin tai erityisen sallivaan ilmapiiriin – vähäiset normit saattavat kattaa koulun käytännöissä hyvinkin laajan oppilaiden käyttäytymisen kirjon.

”Käyttäydyn hyvin enkä kiusaa.”

”Annan muille työrauhan.”

”Tuo kouluun vain opiskeluun liittyviä tavaroita ja sopivia varusteita.”

Toiseen ryhmään kuuluvat järjestyssäännöt, jotka ulottuvat lakisääteisen kontrollin lisäksi *kasvatuksellisen sääntelyn* alueelle. Tällöin järjestyssäännöt kattavat varsinkin oppilaiden asianmukaisen käyttäytymisen osalta asioita, jotka ammattikasvattajan näkökulmasta ovat toivottavia ja myönteisiä, mutta jotka eivät ole järjestyksen- tai kurinpidon kannalta välttämättömiä. Nämä säännöt ovat melko tarkkarajaisia ja yksityiskohtaisia, ja ne ohjailevat laajasti oppilaiden käyttäytymistä. Suurin osa aineistosta kuuluu tähän ryhmään; 30 koulun järjestyssäännöt eli 60 prosenttia aineistosta. Vaikka lähes kaikissa järjestyssäännöissä mainitaan kurinpitotoimien perustuvan nimenomaan järjestyssääntörikkomukseen, nämä säännöt sisältävät myös sellaisia määräyksiä, joiden ei voitane katsoa antavan aihetta edes oppilaan puhutteluun. Pedagogisen ohjauksen noudattamatta jättäminen on peruste käydä oppilaan kanssa kasvatuksellista keskustelua, mutta sääntörikkomuksesta ei voitane puhua seuraavien määräysten uhmaamisessa:

”Tulen reippaasti luokkani jonoon, kun kello soi.”

”Teen minulle annetut tehtävät mahdollisimman hyvin.”

”Pukeudu sään mukaan.”

”Syön terveellisesti ja riittävästi.”

”Tervehdi kuljettajaa ja jo kyydissä olevia tuttaviasi.”

”Peseydymme huolella liikuntatunnin jälkeen.”

”Ole reilu! Katso, että ketään koulukavereita ei jätetä pois peleistä, leikeistä tai jutteluporukoista.”

Kolmas ryhmä muodostuu järjestyssäännöistä, joissa on lakisääteisten normien ja pedagogisen ohjauksen lisäksi kieltoja ja käskyjä, jotka ulottuvat oppilaiden henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden alueelle. Nimitän tällaista sääntelystrategiaa *maksimaaliseksi sääntelyksi*. Aineistossa oli 11 maksimaalista sääntelyä edustavaa järjestyssääntöä eli 22 prosenttia koko otoksesta. Tämän ryhmän järjestyssäännöt ovat monisivuisia, yksityiskohtaisia asiakirjoja, joihin saattaa sisältyä varsinaisten järjestyssääntöjen lisäksi koulun arvomaailmaa ja sääntelyn tavoitteita kuvaavia osioita sekä tarkkoja määräyksiä koulun työajoista, koulualueesta ja kurinpitokäytännöistä. Lisäksi säännöt on saatettu jakaa järjestyssääntöihin ja erityisiin välituntisääntöihin tai ”pelisääntöihin”, joiden suhde ja normatiivinen sitovuus vaihtelevat. Näissä järjestyssäännöissä on eniten oppilaiden perusoikeuksien ja perusopetuslain säännösten kannalta ongelmallisia määräyksiä, mutta myös muissa ryhmissä esiintyi yksittäisiä määräyksiä, jotka eivät ole voimassa olevan lain mukaisia. Maksimaalinen sääntely ilmenee esimerkiksi seuraavansisältöisinä normeina:

”Koulupäivän päätyttyä poistun viivyttelemättä kotiini.”

”Pyritään maistamaan ja opetellaan syömään kaikkia ruokia.”

”Hyviin tapoihin ei kuulu päähineiden käyttö sisätiloissa. Sekä pojat että tytöt ottavat päähineensä pois sisällä.”

”Koulupäivän aikana ei pelata korttia tai tietokonepelejä.”

”Käytän ruokailussa oikeita ruokailuvälineitä enkä keskustele äänekkäästi.”

”Facebookia ja vastaavia ohjelmia ei käytetä kouluaikana.”

”Kännykän käyttö muuhun kuin soittamiseen on kielletty. Soittamiseen pitää pyytää opettajan lupa.”

”WC:ssä asiointi hoidetaan välituntien aikana, ei kesken oppitunnin.”

Tarkastelemani aineistoon sisältyi kahdet sellaiset järjestyssäännöt, jotka oli tarkoitettu oppilaiden ja heidän huoltajiensa allekirjoitettavaksi. Molemmat säännöt kuuluvat maksimaalisen sääntelystrategian ryhmään ja sisältävät oppilaiden koulumatkoihin ja vapaa-aikaan kohdistuvia määräyksiä, jotka eivät ole POL 29.4 §:n säännösten mukaisia. Toisessa tällaisessa järjestyssäännössä oppilaan edellytetään allekirjoituksellaan sitoutuvan noudattamaan koulun järjestyssääntöjä, joiden mukaan ”jälki-istuntoon johtavia syitä

ovat seuraavat: - - muu koulun sääntöjen vastainen teko”. Näihin koulun sääntöihin sisältyy esimerkiksi seuraava määräys:

”Mikäli lautaselle poikkeustapauksessa jää ruokaa, on siitä ilmoitettava aikuiselle ja lautanen puhdistettava ennen palauttamista.”

Toisessa tapauksessa oppilaan on allekirjoitettava järjestyssäännöt, joissa todetaan esimerkiksi, että ”kaupassa emme varasta”. Sääntöjen allekirjoittamisen voidaan katsoa olevan oppilaiden oikeusturvan kannalta kyseenalaista, sillä järjestyssäännöt ovat perusopetuslakiin perustuvina määräyksinä kaikkia oppilaita sitovia ilman erityisiä kirjallisia sitoumuksia, mutta lain vastaisina ne eivät sido edes allekirjoittaneita²⁰⁷. Apulaisoikeuskansleri on myös todennut koulujen valvonta- ja kurinpitovallan ulottuvuutta koskeneessa ratkaisussaan, että peruskoulun rehtorilla ei ole lakiin perustuvaa oikeutta vaatia oppilasta allekirjoittamaan lupaus noudattaa lakia²⁰⁸. Järjestyssääntöjen sisällön saattaminen oppilaiden ja huoltajien tietoon on edellytyksenä sille, että niihin voidaan myöhemmin tarvittaessa vedota ja ryhtyä asianmukaisiin kurinpitotoimiin, mutta sääntöjen allekirjoittamista eräänlaisena sopimuksena ei voida edellyttää²⁰⁹.

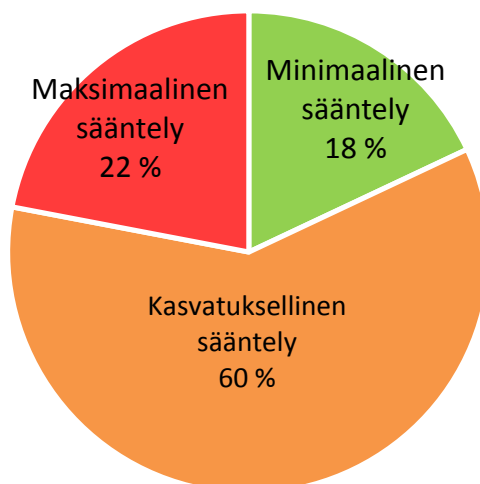
Erilaisten sääntelystrategioiden osuudet tutkimusaineistona olleissa järjestyssäännöissä on esitetty kuviossa 2. Kuvioista käy ilmi, että kasvatuksellinen sääntely – kasvatuksellisten ohjeiden yhdistäminen perusopetuslain 29.4 §:ssä säädettyyn järjestyssääntöjen alaan – on selvästi yleisin tapa laatia koulun järjestyssäännöt.

---

²⁰⁷ Lahtinen & Lankinen 2010: 313.

²⁰⁸ OKV/427/1/2011.

²⁰⁹ OPM 2000: 28.

Kuvio 2. Käytetyt sääntelystrategiat koulujen järjestyssäännöissä.

Tarkastelemistani järjestyssäännöistä lähes puolessa (24:ssä eli 48 prosentissa) mainittiin sääntöjen tarkoitus tai tavoite. Tavoitteen ilmaiseminen kytkeytyy sääntelyn laajuuteen siten, että minimaalisen sääntelyn ryhmässä tavoitteet oli ilmaistu 33 prosentissa järjestyssäännöistä, kasvatuksellisen sääntelyn ryhmässä 43 prosentissa ja maksimaalisen sääntelyn ryhmässä 72 prosentissa.

”Järjestyssäännöt on tarkoitettu turvallisuuden, työrauhan ja viihtyvyyden takaamiseksi koulussa.”

”Perusopetuslain mukaan jokaisessa koulussa on oltava järjestyssäännöt. Niitä noudattamalla taataan koulutyön ja yhteistyön sujuvuus. Järjestyssääntöjen mukainen toiminta takaa kaikille kouluyhteisön jäsenille tasa-arvoisen kohtelun.”

Järjestyssääntöjen normiperusta on ilmaistu vain 16 prosentissa tarkastelluista säännöistä. Lisäksi kurinpitokeinojen normiperusta on mainittu erikseen 22 prosentissa säännöistä. Vaikka kaikki tarkastellut järjestyssäännöt ovat tutkimuksentekohetkellä koulujen käytössä, osassa säännöistä viitataan yhä 1990-luvulla voimassa olleiden peruskoululain ja -asetuksen säännöksiin. Normiperusta on mainittu minimaalisen sääntelyn ryhmässä vain kerran (11 prosentissa säännöistä), kasvatuksellisen sääntelyn ryhmässä seitsemäs-

sä tapauksessa (13 prosentissa) ja maksimaalisen sääntelyn ryhmässä kolmesti (27 prosentissa).

4.3. Järjestyssäännöissä säännelty käyttäytyminen

Monien järjestyssäännöissä annettujen määräysten normiperusta on perusopetuslain mukaisissa opetuksen järjestäjän ja oppilaan velvollisuuksissa: koulun on tarjottava opetussuunnitelman mukaista opetusta turvallisessa oppimisympäristössä ja oppilaan on osallistuttava opetukseen, suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäydyttävä asiallisesti. Lisäksi määräysten taustalla on esimerkiksi järjestyslain (612/2003), tieliikennelain (267/1981), tupakkalain (693/1976) ja rikoslain säännöksiä. Nämä määräykset ovat oikeudellisesti tarkasteltuina ongelmattomia, mikäli järjestyssäännöt on rajattu koskemaan lain mukaisesti vain kouluaikaa ja -tiloja. Lähes kaikki koulut esimerkiksi kieltävät järjestyssäännöissään tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden käytön ja hallussapidon. Tupakkalain 11§:n mukaan tupakkatuotteiden hallussapito on kiellettyä alle 18-vuotiailta, mutta hallussapidosta ei ole säädetty seuraamuksia²¹⁰. Tämän vuoksi tupakkatuotteiden takavarikointi ei ole mahdollista edes poliisille, mutta kouluissa voidaan määrätä muita kurinpitoseuraamuksia sekä tupakoinnista että hallussapidosta järjestyssääntöjen nojalla.

Järjestyssäännöissä mainitaan usein erikseen siitä, ettei kaikesta voida määrätä järjestyssäännöissä, vaan oppilaiden on noudatettava myös muita annettuja ohjeita ja voimassa olevaa lainsäädäntöä.

”Järjestyssääntöjen tavoitteena on päivittäisen koulutyön sujuminen tuloksellisesti, rauhallisesti ja turvallisesti. Järjestyssäännöt perustuvat perusopetuslakiin, perusopetuksen kasvatustavoitteisiin (POL 2 §), vakiintuneeseen koulukäytäntöön ja hyviin tapoihin.”

”Noudatamme Suomen lakia, joten emme kiusaa, käyttäydy väkivaltaisesti toista kohtaan, varasta, tupakoi tai käytä päihteitä emmekä ole luvatta pois koulusta ym.”

---

²¹⁰ HE 180/2009 vp s. 22, 32.

”Niissä asioissa, joista ei järjestyssäännöissä erikseen mainita, noudatetaan voimassa olevia lakeja, asetuksia ja opetushallinnon antamia ohjeita ja säädöksiä, sekä muita koulun antamia ohjeita.”

”Lisäksi noudatetaan Suomen lakia ja aikuisten ohjeita sekä käytetään tervettä järkeä!”

Vaikka opetuksen järjestäjien käytössä on ollut viime vuosina paljon yleistajuista oikeustieteellistä kirjallisuutta järjestyssääntöjen sudenkuopista²¹¹, ongelmallisia järjestysmääräyksiä annetaan kouluissa edelleen yleisesti. Käsittelen seuraavassa lyhyesti tällä hetkellä voimassa olevien koulujen järjestyssääntöjen ongelmakohtia.

4.3.1. Koulumatkat

Perusopetuksessa koulumatkojen katsotaan kuuluvan turvallisen opiskeluympäristön käsitteen piiriin, sillä opetuksen järjestäjä vastaa POL 34.1 §:n nojalla myös koulumatkoilla sattuneen tapaturman hoidosta. Lisäksi opetuksen järjestäjä on velvollinen järjestämään POL 32 §:n nojalla koulukuljetuksen yli viiden kilometrin koulumatkoille. Kuitenkaan koulun valvonta- ja kurinpitovastuu ei vakiintuneen laintulkinnan mukaan ulotu koulumatkoille²¹² (ks. valvontavastuusta tarkemmin luku 3.2). Perusopetuslain tulkinnanvaraiset säännökset heijastuvat yhä koulujen järjestyssääntöihin, joissa on koulumatkoja koskevia määräyksiä:

”Koulumatkat lasketaan kuuluviksi koulu-aikaan, jolloin voimassa ovat yleiset liikennesäännöt, koulun järjestyssäännöt ja hyvät käytöstavat.”

”Käyttäydyn koulumatkalla kohteliaasti.”

Aineiston 50 järjestyssäännöstä 86 prosenttia eli yhteensä 43 tapausta sisältää koulumatkaa koskevia määräyksiä, joissa vähintään veloitetaan oppilaat noudattamaan liikennesääntöjä koulumatkoillaan. Näistä järjestyssäännöistä 17 sisältää erityisen maininnan siitä, että koulun järjestyssääntö on voimassa myös koulumatkoilla.

²¹¹ Esim. Kuusikko 2006, Lahtinen & Lankinen 2010, Lahtinen 2011; Hakalehto-Wainio 2012.

²¹² OPM 2000: 28; OKV/427/1/2011; Lahtinen 2010: 118. Laissa ei ole määräyksiä valvonnasta koulumatkojen aikana, sillä käytännössä tällaista valvontaa ei voida järjestää.

Kahdessa saman kunnan koulujen järjestyssäännössä on havainnollistettu sääntöjen voimassaoloa jaotteleamalla säänneltyä toiminnan yhteys koulunkäyntiin alueelliseen ja ajalliseen yhteyteen. Koulun tulkinnan mukaan toisen yhteyden toteutuminen riittää koulun ojentamis- ja kurinpito-oikeuden käyttämiseen, ja tämän perusteella järjestyssääntöjen ilmoitetaan koskevan myös koulumatkoja, koulukuljetusten liikennevälineitä ja koulun tiloissa tapahtuvaa oppilaiden vapaa-ajan harrastustoimintaa. Nämä järjestyssääntöjen määräykset ovat selvästi ristiriidassa lain kanssa.

Polkupyöräilyn rajoittaminen alimpien vuosiluokkien oppilailta koulujen järjestyssäännöissä on vanha perinne, jolle ei ole perusteita lainsäädännössä. Järjestyssäännöillä voidaan rajoittaa vain koulun turvallisuuteen ja viihtyvyyteen vaikuttavaa toimintaa, jolloin pyöräilijöiden ikä on merkityksetön seikka. Laki ei tunne ikään perustuvaa pyöräilykieltoa, joten huoltajilla on oikeus päättää, miten oppilas kulkee koulumatkansa. Pyöräily on lain sallima kulkuväline myös lapsille, joten huoltajien ei voida edellyttää pyytävän koululta lupaa oppilaan polkupyörän käyttöön.

”Koulumatkat voi kulkea pyörällä viidennestä luokasta lähtien.”

”Toisesta luokasta alkaen voit tulla kouluun pyörällä.”

”Alakoulun 1-2.-luokkien ja lähellä asuvien muidenkin oppilaiden toivotaan jättävän pyörät kotiin vahinkojen välttämiseksi.”

”Pyöräily on sallittua vain koulun ja huoltajien yhteisellä luvalla.”

Koulu voi järjestyssäännöissä kuitenkin rajoittaa pyöräilyä koulun alueella kiinteistön haltijan ominaisuudessa²¹³:

”Polkupyörän, mopon tai muun kulkuvälineen käyttö välitunnin aikana koulun alueella on kielletty.”

4.3.2. Tavaroiden hallussapito ja takavarikointi

Koulu on julkinen tila, jossa ei järjestyslain 10 §:n nojalla saa pitää hallussa toisen vakavaan vahingoittamiseen tarkoitettuja tai siihen soveltuvia esineitä tai aineita. Samassa pykälässä säädetään myös leikkiaseiden hallussapidon kiellosta yleisellä paikalla. Koulut muistuttavat järjestyssäännöissään usein tästä järjestyslain säännöksestä, mutta lisäk-

---

²¹³ Ks. Kuusikko 2006: 6.

si määrätään rajoituksia esimerkiksi matkapuhelimien sekä ”tarpeettoman tavarana” hallussapidosta ja käytöstä.

”En syö oppitunnilla purukumia, enkä tuo karkkia enkä virvoitusjuomia kouluun.”

”Koulussamme on kiellettyä – – tarpeettoman tavarana tuonti koululle (tulentekevälaineet yms.)”

”Energiajuomien tuominen kouluun sekä nauttiminen koulu aikana on kielletty.”

Kouluissa voidaan lain mukaan rajoittaa esimerkiksi matkapuhelinten käyttöä ja omien eväiden syömistä siten, että koulutyö ei häiriinny oppituntien aikana. Sen sijaan lain mukaan sallittujen tavaroiden hallussapidon kieltäminen ei ole koulu yhteisön turvallisuuden tai viihtyisyyden kannalta tarpeellinen määräys.²¹⁴ Opettajilla tai rehtorilla ei ole voimassa olevan lainsäädännön mukaan myöskään oikeutta takavarikoida oppilaiden omaisuutta vaan tämä oikeus on lain mukaan ainoastaan poliisilla, koskien silloinkin ainoastaan järjestyslain 10 §:ssä tarkoitettuja vaarallisia esineitä.²¹⁵

”Lisäksi tarvittaessa käytetään muita sopivia keinoja epäkohtiin puuttumisessa (esim. matkapuhelimen, kiellettyjen laitteiden, esineiden tai makeisten määräaikainen takavarikointi).”

”Matkapuhelimet ja muut elektroniset laitteet on oppituntien ajan oltava suljettuna. Tarvittaessa opettaja takavarikoi kännykän ja se palautetaan vain huoltajalle.”

”Matkapuhelimet, soittimet ym. laitteet on pidettävä äänettömänä repussa. Opettaja ottaa esillä olevat laitteet haltuunsa jäljellä olevan oppitunnin ajaksi.”

Opettajilla on voimassa olevan lainsäädännön mukaan kuitenkin oikeus pyytää oppilasta luovuttamaan opetusta häiritsevä esine jäljellä olevan oppitunnin ajaksi. Seuraava järjestyssäännön määräys onkin muotoiltu oppilaan oikeuksia kunnioittaen:

”Oppilas saa niin halutessaan tuoda matkapuhelimen kouluun. Se ei kuitenkaan saa häiritä oppituntia ja puhelimen tulee koulupäivän aikana olla äänettömällä tai suljettuna repussa. Jos puhelimesta aiheutuu haittaa, opettaja voi pyytää oppilasta sulkemaan puhelimen virran ja luovuttamaan se loppupäiväksi

²¹⁴ Kuusikko 2006: 15.

²¹⁵ OKV/1256/1/2012 s. 2.

opettajan säilytettäväksi. Koulupäivän päättyessä oppilas voi noutaa puhelimensa opettajalta.”

4.3.3. Kouluruokailu

Järjestyssäännöissä määrätään yleisesti ruokailusta, joka onkin konflikteille altis ja järjestyksenpidon kannalta haastava osa koulupäivää²¹⁶. Opetuksen järjestäjällä on oikeus määrätä ruokailutilan käytöstä, käytännön järjestelyistä ja oppilaiden asianmukaisesta käytöksestä kouluuyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyydenkannalta tarpeellisella tavalla. Sen sijaan järjestyssäännöissä ei voida määrätä kaikkien ruokalajien maistamisesta, joka kuuluu perustuslain 7 §:n suojaaman yksilönvapauden piiriin²¹⁷. Koulut määräävät ruokailukäyttäytymisestä paitsi turvatakseen ruokailun turvallisuuden ja häiriöttömän sujumisen, myös edistääkseen hyvien tapojen omaksumista. Näiden ohjeiden sisällyttäminen järjestyssääntöihin on kuitenkin epätarkoituksenmukaista, sillä hyvät ruokailutavat ymmärretään erilaisissa perheissä ja kulttuureissa eri tavoin, eikä oppilaiden rankaiseminen edistä kasvatustavoitteiden saavuttamista näissä tilanteissa²¹⁸. Oppilaan perusoikeuksien kannalta olisi ongelmallista, jos seuraavien järjestysmääräysten rikkomisesta määrättäisiin seuraamuksia:

”Ruokaillessa vaalitaan hyviä tapoja ja keskustellaan hillitysti. Myös ruokailuvälineitä palautettaessa odotetaan rauhassa omaa vuoroa. Pyritään maistamaan ja opetellaan syömään kaikkia ruokia.”

”Ruokailun aikana noudatetaan hyviä pöytätapoja. Hiljainen, häiritsemätön keskustelu oman pöytäseurueen kanssa on sallittua. Kiireettömyys ja kohteliaisuus tekevät kouluruokailusta miellyttävän ja viihtyisän hetken.”

”Maistamme jokaista ruokalajia ja syömmme ottamamme ruuan.”

²¹⁶ Helsingin läänin yläkoulun ruokalassa tapahtui keväällä 2013 oppilaan ja sijaisopettajan välinen konflikti, joka johti ensin opettajan välittömään irtisanomiseen. Oikaisuvaatimuksen ja suuren mediakohun jälkeen opetusvirasto muutti irtisanomisen kirjalliseksi varoitukseksi, jonka perusteena oli liiallinen voimankäyttö kurinpitotilanteessa, ks. Helsingin kaupunki 2013. Valtakunnansyyttäjä otti jutun käsittelyyn merkittävänä ennakkotapauksen ja teki huolimattomuudeksi katsottavasta tapauksesta syyttämättäjäätämispäätöksen 305.2013, ks. VKSV syyttämättäjäätämispäätös nro 13/10, asianro R 13/276.

²¹⁷ Kuusikko 2006: 22.

²¹⁸ Hakalehto-Wainio 2012a: 98 huomauttaa myös, ettei kiireisen ja ruuhkaisen kouluruokailun puitteissa ole käytännössä mahdollista opettaa oppilaille pöytätapoja. Kuusikko 2006: 22 ilmaisee myös huolensa ruoka-aineaversioiden kehittymisen huomioimisesta järjestyssäännöissä.

4.3.4. Koulualueella oleskelu ja poistumiskiellot

Koulujen veloitteeseen huolehtia oppilaiden turvallisuudesta sisältyy mahdollisuus määrätä koulualueella oleskelusta ja sieltä poistumisesta (POL 29.4 §). Pääsääntöisesti koulut kieltävät oppilaita poistumasta koulualueelta koulupäivän aikana ilman lupaa, mutta kieltojen ehdottomuus ja luvan myöntämisen edellytykset vaihtelevat. Syynä tähän ovat oppilaiden tapaturmavakuutusten vaihtelevat ehdot, mitä voitaneen pitää kes-tämättömänä perusteena oppilaiden eriarvoiselle kohtelulle.

”Oppilaan turvallisuuden ja koulun vastuukysymysten vuoksi koulualueelta poistuminen on koulutyön aikana kiellettyä, ellei kyseessä ole siirtyminen oppi-tunnille.”

”Lupa koulun alueelta poistumiseen pyydetään joko luokanvalvojalta tai väli-tuntivalvojalta.”

Koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa, koulumatkalla ja majoituksessa sat-tuneen tapaturman hoito on oppilaalle maksuton. Koulumatkoihin lukeutuvat kodin ja koulun välisten matkojen lisäksi esimerkiksi siirtymiset opetuspaikkojen välillä, matkat liikunta- tai retkikohteeseen, kuljetukset koulun ulkopuolisen opetuksen järjestämisen vuoksi, matkat lääkärintarkastuksiin ja hammashuoltoon sekä koulutapaturmasta aiheu-tuneet kuljetukset hoitopisteeseen²¹⁹. Kuntien ottamien henkilövakuutusten ehdoissa on kuitenkin eroja, ja tästä johtuen esimerkiksi kesken koulupäivän tapahtuvat hammashoi-tolakäynnit kuuluvat joissakin kunnissa tapaturmavakuutuksen piiriin, toisissa kunnissa ne on rajattu vakuutuksen voimassaolon ulkopuolelle. Tätä voidaan pitää oppilaiden yh-denvertaisuuden kannalta hyvin ongelmallisena.

”Vakuutus ei korvaa ruokatuntien, välituntien tai ns. hyppytuntien aikana sattu-neita tapaturmia, mikäli oppilas poistuu koulualueelta ilman lupaa. Koulun va-kuutus ei ole voimassa, mikäli oppilas hoitaa omia asioitaan koulun ulkopuolel-la (esim. hammashoidossa käynti)”

Lisäksi jotkut koulut määräävät järjestyssäännöissä oppilaiden liikkumisesta kotimatkal-la koulun päätyttyä, mitä voidaan pitää perustuslain 9 §:ssä turvatun liikkumisvapauden perusteettomana rajoittamisena. Tapaturmavakuutus ei välttämättä ole voimassa koko

---

²¹⁹ OPH 2013.

koulumatkan ajan, jos oppilas poikkeaa matkalla kauppaan tai kaverinsa kotiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö oppilaalla olisi huoltajiensa suostumuksella mahdollisuus mennä koulusta muuallekin kuin suoraan kotiin.

”Koulupäivän päätyttyä poistun viivyttelemättä kotiini”

”Oppilaan tulee mennä koulusta suoraan kotiinsa.”

Oppilaan perusoikeuksien toteutumisen kannalta seuraava sääntö on edellä olevia paremmin muotoiltu:

”Kuljen koulu- ja kotimatkat viivyttelemättä. Koulun päätyttyä menen suoraan kotiin tai sovittuun paikkaan.”

4.3.5. Oppivelvollisuuden suorittaminen

Vuoden 2003 perusopetuslain uudistuksessa tehostettiin oppilashuoltoa ja oppilaiden hyvinvoinnin seurantaä säättämällä POL 26.2 §:ssä opetuksen järjestäjän velvollisuudesta seurata oppilaan poissaoloja ja ilmoittaa kuvattomista poissaoloista oppilaan huoltajalle. Säännöksen tarkoituksena on auttaa niitä oppilaita, joille kerääntyy paljon koulu-menestystä haittaavia poissaoloja. Tavoitteena oli myös parantaa sekä opetuksen järjestäjän että oppilaan huoltajan mahdollisuuksia huolehtia koulunkäynnin säännöllisyydestä ja auttaa huoltajaa täyttämään velvollisuutensa huolehtia oppivelvollisuuden suorittamisesta²²⁰. Lain asettamien velvoitteiden täyttämiseksi koulut ovat sisällyttäneet järjestyssääntöihin yksityiskohtaisia määräyksiä poissaoloista, luvattomien poissaolojen seurannasta ja niistä määrättävistä seuraamuksista.

”Oppilaalla on oikeus olla poissa koulusta vain sairastumisen vuoksi. Oppilaan jäädessä pois koulusta, on huoltaja velvollinen ilmoittamaan poissaolon syy mahdollisimman pian luokan opettajalle tai rehtorille. Ellei ilmoitusta ole tehty viimeistään kolmen työpäivän sisällä poissaolon edelleen jatkuessa, on opettajan tai rehtorin otettava huoltajaan yhteys ja tiedusteltava poissaolon syytä ja tarpeen tullessa huomautettava huoltajaa velvollisuudesta käyttää lasta säännöllisesti koulussa oppivelvollisuuden mukaan.”

²²⁰ HE 205/2002 vp s. 16. 2000-luvun lopulla on tuomittu vuosittain 1–3 kolmessa jutussa perusopetuksen oppilaiden huoltajia oppivelvollisen valvonnan laiminlyönnistä sakkorangaistukseen. Ks. Tilastokeskus 2013 a ja 2013b.

”Poissaolon syyksi kelpaa vain sairaus tai opettajan taikka opettajakunnan antama lupa. Poissaolot ja niiden ajankohta merkitään päiväkirjaan. Oppilaan huoltaja on velvollinen ilmoittamaan poissaolon syyn välittömästi.”

Järjestyssäännöissä määrätään luvattomista poissaoloista seuraamukseksi tavallisesti jälki-istuntoa. Tällaisissa määräyksissä luvattomat poissaolot on rinnastettu epärehellisyteen, sillä POL 36.1 §:n mukaan jälki-istuntoa voidaan määrätä vain opetuksen häiritsemisestä, koulun järjestyksen rikkomisesta tai vilpillisyydestä. Luvattomissa poissaoloissa voi olla vilpillisyyden lisäksi kyse myös esimerkiksi koulukiusaamisesta, mielenterveys- tai päihdeongelmista tai vaikeista kotioloista. Näitä ongelmia ei voida poistaa rangaistuksilla, mutta silti vain neljän koulun järjestyssäännöissä viitataan runsaiden poissaolojen johtavan oppilashuollon tukitoimien käyttöönottoon:

”Luvattomasta poissaolosta rangaistaan varoituksella ja kotimuistutuksella tai jälki-istunnolla. Toistuvissa tapauksissa otamme yhteyden myös koulu- ja sosiaaliviranomaisiin.”

”Mikäli oppilaalla on luvattomia tai selvittämättömiä poissaoloja tai poissaoloja on kertynyt yli 75 tuntia (myös sairauspoissaolot) luokanohjaaja tiedottaa asiasta oppilaan huoltajalle ja oppilashuoltoryhmälle. Luokanohjaaja tiedottaa tuolloin myös mahdollisesta oppivelvollisuuden suorittamisen vaarantumisesta.”

4.3.6. Sananvapauden käyttäminen

Järjestyssäännöissä voidaan kieltää myös perusoikeuksien suojaama toiminta, kuten sananvapauden käyttämiseksi katsottava valokuvaaminen tai tiettyä ihmisryhmää loukkaavan vaateen käyttäminen. Perustuslain 12.1 §:n mukaan tällaiset määräykset on kuitenkin yksilöitävä tarkasti ja perusteltava riittävän täsmällisesti, jotta perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset täyttyisivät. Lisäksi tällaisista määräyksistä tulee ilmetä, miksi ne ovat välttämättömiä muiden perusoikeuksien turvaamiseksi. POL 29.3 §:n säännökset järjestyssääntöjen tarkoituksesta ja niillä määrättävissä olevista asioista eivät ole riittävän täsmällisiä, jotta suoraan niiden nojalla voitaisiin antaa perusoikeuksia rajoittavia määräyksiä²²¹. Nämä aineiston järjestyssääntöihin sisältyvät valokuvauskiellot

---

²²¹ OKV/427/1/2011, OKV/166/1/2008.

eivät ole riittävän yksilöityjä tai perusteltuja täyttääkseen perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, vaikka ensimmäisessä esimerkissä viitataan toisen perusoikeuden turvaamiseen:

”Koulussa on oppilaille ja henkilökunnalle taattava yksityisyyden suoja. Tämän johdosta on valokuvaaminen kamerakännykällä, digikameralla tms. kielletty.”

”Emme käytä kännykkää tunnilla puhumiseen tai äänittämiseen, emmekä tekstiviestien lähettämiseen tai vastaanottamiseen. Valokuvaaminen ilman lupaa tunnilla ja välitunnilla ei ole sallittua.”

”Koulussa pukeudutaan asiallisesti (ei liian paljastavia vaatteita). Vaatteisiin eivät kuulu muita ihmisiä loukkaavat tekstit tai kuvat. Vältä hajusteiden voimakasta käyttöä hajusteallergioiden takia.”

4.4. Ojentamis- ja kurinpitokeinoja koskevat määräykset järjestyssäännöissä

Koulujen kurinpidossa on valvontaviranomaisille tehtyjen kantelujen perusteella kaksi ongelmakohtaa: perusopetuslain vastaisten kurinpitokeinojen käyttö ja puutteet toimenpiteiden kirjaamisessa ja niistä ilmoittamisessa. Koulujen kurinpitomenettelyistä ja päätösten täytäntöönpanosta on määräyksiä POL 36 a §:ssä. Oppilaan ja huoltajan kuulemisessa, asian selvittämisessä, asian tiedoksi antamisessa ja kirjaamisessa on noudatettava hallintolakia²²².

Edellä esiteltyt järjestyssääntöjen sudenkuopat koulujen ojentamis- ja kurinpitovallan ulottuvuudesta ja yksilönvapauksien alueelle menevistä määräyksistä liittyvät tulkinanvaraiseen ja vaikeaselkoiseenkin lainsäädäntöön, josta eri viranomaiset ovat antaneet ristiriitaisia ohjeita vuosien saatossa. Perusopetuslain määräykset peruskoulujen käytävissä olevista kurinpitokeinoista ja viranhaltijoiden päätösvallasta kurinpitoasioissa eivät sen sijaan ole erityisen vaikeaselkoisia. Eniten tulkintavaikeuksia ovat aiheuttaneet 36 b §:n säännökset voimakeinojen käytöstä oppilasta poistettaessa²²³.

²²² Lahtinen 2011: 285; Arajärvi & Aalto-Setälä 2004: 163.

²²³ Opettajia kohtaan on nostettu käräjäoikeuksissa syytteitä pahoinpitelystä ja virkavelvollisuuksien laiminlyönnistä voimankäyttöä vaatineissa kurinpitotilanteissa. Tutkimuksen aineistona olleista 63 aluehallintoviranomaisen antamasta kanteluratkaisusta kuusi tapausta koski opettajien voimakeinojen käyttöä.

Ylimmät laillisuusvalvojat ja aluehallintoviranomaiset ovat useissa ratkaisuisaan huomauttaneet kouluja siitä, ettei oppilaiden kurinpidossa voi käyttää muita kuin perusopetuslaissa tarkoitettuja kurinpitokeinoja. Eduskunnan oikeusasiamies on huomauttanut kouluja mm. oppilaiden seisottamisesta ulkona ilman päällysvaatteita²²⁴, koulun keskusradiossa tehtävän julkisen anteeksipyyntöä edellyttämisestä²²⁵ ja oppilaan sulkemisesta arkistokaappiin rauhoittumaan²²⁶. Koulujen käytännöstä evätä oppilaan osallistuminen koulun järjestämiin retkiin tai pääsy koulun urheilujoukkueeseen kurinpitotarkoituksessa on myös huomautettu useita kertoja²²⁷. Lisäksi oikeuskansleri on huomauttanut, ettei oppilailta voida edellyttää tutkielmien tai kirjoitelmien tekemistä kurinpitokeinona²²⁸.

Koulujen järjestyssäännöt sisältävät yhä määräyksiä ojentamis- ja kurinpitokeinoista, jotka eivät ole perusopetuslain mukaisia. Näistä yleisin on häiriötä tai vaaraa aiheuttavien esineiden takavarikointi, johon opettajilla ei ole voimassaolevan lainsäädännön mukaan oikeutta.

”Lisäksi tarvittaessa käytetään muita sopivia keinoja epäkohtiin puuttumisessa (esim. matkapuhelimen, kiellettyjen laitteiden, esineiden tai makeisten määrääminen takavarikointi).”

”Tupakointi, nuuskaaminen ja päihteiden käyttö on kielletty kouluaikana, koulualueella, koulumatkoilla, retkillä, leirikoulussa ja koulun järjestämissä tilaisuuksissa. Myös tupakointivälineiden ja päihteiden hallussapito on kielletty. Opettajalla on oikeus takavarikoida kyseiset tuotteet.”

Joissakin kouluissa käytetään käytösnumeron alentamista yhä kurinpitokeinona, vaikka kyseessä on oppilaan koko lukuvuoden aikana osoittamaan sosiaalisten taitojen kehittymiseen perustuva oppilasarviointi²²⁹. Käytösnumeroa ei ole vuoden 1994 opetussuunnitelmaudistuksen jälkeen enää merkitty peruskoulun päättötodistukseen, jotta perus-

---

²²⁴ AOA dnro 4367/2/10.

²²⁵ AOA dnro 2277/4/10.

²²⁶ AOA dnro 1788/4/07.

²²⁷ AOA dnro 3826/4/05; AOA dnro 3263/4/10

²²⁸ OKV/427/1/2011.

²²⁹ Vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteiden mukaan ”Käyttäytymisen arviointi kohdistuu siihen, miten oppilas ottaa huomioon muut ihmiset ja ympäristön sekä noudattaa sääntöjä. Oppilaan käyttäytymistä arvioivat kaikki oppilasta opettavat opettajat.” Ks. OPH 2004: 264.

kouluaikainen häiriökäyttäytyminen ei muodostuisi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten jatko-opintojen ja työllistymisen esteeksi²³⁰.

*”Näiden järjestyssääntöjen rikkomisesta voi seurata seuraavia asioita:
Ilmoitus kotiin
Puhuttelu
Muistutus
Jälki-istunto
Lelu, kännykkä tms takavarikkoon loppupäiväksi.
Käytösnumeron alentaminen
Oppilas tai luokka voi menettää tiettyjä etuja (tietokonevälitunteja, tms.)
Tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettu vahinko on itse korvattava.”*

Perusopetuslaki ei tunne myöskään edellä mainittua ”tiettyjen etujen” menettämistä kurinpitokeinona. Tällainen yksilöllinen tai kollektiivinen rankaiseminen rinnastuu erilaisen yleishyödyllisten tehtävien teettämiseen ojentamistarkoituksessa, mikä ei ole voimassaolevan lainsäädännön mukaan mahdollista.²³¹

Vakavia oppilaiden oikeusturvaan liittyviä puutteita oli tutkimusaineistossa kahdessa saman kunnan hyväksymässä järjestyssäännössä. Edellä koulumatkoja koskevien järjestysmääräysten yhteydessä kuvattiin erään kunnan virheellisiä määritelmiä ojentamis- ja kurinpitovallan alueellisesta ja ajallisesta ulottuvuudesta. Saman kunnan käyttämiin järjestyssääntöihin on liitetty ojentamista ja kurinpitorangeistuksia havainnollistavat taulukot, joissa on esimerkillisesti mainittu kaikkiin toimenpiteisiin liittyvät kirjaamis- ja kuulemisvelvoitteet asianomaisine lainkohtineen, mutta taulukon loppuun on lisätty lainvastainen määräys:

”Vakavissa väkivaltatapauksissa oppilasta puhutellaan ja lähetetään kotiin kahdeksi päiväksi (miettimis/rauhottumispäivät). Päättävä viranomainen koulun apulaisjohtaja.”

Oppilaan määräaikaisen erottamisen nimittäminen ”miettimis/rauhottumispäiviksi” ja päätösvallan myöntäminen erottamisasiassa koulun apulaisjohtajalle on vastoin POL

²³⁰ OPH 2004: 269; KK 1026/2012 vp.

²³¹ Aluehallintovirastojen ratkaisukäytännön mukaan oppilasta ei voida määrätä suorittamaan erilaisia tehtäviä kouluyhteisössä koulupäivän jälkeen ESAVI/2590/06.06.01/2011. Kyseisessä tapauksessa koulussa tehtiin lumitöitä ja kerättiin marjoja välituntisin, ja kantelijat olivat kokeneet opettajien käyttäytymisellään saaneen talkootyön tuntumaan rangaistukselta. Yleishyödyllisiä töitä ei kuitenkaan ollut teetetty rankaisemistarkoituksessa eikä kouluajan päätyttyä.

36.1 §:n ja 36 a §:n säännöksiä. Käytäntö rinnastuu luvussa 2.2.3. käsiteltyyn sairausloman tai kotikoulun ehdottamiseen oppilaan huoltajalle väkivaltatilanteen rauhoittamiseksi, joka edellyttää aina huoltajin kuulemista ja näiden suostumusta²³². Tällaista käytäntöä ei voida toimeenpanna koulun yksipuolisella päätöksellä eli oppilaita ei voida yksinkertaisesti ”lähettää kotiin”, koska opetuksen järjestäjällä on velvollisuus tarjota oppilaille opetusta kaikkina työpäivinä oppilaan käytöksestä riippumatta.

Toimenpiteiden kirjaamis- ja ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti on osoittautunut oppilaiden oikeusturvan kannalta erityisen ongelmalliseksi koulujen toimintakäytännöissä. Etelä-Suomen lääninhallituksen selvityksessä vuonna 2005 noin 15 prosenttia kouluista ei ilmoittanut oppilaiden huoltajille lainkaan oppilaan poistamisesta oppitunnilta²³³. Myös kurinpitotoimenpiteiden kirjaamisessa oli puutteita: vain noin 65 prosenttia kouluista kirjasi jälki-istunnot koulun yhteiseen kirjanpitoon. Luokasta poistamiset olivat muiden kuin oman opettajan tiedossa alle 20 prosentissa kouluista.²³⁴ Vuoden 2009 selvityksessä kurinpitotoimenpiteiden tarkan lukumäärän ilmoittaminen osoittautuikin hyvin ongelmalliseksi: lähes 40 prosenttia kouluista joko ei tiennyt, onko jälki-istuntoja määrätty tai ei kyennyt ilmoittamaan määrättyjen jälki-istuntojen lukumäärää. Yli 60 prosenttia kouluista puolestaan ei tiennyt, onko oppitunnilta poistamista käytetty tai ei kyennyt ilmoittamaan poistamisten lukumäärää.²³⁵ Lisäksi osa kouluista laiminlyö velvollisuutensa tarjota oppilashuollon tukitoimia oppilaille, joihin on kohdistettu kurinpitotoimenpiteitä. Yhdeksän prosenttia kouluista ei tarjota tukitoimia lainkaan.²³⁶

Suurimmassa osassa tutkimusaineiston järjestyssäännöistä ei mainita mitään koulun ilmoitus- ja kirjaamisvelvollisuuksista kurinpitotoimenpiteiden käytössä. Erityisesti luokasta poistaminen on usein jäänyt pois ojentamis- ja kurinpitokeinojen luettelosta. Kuiden koulun järjestyssäännössä mainitaan erikseen velvollisuudesta ilmoittaa toimenpiteistä oppilaidenhuoltajille, ja näistä yhdessä käytäntö on POL 36 a §:n 1 momentin

²³² ESLH 2005: 33; ISAVI-2010-00364/Op-13.

²³³ ESLH 2005: 30.

²³⁴ Emt. 31.

²³⁵ Lähes viidennes kouluista ei tiedä, onko jälki-istuntoja määrätty ja viidenneksessä määrättyjen jälki-istuntojen lukumäärä ei ole tiedossa. Näin ollen noin 40 prosenttia kouluista on ilmoittanut, ettei jälki-istuntoja kirjata lain edellyttämällä tavalla. Puolet kouluista ei myöskään tiedä, onko oppitunnilta poistamista käytetty. Ks. Peltonen & Sarpolahti 2010: 213.

²³⁶ Peltonen & Sarpolahti 2010: 215.

säännösten vastainen. Luokasta poistaminen on POL 36 §:ssä tarkoitettu toimenpide, josta on ilmoitettava oppilaan huoltajalle:

”Kaikista seuraamuksista, lukuunottamatta luokasta poistamista, ilmoitetaan oppilaan huoltajalle.”

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Asetin tutkimukseni ensimmäiseksi tehtäväksi selvittää, mitkä kurinpitokeinot ovat perusopetuksen järjestäjän käytettävissä voimassaolevan lainsäädännön mukaan. Perusopetuslain säännöksiä systematisoidessa ja tulkitessa osoittautui, että lainvalmisteluaineistolla, oikeuskäytännöllä ja kanteluviranomaisten ratkaisukäytännöllä on hyvin keskeinen rooli oikeuden muodostumisessa. Erityisesti kurinpidon tarkoitus ja tavoitteet sekä käytettävien keinojen porrastaminen eivät käy perusopetuslaista täsmällisesti ilmi, vaikka säännöksiä täsmennettiin viimeksi vuonna 2003. Viimeisimmässä hallituksen esityksessä onkin kiinnitetty erityistä huomiota oppilaiden ja opettajien oikeusturvan parantamiseen tarkentamalla kurinpidollisia menetelmiä, velvoittamalla koulut suunnittelemaan ja seuraamaan menettelytapojaan tarkemmin sekä lisäämällä oppilaiden ja heidän huoltajiensa mahdollisuuksia vaikuttaa koulujen käyttäytymisnormeihin ja kurinpitoon²³⁷.

Voimassaoleva perusopetuslain kurinpitosäännöstö muodostaa johdonmukaisen, toimenpiteiden ankaruuden mukaan porrastetun kokonaisuuden, joka perustuslakivaliokunnan tarkastuksen mukaan varmistaa oppilaiden ja opettajien perusoikeuksien toteutumisen ja täyttää vaadittavilta osin perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Koulujen kurinpitokäytännöissä on oikeuskäytännön ja valvontaviranomaisten ratkaisujen perusteella erityisiä puutteita lähinnä voimakeinojen käytössä sekä toimenpiteiden kirjaimiseen ja niistä ilmoittamiseen liittyvissä menettelyissä. Huolestuttavana voidaan pitää erityisopetuksen opettajien näkemyksiä siitä, että oppilaiden jatkuva luokasta poistamista, jopa voimakeinoja käyttäen, on erityisopetuksen arkeen kuuluvana asiana, jota perusopetuslain kurinpitosäännökset eivät koske²³⁸. Lisäksi koulut ovat saaneet joitakin huomautuksia käytettyään kurinpitokeinoja, joita perusopetuslaki ei tunne. Normiohjauksen täsmentäminen on siis tarpeen, mutta kurinpitokeinojen ja opettajien toimivaltuuksien lisäämisen hyödyt koulujen työrauhan palauttamisessa jäävät tulevan tutkimuksen arvioitaviksi.

---

²³⁷ HE 66/2013 vp s. 27.

²³⁸ ESLH 2005: 33–34.

Normisääntelyä ollaan lisäämässä säätämällä kasvatuskeskustelu ensisijaiseksi puuttumiskeinoksi oppilaiden häiriökäyttäytymisessä²³⁹. Edellytykset kasvatuskeskusteluun määräämiseen olisivat samat kuin jälki-istunnon osalta nykyisen POL 36.1§:n mukaan. Taustana kasvatuskeskustelujen tuomiselle lakisääntelyn piiriin on se tosiasia, että osa kouluista on jo pitkään käyttänyt niitä jälki-istuntojen sijaan²⁴⁰. Lainmuutoksella tämä käytäntö tuodaan lain piiriin ja samalla turvataan oppilaiden yhdenvertainen oikeus olla koulussa kasvattamisen kohteena rankaisemisen sijaan²⁴¹. Yksilöllinen kasvatuskeskustelu on kuitenkin huomattavasti laajempia resursseja vaativa menettely kuin kerran viikossa toteutettava koko koulun yhteinen jälki-istuntotilaisuus, joten erikokoisten koulujen sekä ylä- ja alakoulujen käytäntöjen yhdenmukaisuutta on tämän osalta syytä seurata.

Eduskunnan käsiteltävä oleva lakiesitys tähtää koulujen kurinpitomenettelyjen lainmukaisuuden, tarkoituksenmukaisuuden ja oikeasuhtaisuuden varmistamiseen²⁴². Kurinpidon suunnittelun ja seurannan lisääminen on normiohjauksen ohella yksi keino pyrkimyksessä parantaa oppilaiden välistä yhdenvertaisuutta, mutta tätä ei edelleenkään olla säätämässä valvontaviranomaisten tehtäväksi. Kuntien edellytetään yhä valvovan omaa toimintaansa, mikä ei täytä tehokkaan oikeussuojan vaatimuksia²⁴³. Kun perusopetusta ohjaavasta normistosta suurin osa on luonteeltaan joustavia oikeusnormeja, jotka jättävät opetuksen järjestäjälle paljon harkintavaltaa, merkittävä osa oppilaiden ennakkollisesta oikeusturvasta jää informaatio-ohjauksen varaan. Järjestyksen- ja kurinpitoa koskevan normiohjauksen täydentämisen ja perusoikeuksien toteutumisen ennakkollisen valvonnan tulisi olla aluehallintoviranomaisten vastuulla, sillä vain heillä on kattavasti tietoa valituksiin ja kanteluihin johtaneista laintulkintatilanteista. Jo se lisäisi oppilaiden yhdenvertaisuutta, että aluehallintovirastot tiedottaisivat kanteluihin annetuista ratkai-

²³⁹ He 66/2013 vp s. 45, 65.

²⁴⁰ HE 66/2013 vp s. 16; Peltonen & Sarpolahti 2010: 213; ESLH 2005: 29.

²⁴¹ Kasvatuskeskustelujen säätäminen ensisijaiseksi puuttumiskeinoksi oppilaiden norminvastaiseen käyttäytymiseen on osa kurinpitokulttuurin muutosta, johon liittyy pyrkimys nimittää oppilaiden ojentamista muuksi kuin rankaisemiseksi. Myös Hakalehto-Wainio on huomauttanut koulujen nimittävän jälki-istuntoa järjestyssäännöissään virheellisesti rangaistukseksi, vaikka kyseessä on ”oppilaan vapaa-aikaan kohdistuva seuraamus”, ks. Hakalehto-Wainio 2012a: 197–198. Jälki-istunto on kuitenkin perusopetuslain kurinpitosäännöksissä säädely menettely, jonka tarkoituksena on lain perustelujen mukaan rangaista epäasiallisesta käytöksestä, ks. HE 205/2002 vp s. 8. Kasvatuskeskustelun tulo lakisääntelyn piiriin kenties selventää jälki-istunnon määrittelyä rangaistukseksi.

²⁴² HE 66/2013 vp s. 31.

²⁴³ Hakalehto-Wainio 2012b: 249, 255; Lahtinen 2011: 27.

suista säännöllisesti muillekin kuin asianosaisille. Tämä edellyttää virastoilta tiivistä ja koordinoitua yhteistyötä sekä nykyistä huomattavasti tehokkaampaa arkistointi- ja tiedonhallintajärjestelmää²⁴⁴.

Kysymykseen, mihin koulun toimivalta eli valvontavastuu ja kurinpito-oikeus ulottuvat, on ollut vaikea saada yksiselitteistä vastausta perusopetuslain säännöksistä. Lainvalmisteluaineiston, kanteluratkaisujen ja viranomaisohjeiden mukaan koulun toimivallan rajat ovat kuitenkin selvät: opetuksen järjestäjällä on oppilaisiin nähden valvonta- ja kurinpitovalta kouluaikana koulussa tai koulun järjestämissä tilaisuuksissa koulun ulkopuolella²⁴⁵. Useissa kunnissa vallitsee kuitenkin epätietoisuus koulun toimivallan rajoista: aineistooni sisältyvistä järjestyssäännöistä 34 prosentissa säädettiin nimenomaisesti, että koulun järjestyssääntö on voimassa myös koulumatkoilla. Tältä osin sääntelyä on tarpeellista täsmentää oleellisesti. Koulumatkat on esitetty pidettäväksi koulun toimivallan ulkopuolella jatkossakin²⁴⁶, mutta opettajille ja rehtorille esitetään velvollisuutta ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle. Vaikka esitystä perustellaan koulun ja kodin yhteistyön tehostamisella, vastaavaa ilmoitusvelvollisuutta ei esitetä säädettäväksi oppilaille tai heidän huoltajilleen.²⁴⁷

Viimeiseen kysymykseeni, miten koulut soveltavat järjestyksen- ja kurinpitoa koskevaa lainsäädäntöä käytännön hallintotoiminnassa, etsin vastausta tarkastelemalla koulujen internetissä julkaisemia järjestyssääntöjä. Havaitsin järjestyssääntöjen sijoittuvan yleiseltä sääntelystrategialtaan kolmeen eri ryhmään sääntelyn laajuuden ja kattavuuden osalta. Yleisin virheellinen järjestyssääntöjen määräys koski edellä käsiteltyä koulujen toimivaltaa. Joissakin säännöissä määrättiin opettajien oikeudesta takavarikoida oppilailta vaarallisia tai opetusta häiritseviä esineitä, mikä on vastoin voimassaolevan lainsäädännön säännöksiä. Opetusalan ammattijärjestö on pitänyt esineiden haltuunotto-

²⁴⁴ Tämän tutkielman aineistoa kerätessä tuli ilmi, että aluehallintovirastoilla on hyvin erilaiset käytännöt perusopetusasioiden kirjaamisessa ja arkistoinnissa sekä tietojen luovuttamisessa.

²⁴⁵ OPM 2000: 27.

²⁴⁶ Hallituksen esityksessä järjestyssääntöjä koskevaan POL 29 §:ään on lisätty 5 momentti, jonka mukaan pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan, ks. HE 66/2013 vp s. 65.

²⁴⁷ HE 66/2013vp s. 31.

oikeutta tärkeänä tavoitteenaan perusopetuslakia uudistettaessa²⁴⁸. Lainsäätäjä on vastannut tarpeeseen esittämällä säädettäväksi vaarallisten esineiden hallussapitokiellosta POL 29.2 §:ssä sekä opettajille annettavasta oikeudesta ottaa haltuun vaaralliset tai opetusta häiritsevät esineet jopa voimakeinoja käyttäen POL 36 d §:ssä. Haltuunotto-oikeutta koskeva pykälä ei ole kuitenkaan vielä saanut perustuslakivaliokunnan hyväksyntää.

Eduskunnan käsiteltävänä oleva perusopetuslain muutos on monilta osin OAJ:n yhteistyötahoineen esittämien toiveiden mukainen. Tehtävien teettäminen jälki-istunnossa, aiheuttamansa sotkun siivoamisvelvoite, vaarallisten ja opetusta häiritsevien esineiden haltuunotto-oikeus ja vahingonkorvausvelvollisuuden kirjaaminen perusopetuslakiin vastaavat OAJ:n esittämiä tavoitteita²⁴⁹. Lainvalmisteluprosessin legitimitetin kannalta on kuitenkin jossain määrin arveluttavaa, että lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi menettelyjä, jotka ovat olleet koulujen käytössä ja järjestyssääntöihin kirjattuina voimassaolevan sääntelyn vastaisesti. Koulut ovat aineistoni perusteella soveltaneet myös OAJ:n ehdottamaa käytäntöä evätä oppilaalta opetus rehtorin päätöksellä kolmen työpäivän ajaksi, mutta tätä oppilaan perusoikeuksien vastaista menettelyä ei lainsäätäjä ole esittänyt.

Tutkimukseni herätti lukuisan joukon kiinnostavia jatkokysymyksiä ja tutkimusaiheen ulkopuolelle jääneitä teemoja, joita olisi syytä tarkastella esimerkiksi oikeussosiologian menetelmin. Perusopetuslain järjestyksen- ja kurinpitoa koskevat säännökset ovat erinomainen kohde erityisesti lakien vaikutuksia koskevalle tutkimukselle. Tällöin tutkimuksen tulisi suuntautua niin aluehallintoviranomaisiin, kuntien kouluhallintoon, opettajien toimintaan kuin oppilaiden kokemuksiin. Myös lainvalmisteluun ja siihen vaikuttaviin ulkopuolisiin tahoihin kohdistuva tutkimus olisi perusopetuslain osalta tarpeen, samoin oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien ja koulujen demokraattisuuden seuranta lainsäädännön muutosten myötä. Myös oikeusvertaileva tutkimus Pohjoismaiden opetuslainsäädäntöön kohdistuvan valvonnan osalta rajautui tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

---

²⁴⁸ OAJ 2012.

²⁴⁹ OAJ 2012.

Kiinnitin tutkimusta tehdessäni erityistä huomiota oppilaiden oikeuksia ja yhdenvertaisuutta vaarantaviin kurinpitomenettelyihin, jotka eivät ole voimassaolevan lainsäädännön mukaisia. Lopuksi haluan kuitenkin painottaa, että tutkimusaineistooni sisältyvistä kanteluratkaisuista ja järjestyssäännöistä oli havaittavissa myös perusopetuslain myönteisten tavoitteiden pitäminen kaiken toiminnan lähtökohtana. Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on POL 2 §:n mukaan tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Koulut eivät anna järjestysmääräyksiä voidakseen pitää kuria vaan turvatakseen oppilaiden hyvinvoinnin. Annan viimeisen sanan yhdelle tarkastelemistani peruskouluista, joka on sisällyttänyt järjestyssääntöihinsä seuraavan elämänohjeen:

”Seuraamukset näiden sääntöjen noudattamisesta:

- *Saat kavereita ja sinuun luotetaan.*
- *Oppiminen onnistuu.*
- *Pärjät elämässä.”*

LÄHDELUETTELO

- Alvesalo, Anne & Kaijus Ervasti (2006). Oikeus yhteiskunnassa: Näkökulmia oikeusso-
siologiaan. Helsinki: Edita.
- ESLH (2002). Oppilashuolto ja oppimisympäristöjen turvallisuus Etelä-Suomen läänin
perusopetuksen kouluissa lukuvuonna 2000-2001. Etelä-Suomen lääninhallituk-
sen julkaisuja 62.
- Fröjd, Sari & Kristina Kaihari-Salminen (2010). Oppilaiden osallisuus. Teoksessa: Hy-
vinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009: Perusraportti, 128–
133. Toim. Matti Rimpelä, Sari Fröjd ja Heidi Peltonen. Koulutuksen seuranta-
raportit 2010: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Fröjd, Sari & Heidi Peltonen (2010). Vanhempien osallisuus. Teoksessa: Hyvinvoinnin
ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009: Perusraportti, 134–142. Toim.
Matti Rimpelä, Sari Fröjd ja Heidi Peltonen. Koulutuksen seurantaraportit 2010:
1. Helsinki: Opetushallitus.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2003). Korvausvastuu koulukiusauksella aiheutetusta va-
hingosta. Oikeustiede–Jurisprudentia XXXVI 2003. Suomalaisen lakimiesyhdis-
tyksen vuosikirja, 65–134.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2008). Valta ja vahinko. Julkisen vallan käyttäjän vahin-
gonkorvausvastuu vahingonkorvauslaissa. Helsinki: Talentum.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2010a). Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuu. Oikeus-
ministeriön selvityksiä ja ohjeita 59/2010.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2010b). Kadonneen työrauhan metsästys: Kurinpitokeinot
peruskoulussa. Teoksessa: Avoin, tehokas ja riippumaton. Olli Mäenpää 60
vuotta juhlakirja, 39–54. Helsinki: Edita.

- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2012a). *Oppilaan oikeudet opetustoimessa*. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2012b). Turvallisen oppimisympäristön toteutumisen oikeudellisista haasteista peruskoulussa. *Lakimies* 2, 238–258.
- Halila, Aimo (1949a). *Suomen kansakoululaitoksen historia: Toinen osa: Kansakouluasetuksesta piirijakoon*. Porvoo–Helsinki: WSOY.
- Halila, Aimo (1949b). *Suomen koululaitoksen historia: Kolmas osa: Piirijakoasetuksesta oppivelvollisuuteen*. Porvoo–Helsinki: WSOY.
- Helsingin kaupunki (2013). Opetuslautakunta: Päätöstiedote nro 5. Saatavissa 19.9.2013: http://www.hel.fi/static/public/hela/Opetuslautakunta/Suomi/Paatos-tiedote/2013/Opev_2013-05-07_OLK_5_Pt/index.html.
- Hirvonen, Kalervo & Eija Mäkinen (2006). *Kunnallinen viranhaltija: Oikeudellisen aseman sääntely*. Helsinki: Edita.
- Holopainen, Pirkko, Ritva Järvinen, Jorma Kuusela & Petra Packalen (2009). *Työrauhataavaksi: Kohtaaminen, toimintakulttuuri ja pedagogiikka koulun arjessa*. Helsinki: Opetushallitus.
- Husa, Jaakko (1995). *Julkisoikeudellinen tutkimus: Tutkimus julkioikeudessa harjoitettavan oikeusdogmatiikan metodologiasta*. Acta Universitatis Lapponiensis N:o 4. Finnpublishers.
- Jiang, Depeng, Margaret Walsh & Leena K. Augimeri (2011). The linkage between childhood bullying behaviour and future offending. *Criminal Behaviour and Mental Health* 21, p. 128–135.

- Kaitue, Sanna, Tanja Noponen & Anne Slåen (2007). Yleistä muttei yksityistä. Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Edita.
- Kasvatustieteen käsitteistö (1983). Toim. Sirkka Hirsjärvi. Helsinki: Otava.
- Kivivuori, Janne (2006). Oikeudellistuva yhteiskunta: Esimerkkinä koulujen alttius ilmoittaa oppilaiden tekoja poliisille. *Oikeus* 2 (35), 157–177.
- Koskinen, Pekka (2008). Rikosoikeuden perusteet. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Kultalahti, Jukka (2010). Empiirinen metodi oikeudellisen tulkinnan apuvälineenä. Teoksessa: Empiirisen oikeustutkimuksen kokemukset, haasteet ja tulevaisuus, 15–44. Toim. Anssi Keinänen ym. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 26. Joensuu.
- Kurki-Suonio, Kirsti (2010): Oikeusasiamies lapsen oikeuksien valvojana. Teoksessa: Eduskunnan oikeusasiamies 90 vuotta, 297–310. Saatavissa: <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/ea/julkaisut/juhlakirja.htx>.
- Kuusikko, Kirsi (2006). Koulujen järjestyssäännöt ja oppilaiden perusoikeudet. Edilex. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3789.pdf>.
- Kämppi, Katariina, Raili Välimaa, Kristiina Ojala, Jorma Tynjälä, Ilona Haapasalo, Jari Villberg & Lasse Kannas (2012). Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994–2010: WHO-Koululaistutkimus (HBSC-Study). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. Helsinki: Opetushallitus.
- Lahtinen, Matti & Timo Lankinen (2010). Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. 7., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma.

- Lahtinen, Nina (2011). Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Levin, James & James J. Nolan 2007. Principles of Classroom Management: A Professional Decision-Making Model. 5th ed. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Mäenpää, Olli (2008.) Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. Helsinki: Edita.
- Mäntylä, Niina (2012). Koulukiusaaminen kiusaajan rikoksena. Oikeus (41); 3: 357–380.
- Mäntylä, Niina, Seija Ollila, Jonna Kivelä & Laura Perttola (2013). Pelastakaa koulukiusattu!: Koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkastelussa. Kunnallisan alan kehittämissätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 70. Helsinki.
- Nieminen, Liisa (2004a). Koulu lasten perus- ja ihmisoikeuksien turvaajana – vai rajoittajana? Oikeus 33. 277–297.
- Nieminen, Liisa (2004b). Lasten perus- ja ihmisoikeussuojan ajankohtaisia ongelmia. Lakimies 4, 591–621.
- Niemivuo, Matti (1991). Valtio ja kunnallinen itsehallinto. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- OAJ (2006). OAJ:n ohjeet koulukiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseksi. Saatavissa 19.9.2013: http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,710881&_dad=portal&_schema=PORTAL.
- OAJ (2012). Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n, Suomen rehtoreiden, Opsian sekä Suomen Vanhempainliiton esitys perusopetuslain muuttamiseksi. Saatavissa 19.9.2013:

http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/01KANNANOTOT/PERUSOPETUSLAIN%20MUUTOSesitys%2011%2006%202012.PDF

- Ojakangas, Mika (1998). Lapsuus ja auktoriteetti: Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. 3., korjattu painos. Tutkijaliiton julkaisu 85.
- OKM (2012a). Perusopetuksen laatukriteerit: Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OPH (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- OPH (2010). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010. Määräykset ja ohjeet 2011:20. Helsinki: Opetushallitus.
- OPH (2013). Oppilas- ja opiskelijahuollon opas. Turvallisuuteen ja työrauhaan liittyviä säännöksiä. Saatavissa 19.9.2013:
http://www.oph.fi/oppilashuollon_opas/saadokset/perusopetuslaki_ja_asetus/turvallisuuteen_ja_työrauhaan_liittyvia_saannoksia.
- OPM (2000). Turvatyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 20:2000. Helsinki: Opetusministeriö.
- Paunio, Riitta-Leena (2001). Eduskunnan oikeusasiamies lapsen oikeuksien valvojana. Lakimies 6–7, 977–989.
- Peltonen, Heidi (2010). Muut ongelmatilanteet koulussa. Teoksessa: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009: Peruseräraportti, 203–210. Toim. Matti Rimpelä, Sari Fröjd ja Heidi Peltonen. Koulutuksen seurantaraportit 2010: 1. Helsinki: Opetushallitus.

- Peltonen, Heidi & Mia Sarpolahti (2010). Ojentaminen ja kurinpito. Teoksessa: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009: Peruseräraportti, 210–216. Toim. Matti Rimpelä, Sari Fröjd ja Heidi Peltonen. Koulutuksen seurantaraportit 2010: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Pohjolainen, Teuvo & Veijo Tarukannel (2004). Hallinnon oikeussuojajärjestelmän kehittämisen tarpeesta. *Defensor Legis* 6: 1113–1123.
- Rautio, Ilkka (2008). Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset. Teoksessa: *Rikosoikeus*, 1101–1152. Toim. Tapio Lappi-Seppälä ym. Helsinki: WSOY.
- Salmi, Venla (2009). Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Teoksessa: Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset: Nuorisoriikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008, 1–44. Toim. Venla Salmi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 246. Helsinki.
- Salmi, Venla & Janne Kivivuori (2009). Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkojulkaisuja 10/2009. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa 19.9.2013: <http://www.optula.om.fi/1247667027833>.
- Sisäasiainministeriö (2005). Lääninhallitusten suorittaman informaatio-ohjauksen tehostaminen ja peruspalvelujen arvioinnin hyödyntämisen parantaminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 35/2005.
- Sourander, Andre, Peter Jensen, John A. Rønning, Henrik Elonheimo, Soja Niemelä, Hans Helenius, Kirsti Kumpulainen, Jorma Piha, Tuula Tamminen, Irma Moilanen & Fredrik Almqvist (2007a). Childhood Bullies and Victims and Their Risk of Criminality in Late Adolescence. The Finnish From a Boy to a Man Study. *Archives of Pediatric & Adolescent Medicine* 161(6): 546–552.

Sourander, Andre, Peter Jensen, John A. Rönning, Solja Niemelä, Hans Helenius, Lauri Sillanmäki, Kirsti Kumpulainen, Jorma Piha, Tuula Tamminen, Irma Moilanen & Fredrik Almqvist (2007b). What Is the Early Adulthood Outcome of Boys Who Bully or Are Bullied in Childhood?: The Finnish “From a Boy to a Man” Study. *Pediatrics* 120, 397–405.

STM (2010). Älä lyö lasta!: Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:7. Helsinki.

Suopohja, Heikki & Lauri Liusvaara (2009). Oikeudellinen vastuu opetustoimessa. *Mediator Legis*. 5. uudistettu painos. Helsinki.

Tala, Jyrki (2001). Lakien vaikutukset: Lakiuudistusten tavoitteet ja niiden toteutuminen lainsäädäntöteoreettisessa tarkastelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 177. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Tapani, Jussi & Matti Tolvanen (2008). Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. Helsinki: Talentum.

Tilastokeskus 2013a. Rangaistukset rikoksittain, 2009–2011 (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena). Saatavissa 19.9.2013: http://193.166.171.75/Database/StatFin/oik/syytr/syytr_fi.asp.

Tilastokeskus 2013b. Rangaistukset rikoksittain, 2005–2009 (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena). Saatavissa 19.9.2013: http://193.166.171.75/Database/StatFin/oik/syytr/syytr_fi.asp.

Tolonen, Hannu (2005). Oikeuslähdeoppi. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Tuori, Kaarlo (1993). Oikeus, valta, kritiikki. *Lakimies*, s. 722–740.

Vierimaa, Krista (2012). Koulukiusaamisen kriminalisointi. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta.

VTV (2009). Perusopetuksen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmä. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 192/2009 dnro 235/54/07. Helsinki: Edita.

Virallislähteet

HE 109/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 86/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 205/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 ja 16 §:n muuttamisesta.

HE 180/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain ja lääkelain 54 a ja 54 e §:n muuttamisesta.

HE 66/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta.

OPM dnro 12/59/2006. Opetusministeriön vastaus lapsiasiavaltuutetun muistioon opetusministeriölle koskien koulumatkan odotusajan valvontaa, koulumatkajärjestelyjä sekä peruskoulun oppimäärän suorittamisen ja ammatillisen koulutuksen turvaamisesta eräissä tapauksissa.

PeVL 70/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 205/2002 vp) laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 ja 16 §:n muuttamisesta.

PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

SiVM 18/2002 vp. Sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 205/2002 vp) laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 ja 16 §:n muuttamisesta.

VKSV syyttämättäjättämispäätös nro 13/10, asianro R 13/276

Oikeuskäytäntö

KHO 18.2.2008 T 272

Rovaniemen HAO 15.10.2009 T 09/0499/1.

Helsingin HAO dnro 06/0123/2

Helsingin HAO dnro 11/0784/2

Helsingin HAO dnro 11/1191/2

Ylimpien lainvalvojien ratkaisut

EOA 13.3.2002 dnro 544/4/01

AOA 31.12.2003 dnro 2479/4/02

EOA 19.3.2007 dnro 3826/4/05

AOA 27.4.2009 dnro 1788/4/07

EOA 29.3.2010 dnro 3131/4/09

AOA 12.11.2010 dnro 2541/4/08
EOA 12.8.2011 dnro 2277/4/10
EOA 25.11.2011 dnro 4367/2/10
EOA 12.11.2010 dnro 2541/4/08
EOA 7.11.2011 dnro 3263/4/10
EOA 25.11.2011 dnro 4367/2/10
OKV/166/1/2008
OKV/427/1/2011
OKV/1256/1/2012

Aluehallintoviraston päätökset

ESAVI/5223/06.06.01/2010
ESAVI/8474/06.06.01/2010
ESAVI/2590/06.06.01/2011
ESAVI/9690/06.06.01/2011
ESAVI-2010-04918/Op-13
ESAVI-2010-03573/Op-13
ESAVI-2010-03575/Op-13
ESAVI-2010-05247/Op-13
ESAVI-2010-03629/Op-13
ESAVI-2010-03675/Op-13
ESAVI-2010-03668/Op-13
ISAVI-2010-00275/Op-13
ISAVI-2010-00364/Op-13
ISAVI/250/06.06.01/2011
LSAVI-2010-00013/Op-13
LSAVI-2010-701/Op-13
LSSAVI/340/06.06.01/2010
LSSAVI-2010-00594/Op-13
PSAVI-2010-01003/Op-13

LIITE 1. Aineistoon sisältyvät koulujen järjestyssäännöt

Saatavissa 19.9.2013:

1. http://www.cedunet.fi/koulut/cygnaeus/cyg_rules.htm
2. <http://www.hirvensalmi.fi/index.php?id=95>
3. <http://www.riihimaki.fi/Riihimaki/Koulutuspalvelut/Perusopetus/Ylakoulut-lk-6-9/Harjunrinne/Harjunrinteen-koulu/Jarjestyssaannot/>
4. <http://www.salo.fi/kasvatusjakoulutus/perusopetus/ylakoulut/hermanninkoulu/jarjestyssaannot/>
5. <http://www.kotkankoulut.fi/fi/Perusopetus/Hovinsaaren%20koulu/P%C3%A4ivitt%C3%A4inen%20koulunk%C3%A4ynti/J%C3%A4rjestyss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t/>
6. http://www.edu.vantaa.fi/hameenkyla/wp/?page_id=58
7. <https://wilma.raisio.fi/Ihalan.koulu/news/401>
8. <https://www.norssi.jyu.fi/opetus-ja-opiskelu/opetussuunnitelma/jarjestyssaannot>
9. http://kaarilankoulu.nettisivut.fi/siirretyt_sivut/jarjestyssaannot/
10. http://www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Perusopetus/Peruskoulut/Yhtenaiset_peruskoulut/Kalajarven_koulu/Koulun_esittely/Koulun_jarjestyssaannot
11. <http://www.utsjoki.fi/fi/palvelut/opetus--vapaa-aika-ja-kulttuuripalvelut/karigasniemen-koulu/jaerjestyssaeannoet.php>
12. http://kasavuori.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=74&Itemid=86
13. <http://www.eura.fi/upload/kasvatus--ja-opetuspalvelut/j--rjestyss----nn--t--uudistetutkirkonkylan-koulu.pdf>
14. <http://www.nousiainen.fi/index.php/opetusjakoulutus/koulut/kirkonpiirin-koulu/jaerjestyssaeannoet>
15. <http://www.leppavirta.fi/palvelut/koulutoimi/kivelan-koulu/kivelan-jarjestyssaannot>
16. <http://www.ouka.fi/oulu/kiviniemen-koulu/koulun-jarjestyssaannot>
17. http://www.merijarvi.fi/fi/uploaded/file/Koulu/Jarjestyssaannot, 27_1_2011.pdf
18. <http://www.hameenlinna.fi/Opetus-ja-koulutus/Koulut-1-6/Konnarin-koulu/Konnarin-koulun-jarjestyssaannot/>
19. http://www.kaarina.fi/koulut/kuusisto/fi_FI/jarjestyssaannot/

20. http://46.137.72.251/koulu/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=21&lang
21. <http://tervola.fi/lapset-ja-koulutus/koulut-ja-oppilaitokset/lapinniemen-koulu-2/Syystiedote20132014.pdf>
22. <http://www.huitinen.fi/files/199/JARJESTYSSAANNOT2013.pdf>
23. http://www.jalasjarvi.fi/site?node_id=1587
24. http://edu.loviisa.fi/index.php/myko_j%C3%A4rjestyss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t.html
25. <http://www.hameenlinna.fi/Opetus-ja-koulutus/Koulut-1-6/Myllymaen-koulu/Koulun-jarjestyssaannot/>
26. <http://edu.haapavesi.fi/makirinne/koulun-jarjestyssaannot/>
27. <http://www.peda.net/veraja/kyjarvi/jarjestyssaannot>
28. <http://www.utsjoki.fi/fi/palvelut/opetus--vapaa-aika-ja-kulttuuripalvelut/nuorgamin-koulu/jaerjestyssaaennoet.php>
29. http://www.vihti.fi/palvelut/koulut_ja_opiskelu/koulut/1-6_luokkien_koulut/prime108/prime105/prime101.aspx
30. <http://www.ouka.fi/oulu/pateniemen-koulu/pateniemen-koulun-jarjestyssaannot>
31. <http://ylaaste.jamsa.fi/jarjestys.htm>
32. http://www.kauhava.fi/palvelut/opetus_ja_koulutus/koulujen_kotisivut/pernaa/jarjestyssaannot
33. <http://www.kankaanpaa.fi/sivistyskeskus/html/fi/1250753132099350943.html>
34. <http://www.porinsteinerkoulu.fi/44>
35. <http://www.hel.fi/hki/puisa/fi/Koti+ja+koulu/Koulun+jarjestyssaannot>
36. <http://pyhaselankoulu.jns.fi/index.php?2077>
37. <http://www.edu.liminka.fi/rantakyla/jarjestys.htm>
38. http://www.tornio.fi/index.php?p=Jarjestyssaannot_13
39. <http://www.hausjarvi.fi/Hausjarvi/Sivut/Koulutus/Alakoulut/Ryttyla/Sivut/Jarjestys-saannot/>
40. <http://www.teuva.fi/koulut/kkaa/info/saannot.pdf>
41. <http://takahuhdinkoulu.yhdistysavain.fi/oppilaan-opas/jarjestyssaannot/>
42. <http://www.uta.fi/normaalikoulu/alakoulu/jarjestyssaannot.html>
43. <http://koulut.tampere.fi/tesoma/jarjestys.htm>

44. <http://www.pori.fi/kasvatusjaopetusvirasto/koulut/toejoenkoulu/koulunjarjestyssaannot.html>
45. https://www.kokkola.fi/opetus_ja_koulutus/perusopetus/luokat_1_9_fi/torkinmaen_koulu/Toimintakulttuuri/fi_FI/toimintakulttuuri/_files/12688888650131554/default/TORKINMÄEN_KOULUN_JÄRJESTYSSÄÄNNÖT.doc
46. <http://www.kokemaki.fi/palvelut/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/tulkkilankoulu/jarjestyssaannot/>
47. http://www.janakkala.fi/fi/lapset_ja_nuoret/esi-_ja_perusopetus/luokat_7-9/turengin_yhteiskoulu/jarjestyssaannot/?id=3313
48. <http://uomis.istart.fi/Opetusopiskelu/J%C3%A4rjestyss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t/tabid/3268/Default.aspx>
49. <http://www.utsjoki.fi/fi/palvelut/opetus--vapaa-aika-ja-kulttuuripalvelut/utsjokisuun-koulu/jaerjestyssaeannoet.php>
50. http://www.naantali.fi/opetus_ja_koulutus/koulut/velkua/saannot/fi_FI/saannot/